GEORGE SAND
EA ŞI EL

Domnişoarei Jacques

„Draga mea Therese, pentru că-mi îngădui să-ți spun pe nume, află o veste importantă pentru lumea celor cu har, cum spune amicul Bernard. Ei, dar văd că har rimează cu Bernard ! In rest, ceea ce-ți voi spune nu rimează cu nimic.

Inchipuieşte-ți că ieri, după ce te-am sâcâit cu vizita mea, mă întorc acasă şi dau peste un „miiord englez"... Sau poate că nu e milord; dar este cu siguranță un englez, care îmi spune într-o franceză aproximativă:

– Sunteți pictor?

– Yes, milord.

– Pictați chipul?

– Yes, milord.

– Şi mâinile?

– Yes, milord; şi picioarele.

– Bune?

– Foarte bune!

– Ah! Sunt convins!... Ei bine, vreți să faceți portretul de la mine?

– De la dumneavoastră?

– De ce nu?

Acest «de ce nu» fu rostit cu atâta inocență, încât am încetat să-1 mai consider un prost, cu atât mai mult cu cât acest fiu al Albionului este un bărbat superb. Capul unui Antonius pe umerii...unui englez; tipul grecesc din epoca clasică - aşezat pe un bust cam ciudat îmbrăcat şi purtând o cravată după fashion-ul britanic.

– Pe legea mea, i-am spus, sunteți un model frumos, cu siguranță, şi mi-ar plăcea să-mi pozați pentru un studiu; dar nu să vă fac portretul.

– De ce?

– Pentru că nu sunt portretist.

– Ah! în Franța plătiți impozit pentru a vă îndeletnici cu o anumită specialitate în artă?

– Nu; însă publicul nu ne permite să le cumulăm. El vrea să ştie ce etichetă să ne pună, mai ales atunci când sunt foarte tineri; iar dacă aş avea - eu, care vă vorbesc şi care sunt foarte tânăr ghinionul să vă fac un portret reuşit, la următoarea expoziție n-aş mai putea avea succes decât cu portrete; iar dacă v-aş face un portret mediocru mi s-ar interzice să mai încerc vreodată să fac altceva, s-ar decreta că n-am calitățile cerute de meserie şi că am fost un înfumurat aruncându-mă în această aventură.

I-am înşirat englezului meu multe alte năzbâtii - nu ți le mai spun aici -, care l-au făcut să caşte ochii; apoi a început să râdă şi am văzut clar că argumentele mele îi provocau cel mai adânc dispreț pentru Franța, dacă nu pentru prietenul dumitale devotat.

– Să vorbim deschis, îmi spuse el. Nu-ți place să pictezi portrete.

– Se poate?! Drept cine mă luați? Spuneți mai bine că încă nu îndrăznesc să fac portrete, că n-aş şti să fac, având în vedere că: ori e o specialitate care le exclude pe celelalte, ori e perfecțiunea, cum s-ar spune, încununarea talentului. Unii pictori care nu se pricep la compoziție pot copia un model cu fidelitate şi artă. Pentru ei, succesul e garantat, mai ales dacă ştiu cât de cât să prezinte modelul în lumina sa cea mai favorabilă, să-1 îmbrace şi după cum îi vine bine, şi după ultima modă; dar atunci când nu eşti decât un biet pictor de scene istorice, îcepător şi pe deasupra şi contestat, aşa cum am eu onoarea să fiu, nu te poți întrece cu profesioniştii, mărturisesc că n-am studiat niciodată cu constiinciozitate cutele unui frac sau particularitățile unei fizionomii. Eu

sunt un nefericit inventator de atitudini, de tipuri şi de expresii, care trebuie toate să se alieze ideii mele, visului meu, dacă vreți. Permiteți-mi să vă costumez după cum îmi place şi să vă încadrez în compoziția ce mi-o dictează fantezia... Dar ascultați-mă bine, portretul n-ar mai valora atunci nici doi bani, pentru că n-ați mai fi dumneavoastră. Nu l-ați putea dărui iubitei, şi cu atât mai puțin soției. Nici una, nici cealaltă nu v-ar recunoaşte. Aşadar, nu-mi cereți acum ceea ce voi putea totuşi să fac într-o bună zi, dacă din întâmplare devin Rubens sau Tițian, pentru că atunci voi şti să rămân un poet şi un creator, cuprinzând fără strădanii şi fără teamă puternica şi măreața realitate. Din păcate, nu prea am şanse să devin altceva decât un nebun sau un prost. Citiți articolele domnilor Cutare şi Cutare, care sunt de această părere.

Iți dai seama, desigur, Therese, că nu i-am spus englezului meu nimic din ceea ce-ți înşir aici: întotdeauna eşti tentat să-ți înfloreşti propriile vorbe; dar din tot ce i-am spus pentru a mă scuza că nu sunt portretist, nimic nu mi-a fost mai de folos decât aceste cuvinte: «De ce nu vă adresați domnişoarei Jacques?»

El făcu de trei ori Ah!, apoi îmi ceru adresa dumitale şi plecă fără a mai spune un cuvânt, lăsându-mă foarte stânjenit şi foarte enervat că nu-mi putusem încheia dizertația despre portret; căci, draga mea Therese, dacă acest englez caraghios vine azi la dumneata, după cum îl cred în stare, şi îți zice şi el tot ce îți scriu acum, adică tot ceea ce nu i-am spus, despre pictorii de duzină şi despre marii maeştri, ce vei crede dumneata despre ingratul de mine?! Că te aşez printre cei dintâi şi că te consider în stare doar de portrete «frumoase», pe gustul tuturor? Ah, draga mea prietenă, dacă ai fi auzit tot ce i-am spus despre dumneata după ce a plecat! Ştii bine doar că pentru mine nu eşti domnişoara Jacques care pictează portrete reuşite, foarte la modă, ci un bărbat superior care s-a deghizat în femeie şi care, fără să fi pictat în viața lui un nud, ghiceşte şi ştie să te facă să ghiceşti trupul întreg şi sufletul întreg doar printr-un bust, după maniera marilor sculptori ai antichității şi marilor pictori ai Renaşterii. Dar mă opresc aici; nu-ți face plăcere ca oamenii să-şi spună părerea despre dumneata. Te prefaci că iei toate acestea drept complimente. Eşti atât de orgolioasă, Therese!

Astăzi sunt profund melancolic şi nu ştiu de ce. Am mâncat tare prost... N-am mâncat niciodată atât de prost ca acum, de când am bucătăreasă. Şi apoi, nu se mai găseşte tutun bun. Regia te otrăveşte. Şi pe urmă, mi-au fost

aduse nişte cizme noi, care nu-mi vin bine... Şi apoi, plouă... Şi apoi, şi apoi... dar parcă mai ştiu eu? De la o vreme, zilele îmi par lungi cât cele de post, nu ți se pare? Nu, dumitale nu ți se pare. Dumneata nu cunoşti această stare, plăcerea care plictiseşte, plictiseala care îmbată, suferința fără nume despre care îți vorbeam într-o seară, în salonaşul liliachiu unde aş dori să mă aflu acum: căci e o lumină îngrozitoare pentru pictat, şi neputând picta, mi-ar plăcea să te plictisesc cu conversația mea.

Deci, nu te voi vedea astăzi! Ai o familie nesuferită, care te răpeşte prietenilor celor mai fermecători! Aşadar, în seara asta, voi fi silit să fac cine ştie ce prostie! Iată roadele bunătății dumitale fată de mine, draga, marea mea prietenă. Când. nu te văd, nu mai sunt în stare de nimic şi trebuie neapărat să fac o prostie, cu riscul de a te scandaliza. Dar fii liniştită, nu-ți voi povesti cum mi-am petrecut seara.

Al dumitale prieten credincios, Laurent" 11 mai 183...

Domnului Laurent de Fauvel

„Mai întâi, dragul meu Laurent, te rog, dacă fii puțin la mine, să nu faci prea des prostii care-ti ruinează sănătatea. Pe toate celelalte ți le permit, îmi vei cere să-ți dau un exemplu, şi nu-mi va fi uşor deloc; pentru că în materie de prostii nu prea ştiu multe care să nu fie dăunătoare. Rămâne de văzut ce numeşti dumneata prostii. Dacă te gândeşti la unul dintre acele supeuri prelungite despre care îmi vorbeai mai deunăzi, ele te omoară cu zile, şi asta mă îndurerează nespus. Doamne, dar unde ți-o fi capul? Ruinezi cu nepăsare un talent atât de deosebit! Dar ştiu că nu-ți plac predicile; iată de ce mă voi mărgini la rugăminți.

Cât despre englezul dumitale, care de fapt e american, a fost chiar adineauri la mine, şi pentru că

nu ne vom vedea nici în seara asta şi nici mâine poate, spre marele meu regret, trebuie să-fi spun că ai făcut foarte rău refuzându-1. Ți-ar fi dăruit ochii din cap, iar ochii din capul unui american ca Dick Palmer reprezintă multe bancnote, de care ai nevoie tocmai pentru a nu face prostii, adică pentru a nu-ti risipi banii la cărți în speranță că vei da lovitura, ceea ce nu li se întâmplă niciodată oamenilor cu imaginație, căci aceştia nu ştiu să joace, pierd mereu şi sunt siliți mereu să ceară imaginației lor să le plătească datoriile, ocupație pentru care această prințesă nu simte nici o chemare şi pe care n-o acceptă decât mistuind bietul trup în care zace. Mă socoteşti destul de prozaică, nu-i

aşa? Mi-e totuna. De altfel, dacă vom judeca lucrurile dintr-un punct de vedere mai elevat, toate argumentele pe care ni le-ai prezentat, americanului şi mie, nu valorează doi bani. Că nu te pricepi să faci portrete care să-i entuziasmeze pe burghezi e posibil, şi chiar sigur; dar domnul Palmer nu voia nicidecum aşa ceva. L-ai luat drept un băcan şi te-ai înşelat. Este un om cu judecată şi cu gust, un om care se pricepe la pictură şi e încântat de dumneata. Iți imaginezi cum l-am primit! Venise la mine în lipsă de ceva mai bun - mi-am dat singură seama de asta - şi i-am fost recunoscătoare. De aceea l-am consolat, făgăduindu-i că mă voi strădui să te conving să-i faci portretul. Vom mai vorbi despre asta poimâine seară, căci l-am invitat pe numitul Palmer să mă ajute să-i pledez cauza şi să-ţi smulgă făgăduiala.

Aşadar, dragul meu Laurent, consolează-te cum poţi de faptul că nu mă vei vedea timp de două zile. Nu-ţi va fi greu, cunoşti atâţia oameni cultivaţi şi eşti primit de lumea cea mai bună. Eu nu sunt decât o bătrână pisăloagă care ţine mult la dumneata, care te roagă să nu te culci târziu în fiecare noapte şi care te sfătuieşte să nu faci nici excese, nici abuzuri. N-ai voie: geniul obligă!

Prietena dumitale, Therese Jacques"

Domnişoarei Jacques

"Draga mea Therese, plec peste două ceasuri într-o plimbare la {ară cu contele S... şi cu prinţul D... S-ar părea că vor fi acolo mai multe femei frumoase şi mulţi tineri. îţi jur că nu voi face prostii şi nu voi bea şampanie... fără să mă căiesc amarnic. De! Aş fi preferat bineînţeles să mă plimb prin vastul dumitale atelier şi să pălăvrăgesc în salonaşul liliachiu; dar, pentru că te-ai încuiat împreună cu cele o sută de rude din provincie, nu vei observa desigur absenţa mea nici poimâine; te vei bucura întreaga seară la auzul accentului anglo-american. Zău? îl cheamă Dick pe acest simpatic domn Palmer? Credeam că Dick este un diminutiv familiar

de la Richard! Dar e drept că în materie de limbi, cunosc cel mai mult franceza.

Cât despre portret, să nu mai vorbim de el. Eşti precum o mămică grijulie, draga mea Therese, şi te gândeşti la interesele mele mai mult decât la ale dumitale. Cu toate că ai o clientelă aleasă, ştiu că eşti prea darnică pentru a fi bogată, iar cele câteva bancnote în plus ar fi mai la adăpost în mâinile dumitale decât în ale mele. Dumneata ai şti să foloseşti banii, în timp ce eu i-aş risipi la cărţi, aşa cum bine ai spus.

De altfel, niciodată nu m-am îndeletnicit cu pictura mai puțin ca acum. Pentru asta sunt necesare două calități, pe care dumneata le ai: concentrarea şi inspirația; pe cea dintâi n-o voi avea niciodată, iar pe cea de-a doua am avut-o. Insă sunt dezgustat de ea ca de o nebună bătrână care m-a obosit purtându-mă peste câmpii pe calul ei apocaliptic. Ştiu bine ce-mi lipseşte; să nu-i fie cu supărare unei ființe înțelepte ca dumneata, dar n-am trăit încă destul, aşa că plec pentru trei sau şapte zile cu doamna Realitate, întruchipată de mai multe nimfe din corpul de balet al Operei. Sper ca la întoarcere să fiu omul de lume cel mai desăvârşit, adică cel mai blazat şi cel mai rezonabil.

Al dumitale prieten, Laurent"

I

Din prima clipă, Therese înțelesese foarte bine că amărăciunea şi gelozia dictaseră această scrisoare.

...Şi totuşi, îşi spuse ea, nu e îndrăgostit de mine. O, nu, nu va fi niciodată îndrăgostit, iar de mine mai puțin ca de oricare alta."

Tot recitind scrisoarea, Therese, visătoare, se întrebă dacă nu se minte singură încercând să se convingă că vizitele dese ale lui Laurent nu sunt un pericol pentru el.

"Dar ce pericol? îşi spuse ea. Să suferi din cauza unui capriciu nesatisfăcut? Oare se suferă mult din cauza unui capriciu? Nu ştiu. Eu n-am avut niciodată capricii!"

Dar pendula arăta ceasurile cinci după-amiază. Iar Therese, după ce vârî scrisoarea în buzunar, ceru să i se aducă pălăria, dădu zi liberă servitorului, făcu fidelei sale Catherine o serie de recomandări. apoi urcă într-o trăsură. După două ceasuri ss întoarse cu o femeie mărunțică şi subțire, puțin adusă de spate şi cu obrazul atât de bine ascuns după un văl, încât nici chiar birjarul nu reuşi să-1 zărească. Se închise în casă cu această persoană misterioasă, şi Catherine le servi o cină dintre cele mai somptuoase. Therese se îngrijea de invitata ei, care o privea cu atâta încântare, încât nu apuca să mănânce.

Intre timp, Laurent se pregătea pentru petrecerea ştiută; dar, când prințul D... veni să-1 ia cu trăsura, el pretextă că o treabă neprevăzută îl mai reține două ceasuri, dar că va veni la conac în cursul serii.

De fapt, Laurent nu avea nici o treabă. Se îmbrăcă cu o grabă febrilă, îşi aranja părul cu grijă, apoi îşi aruncă haina pe un fotoliu, îşi trecu degetele prin buclele prea bine orânduite, fără să se mai preocupe de înfățişarea sa. Se învârtea întruna prin atelier, când mai repede, când mai încet. După ce prințul D... plecă, cerându-i de nenumărate ori să-i făgăduiască că va veni şi el, cât mai repede, Laurent se repezi pe scară ca să-i spună că renunță la tot şi pleacă împreună cu el; cu toate astea n-o făcu, şi se duse în camera lui, unde se trânti pe pat.

De ce nu vrea oare să mă primească timp de două zile? Aici se ascunde ceva! Pe deasupra, când mă pofteşte pentru a treia zi, îmi oferă compania unui englez sau american pe care nici măcar nu-1 cunosc, dar pe care îl cunoaşte ea, fără îndoială, de vreme ce îi spune pe numele mic! Atunci de ce mi-a cerut Palmer adresa ei? Să fie la mijloc un truc? Dar de ce s-ar folosi de trucuri față de mine? Nu sunt amantul Theresei, n-am nici un drept asupra ei şi cu siguranță că nu voi avea niciodată! Amantul Theresei, ferească Dumnezeu! O femeie care este cu cinci ani mai în vârstă decât mine,poate chiar cu mai mult! Cine poate afla vârsta unei femei, şi cu atât mai puțin a acestei femei, despre care nu ştie nimeni nimic! Un trecut atât de misterios trebuie să ascundă vreo greşeală sau vreo faptă ruşinoasă. Să fie vreo mironosiță sau o bigotă? Vorbeşte despre toate cu o imparțialitate, o indulgență, o detaşare... Cum aş putea să-mi dau seama ce crede, ce nu crede, ce vrea, ce iubeşte sau măcar dacă e în stare să iubească?"

Mercourt, un tânăr critic, prieten cu Laurent, veni chiar atunci la el.

— Ştiu, îi spuse el, că pleci la Montmorency.De aceea nu stau decât o clipă. Vreau doar să-mi dai adresa domnişoarei Jacques.

Laurent tresări.

— Dar ce naiba vrei de la domnişoara Jacques? întrebă el, prefăcându-se că-şi caută o foiță ca să răsucească o țigară.

—- Eu? Nimic... adică ba da, aş vrea foarte mult s-o cunosc; o cunosc numai din-vedere şi după faimă. Iți cer adresa pentru o persoană care ar dori ca domnişoara Jacques să-i facă portretul.

— Deci o cunoşti din vedere pe domnişoara Jacques? Asta-i bună! Doar e celebră acum, cine n-ar remarca-o? O ființă ca ea nu poate trece neobser vată.

– Crezi?

– Dar dumneata?

– Eu? Nu prea ştiu. Țin foarte mult la ea şi de aceea nu pot fi obiectiv.

– Ții foarte mult la ea?

– Da, şi după cum vezi, o şi spun; asta dovedeşte că nu-i fac curte.

– O vezi des?

– Câteodată.

– Atunci, eşti prietenul ei... serios?

– Ei bine, da, puțin... De ce râzi?

– Pentru că nu cred nimic din ce spui; la douăzeci şi patru de ani nu poți fi prietenul serios al unei femei... tinere şi frumoase.

– Aş! Nu e nici atât de tânără şi nici atât de frumoasă precum spui. E un bun camarad, e plăcută la vedere, şi cu asta basta. Dar are un soi de frumusețe care mie nu-mi place, şi-i trec cu vederea faptul că e blondă. Nu-mi plac blondele decât în pictură.

– Nu e chiar atât de blondă! Are ochi negri foarte blânzi, un păr care nu e nici brun nici blond şi pe care-1 piaptănă destul de ciudat. De altfel îi vine bine, are aerul unui sfinx cumsecade.

– Frumoasă comparație! Dar... dumitale îți plac femeile înalte!

– Nu e foarte înaltă, dar e o femeie în toată puterea cuvântului. M-am uitat bine de vreme ce sunt îndrăgostit de ea.

– I-auzi! Cum se poate aşa ceva?

– Nu-ți pasă, nu-i aşa, din moment ce nu-ți place ca femeie?

– Dragul meu, chiar dacă mi-ar plăcea ai- fi totuna. In acest caz, m-aş strădui să fiu cu ea în relații şi mai bune decât până acum; însă nu m-aş îndrăgosti, e o meserie pe care n-o profesez; deci, n-aş putea fi gelos. Aşa încât încearcă dumneata, dacă ai chef.

— Eu? Bineînțeles, dacă mi se oferă ocazia; dar nu am timp s-o caut şi în definitiv, Laurent, şi mie ca şi dumitale, nu mi-e greu să rabd, dacă ne gândim că la vârsta mea şi în lumea mea plăcerile nu lipsesc... Dar, de vreme ce vorbim de această femeie şi pentru că o cunoşti, ia spune-mi... te întreb din pură curiozitate, crede-mă: e văduvă, sau...

— Sau ce?

— Voiam să întreb dacă e văduvă după un soț, sau după un amant.

- Nu ştiu absolut nimic.

- Imposibil!

- Pe cuvântul meu, n-am întrebat-o niciodată. Mi-e atât de indiferent!

- Ştii ce spune lumea?

- Nu, şi nu-mi pasă. Ce spune lumea?

— Vezi bine că-ți pasă! Se spune că a fost măritată cu un nobil bogat.

- Măritată?

- Da, da, măritată în toată regula; şi la primărie, şi la biserică.

- Ce nerozie! în cazul ăsta i-ar purta numele şi titlul.

— Vezi? Asta e! Aici se ascunde ceva. Când o să am vreme, mă interesez şi îți spun şi dumitale. Se mai spune că nu ştie nimeni dacă are vreun amant, cu toate că duce o viață foarte liberă. De altfel, bănuiesc că dumneata eşti mai bine informat ca mine, nu?

— Uite că nu sunt deloc. Crezi că-mi petrec existența spionând femeile sau punându-le întrebări? Eu nu sunt un pierde-vară ca dumneata! Viața mi se pare şi aşa destul de scurtă ca să trăiesc şi să muncesc.

— De trăit... nimic de spus. Se pare că trăieşti din plin. Dar de muncit, lumea zice că nu prea munceşti. Ce faci acolo? Arată-mi şi mie!

– N-ai ce să vezi, n-am nimic deosebit aici.

– Ba da: capul acesta... ei, da'să ştii că e foarte frumos! Zău, lasă-mă să văd, d.acă nu, te fac praf în următorul meu articol.

— Eşti în stare!

- Da, când o s-o meriți; dar capul ăsta e chiar superb. Ce reprezintă?

– Parcă eu ştiu!

– Vrei să-ți spun eu ce să faci?

– Te ascult cu mare plăcere.

– O sibilă. îi pui pe cap ce vrei, nu te obligă în nici un fel.

– Să ştii că asta ar fi o idee!

– Şi pe deasupra nici nu compromiți persoana cu care seamănă.

– Seamănă cu cineva anume?

– Lasă glumele astea proaste! Ce crezi, că n-am recunoscut-o? Zău, îți cam bați joc de mine: negi totul, chiar şi lucrurile cele mai nevinovate. Eşti amantul persoanei din tablou.

– Şi drept dovadă, plec la Montmorency, răspunse cu răceală Laurent, luându-şi pălăria.

— Asta nu dovedeşte nimic, observă Mercourt.

Laurent ieşi, iar Mercourt, care coborâse o dată cu el, îl văzu urcând într-o birjă; dar Laurent se duse în Bois de Boulogne, unde luă masa singur într-o cârciumioară şi de unde se întoarse pe jos, la căderea serii, cufundat în gânduri.

In vremea aceea, Bois de Boulogne nu arăta ca astăzi. Era mai mic, mai sălbatic, mai sărăcăcios, mai tainic şi mai rustic; acolo puteai visa în voie; iar pe.lângă artera Champs Elysees, mai puțin elegantă şi mai puțin locuită decât astăzi, se aflau cartiere noi, în care se maî închiriau la prețuri rezonabile căsuțe ospitaliere şi retrase, înconjurate de mici grădini; acolo puteai trăi şi lucra în linişte.

Intr-una din aceste căsuțe albe şi curate, printre crengi de liliac înflorit şi îndărătul unor tufe de măceş, înconjurate de un gard verde, locuia Therese.

Cum s-a întâmplat ca Laurent să se pomenească tocmai în acea minunată seară de mai, la orele nouă, îndărătul gardului, pe strada pustie şi desfundată, unde nu fuseseră încă puse felinare, iar pe taluz creşteau încă urzici şi buruieni, iată un lucru pe care nici chiar el nu prea ar fi fost în stare să-1 explice. Tufişurile erau foarte dese, şi Laurent dădu ocol grădinii în vârful picioarelor, fără să vadă însă altceva decât frunze uşor aurite de licărirea unei lămpi, pesemne aşezată pe măsuța la care avea el obiceiul să fumeze când îşi petrecea seara la Therese. Aşadar se fuma în grădină? Cineva îşi bea ceaiul acolo, aşa cum se întâmpla câteodată? Dar Therese îi spusese lui Laurent că aşteaptă o mulțime de neamuri din provincie, iar el nu auzea decât şoaptele misterioase a două voci, dintre care una i se părea a fi a Theresei. Cealaltă abia se auzea. Să fi fost oare un bărbat?

Laurent îşi încorda auzul din răsputeri: urechile îi țiuiau; până la urmă distinse sau crezu că distinge aceste vorbe rostite de Therese:

— Ce-mi pasă mie de toate astea? Nu mi-a mai rămas pe lume decât o dragoste - tu!

"Acum, îşi zise Laurent ieşind în grabă din ulița pustie şiluând-o pe Champs-Elysees, acum m-am liniştit. Are un amant! De fapt, nu era silită să mi-o spună!... Dar n-ar fi trebuit să încerce mereu să mă convingă că nu are şi nici nu vrea să aibă pe nimeni. E o femeie ca toate celelalte: mai întâi şi mai

întâi nevoia de a minți. La urma urmei, nu mă priveşte! Şi totuşi, n-aş fi crezut aşa ceva! Mă gândesc chiar că îmi cam pierdusem nițel capul după ea, fără să recunosc, de vreme ce am fost capabil să stau la pândă - josnică ocupație, atunci când n-are drept scuză gelozia! Insă nu mă căiesc prea tare: cele întâmplate mă scutesc de o mare durere şi de o mare iluzie: aceea de a dori o femeie care nu e cu nimic mai vrednică de a fi dorită decât oricare alta, nici măcar pentru sinceritatea ei.

Laurent opri o birjă şi se duse la Montmorency. Voia să stea acolo opt zile şi să nu mai calce pe la Therese decât după două săptămâni. Cu toate astea, nu rămase la țară mai mult de patruzeci şi opt de ore, iar în seara celei de-a treia zile se pomeni în fața uşii Theresei, exact în acelaşi timp cu dl. Richard Palmer.

— Ah, zise americanul, întinzându-i mâna, sunt fericit să văd pe dumneata!

Laurent fu nevoit să-i întindă şi el mâna; însă nu se putu împiedica să-1 întrebe pe domnul Palmer de ce e atât de fericit să-1 vadă. Străinul nu păru să dea atenție tonului destul de insolent al artistului.

– Sunt fericit pentru că eu plac pe dumneavoastră, reluă el, cu o irezistibilă cordialitate şi eu plac pe dumneavoastră pentru că eu admir mult pe dumneavoastră.

– Cum? Ai venit? Ii spuse Therese destul de mirată.Nu mai contam pe dumneata în seara asta.

Iar tânărului, aceste cuvinte i se părură de o răceală neobişnuită.

– Remarc, îi spuse el foarte încet, că te-ai fi consolat cu mare uşurință şi am impresia că tulbur un încântător tete ă tete.

– E cu atât mai crud din partea dumitale, reluă ea pe un ton glumeț, cu cât credeam că vrei să mi-1 înlesneşti.

– Pe asta ai şi contat, de vreme ce n-ai renunțat la el! Să plec?

Nu, rămâi. Mă resemnez să te tolerez.

Americanul, după ce o salută pe Therese, îşi deschise portofelul, scoase o scrisoare, apoi i-o întinse. Therese o citi, cu un aer nepăsător, fără a face nici o remarcă.

– Dacă vrei să răspunzi, spuse Palmer, am pe cineva care pleacă la Havana.

– Mul|umesc, răspunse Therese, trăgând un mic sertar aflat la îndemână, dar nu e cazul.

Laurent îi urmărea fiecare gest; o văzu aşezând scrisoarea alături de multe altele; una dintre ele, datorită formei şi adresei, îi sări, ca să spunem aşa, în ochi. Era cea pe care i-o trimisese el Thereser cu două zile în urmă. Fără să ştie de ce, fu nemulțumit în sinea sa văzându-şi scrisoarea alături de cea dată de Palmer.

"Mă pune laolaltă cu diferiții amanți respinşi, îşi zise el. Dar nu merit această cinste. Nu i-am făcut niciodată declarații de dragoste."

Therese începu să vorbească de portretul domnului Palmer. Laurent se lăsă rugat, pândind cele mai neînsemnate priviri sau inflexiuni în vocea interlocutorilor; dar stăruința lor era de o bună-credință atât de perfectă, încât se calmă şi-i fu ruşine de suspiciunile sale. Dacă Therese ar fi avut anumite relații cu acest străin, liberă şi singură cum trăia, părând că nu datorează nimic nimănui şi nepăsându-i de ceea ce se putea spune pe socoteala ei, oare avea nevoie de pretextul unui portret ca să primească vizitele dese şi îndelungate ale persoanei pentru care nutrea un interes sau un capriciu?

Imediat ce se linişti, Laurent nu se mai sfii să-şi arate curiozitatea.

– Eşti deci originară din America? o întrebă el pe Therese, care din când în când îi traducea domnului Palmer, în engleză, frazele pe care acesta nu le pricepea bine.

– Eu? răspunse Therese; nu ți-am mai spus că am onoarea să-ți fiu compatrioată?

– Dar vorbeşti engleza atât de bine!

– N-ai de unde să ştii dacă vorbesc bine sau nu, de vreme ce nu înțelegi engleza. Dar eşti curios din fire şi am înțeles ce vrei să afli: dacă abia l-am cunoscut sau dacă îl cunosc mai de mult pe Dick Palmer. Ei bine, întreabă-1 pe el.

Palmer nu aşteptă o întrebare pe care Laurent s-ar fi sfiit să i-o pună. Răspunse că nu venea pentru prima dată în Franța, că o cunoştea pe Therese de copilă, de pe vremea când era la părinții ei. Nu preciza care părinți. Therese obişnuia să spună că nu-şi cunoscuse nici tatăl, nici mama.

Trecutul domnişoarei Jacques era învăluit într-un mister de nepătruns pentru toți oamenii din lumea bună cărora le făcea portrete, precum şi pentru cercul restrâns de artişti pe care-i primea la ea. Venise la Paris nu se ştie de

unde, nu se ştia când şi nici cu cine. Devenise cunoscută doar de doi sai trei ani, când un portret făcut de ea fusese remarcat de nişte oameni cu gust şi imediat înfăţişat ca o operă de maestru. Astfel, de la o viaţă săracă şi obscură, ea trecuse brusc la una îmbelşugată şi devenise celebră; însă nu-şi schimbase defel gusturile modeste, dragostea pentru independenţă, comportamentul vesel şi serios în acelaşi timp. Nu poza câtuşi de puţin şi nu vorbea niciodată despre ea, decât pentru a-şi înfăţişa opiniile şi simţămintele cu multă sinceritate şi curaj. Cât priveşte viaţa ei, ave; un fel al ei de a se feri de întrebări şi de a schimba vorba prin care ocolea răspunsul. Totuşi, daca cineva stăruia, avea obiceiul să adauge, după câteva fraze vagi:

— N-are sens să vorbim despre mine. N-am nimic interesant de povestit şi nici nu-mi mai aduc aminte dacă am avut necazuri pentru că n-am timp să mă gândesc la aşa ceva. Acum sunt foarte fericită pentru că muncesc, şi munca mi-e mai dragă decât orice pe lumea asta.

Laurent o cunoscuse întâmplător, prin nişte colegi de breaslă. Gentilom şi artist talentat, frecventându-i atât pe gentilomi cât şi pe artişti, dl. Fauvel strânsese la cei douăzeci şi patru de ani ai săi, o experienţă de viaţă pe care mulţi n-o au nici la patruzeci, ceea ce îi plăcea şi-i displăcea totodată; dar nu avea nici un fel de experienţă sentimentală, căci aceasta nu se capătă printr-o viaţă de desfrâu. Din pricina scepticismului pe care-1 arbora, hotărâse în sinea sa că toţi prietenii Theresei trebuie să-i fie şi amanţi; abia după ce aceştia îşi afirmaseră; dovediseră puritatea relaţiilor cu ea, Laurent sfârşis prin a o socoti o fiinţă capabilă - poate - de pasiuni, dar nu de o viaţă dezmăţata.

Dar îi rămăsese intensă curiozitatea de a afla cauza acestei anomalii: o femeie tânără, frumoasă, inteligentă şi liberă, trăind într-o izolare voită, începuse s-o vadă din ce în ce mai des, aproape zilnic, la început sub tot felul de pretexta apoi jucând rolul unui prieten fara importanta, prea "viveur" pentru a curta o femeie serioasa, dar totuşi prea idealist ca să nu simtă nevoia unei afecţiuni şi valoarea unei prietenii dezinteresate.

De fapt, cam acesta şi era adevărul; dar iubirea se strecurase în inima tânărului şi am văzut că Laurent lupta împotriva unui simţământ care îl cuprindea şi pe care ar mai fi vrut încă să-1 ascundă şi Theresei şi lui însuşi, cu atât mai mult cu cât îl încerca pentru prima dată în viaţă.

– Dar în fond, spuse el, după ce îi făgădui domnului Palmer că va încerca să-i facă portretul, de ce naiba ţineţi atât de mult la un portret care poate că nu

va fi izbutit, din moment ce o cunoaşteţi pe domnişoara Jacques şi ea cu siguranţă nu va refuza să vă facă un portret excelent?

– Pentru că m-a refuzat, răspunse Palmer cu multă candoare, şi nu înţeleg de ce. I-am făgăduit mamei mele, care are slăbiciunea de a mă crede foarte frumos, un portret reuşit, dar ei nu i se va părea că-mi seamănă dacă va fi realizat foarte fidel. De aceea m-am adresat dumitale, ca maestru idealist. Dacă mă refuzi, voi simţi amărăciunea de a nu-i face o plăcere mamei sau plictiseala de a trebui să caut pe altcineva.

– Nu-ţi va fi greu să găseşti pe cineva: există atâţia oameni mult mai capabili decât mine!...

– Nu sunt de acord cu dumneata; dar admiţând că ar exista, asta nu înseamnă că sunt toţi disponibili acum, iar eu doresc să trimit portretul repede. Peste patru luni e ziua mea de naştere, şi doar transportul durează vreo două luni.

– Asta înseamnă, Laurent, că va trebui să faci acest portret în cel mult şase săptămâni, şi cum nu stiu cam cât timp îţi trebuie, e cazul să începi chiar de mâine, adăugă Therese. Deci ne-am înţeles, promiti că-1 faci, da?... Dl. Palmer îi întinse mâna lui Laurent, spunând:

– Iată-ne înţeleşi. Problema banilor nu se discută; condiţiile le stabileşte domnişoara Jacques, eu nu mă bag. La ce oră îţi convine mâine dimineaţă?

După ce se înţeleseră asupra orei, Palmer îş luă pălăria, iar Laurent, din respect pentru Therese se crezu obligat să facă şi el la fel; însă Palmer nu observă intenţia lui Laurent şi plecă, după ce strânse mâna domnişoarei Jacques.

– Să plec şi eu? întrebă Laurent..

– Nu-i nevoie, răspunse ea; toţi musafirii mei mă cunosc bine. Te rog însă să pleci la ora zece; în ultima vreme, serile ne-am tot luat cu vorba până aproape de miezul nopţii şi, cum nu pot să dorm după ora cinci dimineaţa, a doua zi m-am simţit foarte ostenită.

- De ce nu m-ai dat afară?

– Pentru că n-am vrut.

– Dacă aş fi încrezut, ce mândru m-aş simţi!

– Dar, slavă Domnului, nu eşti; asta e treaba proştilor. Ei bine, cu tot complimentul, vreau să te cert, domnule Laurent. Se spune că nu lucrezi.

– Va să zică pentru a mă sili să lucrez m-ai strâns cu uşa să-i fac portretul lui Palmer!

– Vezi vreun rău în asta?

– Eşti tare bună, Therese, ştiu asta; vrei să mă obligi să-mi câştig existența.

– Nu mă amestec în ceea ce priveşte mijloacele dumitale de trai, nu am acest drept. N-am fericirea... sau nefericirea să-ți fiu mamă; dar îți sunt soră... întru Apollo, cum spune clasicul nostru Bernard, şi mi-e cu neputință să nu mă supăr din pricina crizelor dumitale de lene.

– Dar ce importanță are asta pentru dumneata? strigă Laurent cu un amestec de plăcere şi de ciudă, pe care Therese îl remarcă, ceea ce o îndemnă să-i răspundă sincer:

– Ascultă, dragul meu Laurent, hai să clarificăm un pic lucrurile. Am multă prietenie pentru dumneata.

– Mă bucur nespus, dar nu ştiu de ce, pentru că din nefericire nici măcar de prieten nu sunt bun, Therese! De altfel, nu cred în prietenia sau în dragostea dintre un bărbat şi o femeie.

– Mi-ai mai spus asta, nu-mi pasă de ceea ce nu crezi. însă eu cred în ceea ce simt, iar dumitale îți port şi interes, şi afecțiune. Aşa sunt eu: deîndată ce în preajma mea se află o ființă, mă ataşez de ea şi-i doresc să fie fericită. Obişnuiesc să-mi dau toată osteneala pentru asta, fără să pretind recunoştință acelei persoane. Or, dumneata nu eşti o ființă obişnuită, eşti un om de geniu şi în plus - sper - un om de onoare.

– Asta crezi? Doar dacă înțelegi prin asta ce se înțelege azi îndeobşte. Ştiu să mă bat în duel, să-mi plătesc datoriile şi să ocrotesc femeia căreia îi ofer brațul, oricine ar fi ea. Dar dacă îți imaginezi că am o inimă afectuoasă, iubitoare, naivă...

– Ştiu că ai vrea să treci drept bătrân, uzat şi corupt. însă asta nu mă impresionează. E o modă foarte curentă în zilele noastre. Dumneata suferi de o boală reală şi dureroasă, dair care se poate vindeca uşor: suferi pentru că inima ți-e pustie; dar va veni o femeie care va umple golul, daca se va pricepe şi dacă îi vei permite s-o facă. Dar acestea se află în afara discuției noastre. Eu mă adresez artistului; omul e nefericit numai pentru că artistul nu mulțumit de sine.

— Ei bine, Therese, te înşeli, răspunse cu înflacărare Laurent. Este tocmai invers! In cazul meu omul suferă şi îl înăbuşă pe artist. Nu ştiu ce să fa cu viața, asta e! Plictiseala mă ucide. Care plictiseală - o să mă întrebi. Plictiseala de toate! Eu nu sunt în stare, ca dumneata, să fiu atent şi calm timp de şase ore cât muncesc, apoi să mă plimb prin grădină, dând firimituri vrăbiuțelor, să muncesc din nou timp de alte patru ore, iar seara să zâmbesc câtorva pisălogi, ca mine, de pildă, aşteptând ora de culcare. Dorm prost, mă plimb agitat, muncesc cu înfrigurare. Concepția mă tulbură şi mă infioară; execuția întotdeauna prea lentă, îmi dă palpitații îngrozitoare şi numai plângând şi stăpânindu-mi strigătele nasc câte o idee, care mi se pare măreață, dar de care a doua zi dimineața sunt scârbit. Dacă o modific e şi mai rău; mă părăseşte; mai bine o uit şi aştept alta; dar următoarea îmi pare atât de confuză, de vastă, încât sărmana mea ființă n-o poate îmbrățişa. Mă apasă şi mă tortureză, până când devine realizabilă, apoi reîncepe celălalt chin, cel al facerii, o adevărată suferință fizică, pe care n-o pot înfățişa. Şi aşa se desfăşoară existența mea când mă las stăpânit de acel gigant - artistul ce sălăşluieşte în mine -, din care biata făptură ce-ți vorbeşte smulge unul câte unul, cu forcepsul voinței sale, nişte şoareci prăpădiți şi aproape morți! Iată de ce, Therese, e preferabil să trăiesc aşa cum am început, în excese de tot felul, pentru a omorî viermele distrugător pe care semenii mei îl numesc cu modestie inspirație şi pe care eu îl numesc pur şi simplu infirmitate.

- Te-ai hotărât deci, zise Therese zâmbind, urmăreşti distrugerea propriului dumitale talent? Află atunci că nu cred o vorbă. Dacă mâine ți s-ar propune să fii prințul D... sau contele S... şi să ai milioanele unuia ori caii frumoşi ai celuilalt, ai spune, vorbind de sărmana dumitale paletă pe care acum o dispreţuieşti: Dați-mi iubita înapoi!

— Eu îmi dispreţuiesc paleta? Dar, Therese, tu nu mă înțelegi! Ea este un instrument care aduce faima, stiu, iar ceea ce se numeşte faimă este considerația acordată talentului, mai pură şi mai prețioasă decât cea acordată titlului şi averii. Pentru mine e deci un foarte mare avantaj şi o foarte mare plăcere să-mi pot spune: „Nu sunt decât un mărunt gentilom, fără avere, iar cei ca mine, care nu vor să-şi lepede rangul, duc o viață meschină şi au iubite pe potriva lor. Eu unul mi-am lepădat rangul, mi-am făcut o meserie, şi iată că, la vârsta de douăzeci şi patru de ani, când trec pe un căluț de manej lângă bărbații cei mai bine şi cei mai bogați din Paris, călare pe cai de câte zece mii de

franci, dacă printre cei ce ne privesc e vreun bărbat cu gust sau vreo femeie de spirit, pe mine mă priveşte şi nu pe ceilalți." Râzi! Mă socoteşti tare vanitos?

– Nu, dar foarte copilăros, asta da! N-o să te sinucizi.

– Dar nu vreau deloc să mă sinucid! Țin la mine, țin din toată inima, ți-o jur! Cred însă că paleta, instrumentul gloriei mele, este totodată un instrument de tortură, pentru că eu nu pot să muncesc fără să sufăr. Aşa încât caut în desfrâu nu uciderea trupului sau a sufletului, ci epuizarea şi calmarea nervilor. Asta-i tot, Therese. Ce ți se pare deplasat? Eu nu lucrez bine decât atunci când sunt mort de oboseală.

– Aşa e, spuse Therese, am remarcat şi ma uimeşte, mi se pare o ciudățenie, mă tem că acesi fel de a crea te va ucide şi nu văd cum ar putea fi altfel. Dar, spune-mi, ți-ai început viața prin munca şi privațiuni şi de aceea ai simțit nevoia de distracții, pentru a te odihni?

— Nu, din contră. Când am terminat liceul, iubeam pictura, dar nu bănuiam că voi fi vreodată silit.să pictez. Mă credeam bogat. Tatăl meu a murit, nelăsând nimic altceva decât vreo treizeci de mii de franci, pe care m-am grăbit să-i toc, ca sa am şi eu în toată viața mea cel puțin un an de bunăstare. Când m-am trezit fără un ban, am luat penelul în mână: am fost criticat şi ridicat în slăvi, ceea ce în zilele noastre înseamnă cel mai mare succes cu putință, iar acum duc o existență de lux şi de plăceri în cele câteva luni sau săptămâni când am bani. Când îi termin, e perfect, pentru că mă aflu şi la capătul puterilor, şi la capătul dorințelor. Atunci mă apuc din nou de lucru cu elan, durere şi mânie, iar după ce termin, cad din nou în lene şi în risipă.

– E mult de când duci această existență?

– La vârsta mea nu poate să fie mult. Trei ani.

– Tocmai, e mult pentru vârsta dumitale! Ai început prost; ai făcut totul ca să te distrugi, ca să nu progresezi; cu toate astea, mintea şi talentul au evoluat; dar mă întreb dacă nu cumva ți s-a atrofiat inima, dacă te vei mai putea împlini ca om şi ca artist.

Cuvintele Theresei, rostite cu o calmă tristețe, îl enervară pe Laurent.

— Deci, reluă el, ridicându-se, mă dispretuieşti?

- Nu, răspunse ea, întinzându-i mâna, te plâng!

Şi Laurent văzu două lacrimi mari prelingân-du-se încet pe obrajii Theresei.

Lacrimile acestea îl mişcară profund; izbucni în hohote de plâns şi, aruncându-se la picioarele Theresei, nu ca un îndrăgostit mărturisindu-şi iubirea, ci ca un copil care se spovedeşte, îi spuse, cuprinzându-i mâinile:

– Draga mea prietenă, ai dreptate să mă compătimeşti, căci am mare nevoie de asta! Sunt nefericit, atât de nefericit, încât mi-e ruşine s-o recunosc! Acel "nu ştiu ce" pe care îl am în piept în locul inimii năzuieşte neîncetat spre ceva, dar nu găsesc leacul pentru a-1 linişti. Il iubesc pe Dumnezeu, însă nu cred în el. Iubesc toate femeile şi le dispreţuiesc totodată! Pot să-ţi spun aceasta dumitale, care îmi eşti şi tovarăş, şi prieten! Câteodată mă simt gata să divinizez o curtezană în timp ce în faţa unui înger aş fi poate mai rece decât marmura. Toate noţiunile îmi sunt tulburate şi poate că instinctele mele au luat-o razna. Dacă ţi-aş spune că nu mai sunt vesel nici măcar la beţie! Da, se pare că alaltăieri, la orgia de la Montmorency, am înşirat nişte lucruri tragice cu o emfază pe cât de groaznică pe atât de caraghioasă. Ce m-aş face, Therese, dacă nu ţi-ar fi milă de mine?

– Mi-e milă de tine, dragul meu copil, spuse Therese, ştergându-şi ochii cu batista ei; dar la ce-ţi poate folosi mila mea? Ţi-am spus că ţin la dumneata, dar mi-ai răspuns că nu poţi să crezi în prietenia unei femei.

— Poate că în prietenia dumitale cred, ai pesemne şi o inimă de bărbat, pe lângă forţa şi talentul unui bărbat.

— Prietenia unui bărbat e mai aspră şi mai autoritară decât cea pe care eu ţi-o pot oferi. Fără să vreau, o să te compătimesc în loc să te cert, aşa cum ai văzut! Avusesem de gând să te umilesc astăzi, să te înfurii şi pe dumneata şi pe mine, şi în loc de toate astea, iată că plâng alături de dumneata şi asta nu ajută la nimic.

— Ba da! Ba da! strigă Laurent. Lacrimile acestea sunt minunate, ele au stropit un pământ sterp; poate că inima mea va renaşte! Ah! Therese, mi-ai spus într-o zi că mă laud în faţa dumitale cu lucruri de care ar trebui să roşesc, că sunt un mare păcătos, că pentru mine cuvântul „a iubi", nu sta scris nicăieri. Oare va trebui să trăiesc şi să mor astfel?

— Dacă înţeleg bine, spuse Therese, crezi că opera dumitale are nevoie de căldura unui simţământ.

— Dumneata nu eşti de aceeaşi părere? Nu asta îmi reproşezi totdeauna?

— Nu chiar. Pui prea mult patos în ceea ce faci, iar criticii nu sunt de acord cu asta. Eu preţuiesc exuberanţa tinereţii la marii artişti; ea naşte

frumuseți care le umbresc orice defect. Opera dumitale nu mi se pare emfatică şi rece, ci pătimaşă şi arzătoare; iar pasiunea stă în dorințele dumitale. Da, adăugă ea, visătoare, cufundată parcă în propriile-i gânduri, dorința poate fi o pasiune.

- Şi atunci?... o întrebă Laurent, urmărindu-i privirea.

- Atunci, mă întreb dacă trebuie să mă lupt cu această putere care sălăşluieşte în dumneata şi dacă nu cumva, convingându-te să fii calm şi fericit, îți răpesc focul sacru. Cu toate astea... îmi imaginez că aspirația nu poate fi pentru spirit o stare durabilă, şi că, ce s-a manifestat violent în timpul perioadei de febră, se stinge de la sine, sau ne învinge. Ce părere ai? Fiecare vârstă nu-şi are oare forța şi manifestările ei proprii? Ceea ce alcătuieşte diferitele "etape" ale unui maestru nu e în realitate expresia schimbărilor succesive ale ființei sale? La treizeci de ani îți va mai fi cu putință să aspiri la toate fără să capeți nimic? Nu vei fi oare obligat să obții o certitudine asupra unui punct sau al altuia? Eşti acum la vârsta fanteziei; curând va veni cea a clarificării. Nu vrei oare să progresezi?

– Asta depinde de mine?

– Bineînțeles; nu-ți ruina echilibrul! Epuizarea nu e un leac împotriva febrei, ci rezultatul ei fatal.

– Şi ce-mi propui împotriva febrei?

– Nu ştiu; poate căsătoria.

– Groaznic! strigă Laurent, izbucnind în râs. După care adăugă, râzând întruna, fără a şti prea bine de ce spune asta: în afară de căsătoria cu dumneata. Ştii că ar fi o idee?

— Minunată, spuse ea, dar absolut imposibilă.

Răspunsul Theresei îl izbi pe Laurent: era liniştit şi ferm; ceea ce el spusese doar ca să facă o butadă i se păru deodată un vis spulberat. Acest om deosebit avea o fire nefericită şi îi era suficient pentru a dori ceva să se ciocnească de cuvântul "imposibil, iar Therese îl pronunțase tocmai pe acela.

Ii reveniră pe loc ideea că ar putea s-o iubească si în acelaşi timp bănuielile, gelozia şi furia. Până atunci, farmecul prieteniei îl legănase şi îl îmbătase Parcă; deodată, tonul îi deveni glacial.

— Da, aşa este, spuse el pregătindu-se de plecare, iată cuvântul ce îmi pecetluieşte existența in orice situație: imposibil! Nu cunoşti acest inamic Therese; dumneata iubeşti cu calm, în linişte. Ai un iubit sau un prieten care

nu e gelos, pentru că şti că eşti rece sau rezonabilă! Asta mă face să gândese că e târziu şi că poate gloata dumitale de vei e pe-afară, aşteptându-mi plecarea.

– Ce spui? întrebă Therese încremenită; ce te-a apucat? Ai înnebunit?

– Mi se întâmplă uneori, răspunse el, pregatindu-se să plece. Trebuie să mă ierți.

II

A doua zi, Therese primi de la Laurent următoarea scrisoare:

"Buna şi draga mea prietenă, cum am plecat ieri? Dacă am spus vreo nerozie, uit-o, nu mi-am dat seama. Eram stăpânit de un soi de amețeală care nu s-a risipit nici, după ce am ajuns afară; pentru că m-am trezit ajungând acasă în trăsură, fără a putea să-mi amintesc că mă urcasem în ea.

Mi se întâmplă adesea ca gura mea să rostească un lucru când mintea mea gândeşte un altul. Compătimeşte-ină şi iartă-mă. Sunt bolnav, şi - aveai dreptate - duc o viață detestabilă.

Cu ce drept ți-aş pune întrebări? Dar trebuie să recunoşti că de trei luni, de când mă primeşti ca pe un prieten intim, aceasta e prima pe care ți-o pun... Ce-mi pasă dacă eşti logodită, măritată sau văduvă? Vrei ca nimeni să nu prindă de veste; am încercat eu să aflu? Te-am întrebat vreodată ceva? Ah, Therese, cu toate că gândurile mi se învălmăşesc şi acum, simt că mint, şi pe dumneata nu vreau să te mint. Vineri seară am avut primul acces de curiozitate în ceea ce te priveşte, cel de aseară fund de fapt al doilea; însă va fi şi ultimul. Ți-o jur!

Pentru ca niciodată să nu mai vorbim despre asta vreau să-ți mărturisesc totul. Deci, mai deunăzi an venit la poarta grădinii dumitale. Am privit, da n-am văzut nimic, am ascultat şi am auzit! Ei, şi ? Nu-i ştiu numele, nu i-am văzut fața; dar ştiu că eşti sora, confidenta şi mângâierea mea. Ştiu că ieri an plâns la picioarele dumitale şi că mi-ai şters ochii cu batista. Ştiu că, înțeleaptă şi muncitoare cum eşti respectată şi liberă, iubită, deci fericită, mai găseşt încă timpul şi blândețea să mă compătimeşti, si ştii că trăiesc, să doreşti ca

existența să-mi fie ma bună. Dragă Therese, cine nu te-ar binecuvânta ar fi un ingrat - şi cu toate că sunt nefericit, nu sunt ui ingrat. Când vrei să mă primeşti? Am impresia ca te-am jignit. Atât ar mai lipsi! Pot să vin în seara asta la tine? Dacă spui nu, pe legea mea, mă duc la dracu'!"

Servitorul lui Laurent se întoarse cu un răspuns scurt: "Vino astă-seară". Laurent nu era nici perfid nici încrezut; deşi deseori gândise şi-şi propusese si fie şi una, şi alta. Era, aşa cum am văzut, un om plin de contraste; îl vom descrie fără să-1 înțelegem pentru că n-ar fi posibil: anumite caractere scapi unei analize logice.

Răspunsul Theresei îl făcu să tremure ca un copil. Nu-i scrisese niciodată pe un astfel de ton. Voia să-1 alunge definitiv şi să-i comunice sentința sau îl chema la o întâlnire de dragoste? Indignare; ori pasiunea îi dictaseră aceste cuvinte?

Dl. Palmer sosi, şi Laurent fu silit, aşa nervos si frământat cum era, să-i înceapă portretul. Voia să-i pună unele întrebări cu multă abilitate şi să-i smulgă toate secretele Theresei. însă nu ştiu sa înceapă discuția, şi cum americanul poza foarte serios, încremenit şi mut ca o statuie, şedința se derula aproape în întregime fără ca vreunul dintre ei să-şi descleşteze dinții.

Laurent avu deci destul răgaz ca să se calmeze, ca să studieze trăsăturile placide şi pure ale străinului. Era de-o frumusețe desăvârşită, ceea ce, la o primă vedere îi dădea acel aer încremenit, caracteristic figurilor cu trăsături regulate. Examinându-1 mai îndeaproape, descopereai finețe în zâmbet şi foc în priviri. în timp ce făcea aceste reflecții, Laurent se întreba ce vârstă are modelul său.

– Iartă-mă, îi spuse el brusc, dar aş vrea şi trebuie să ştiu dacă eşti un bărbat tânăr, puțin obosit, sau un bărbat matur care se ține extraordinar de bine. Mă uit întruna la dumneata şi nu prea înțeleg ce văd.

– Am patruzeci de ani, răspunse Palmer cu simplitate.

– Felicitări! exclamă Laurent; înseamnă că eşti sănătos tun?

– Exact, spuse Palmer. Şi îşi reluă poza degajată şi zâmbetul calm.

"Iată chipul unui îndrăgostit fericit, gândi artistul, sau al unui om care toată viața,lui n-a iubit nimic altceva în afară de "roastbeef".

Nu se putu stăpâni să adauge:

– Deci o cunoşti de mult pe domnişoara Jacques?

– Avea cincisprezece ani când am văzut-o pentru prima oară.

Laurent simți că nu are destul curaj ca să întrebe in ce an. I se părea că în timp ce vorbea de Therese, sângele îi năvălea în obraji. De fapt, ce importanță avea vârsta? El voia să-i cunoască povestea. Therese nu părea să fi împlinit treizeci de ani, iar Palmer poate că nu era atunci decât un prieten pentru ea. De altfel, avea o voce puternică si un timbru vibrant. Dacă lui i s-ar fi adresat Therese cu vorbele: Nu te mai iubesc decât pe tine, Palmer; ar fi răspuns, iar Laurent l-ar fi auzit.

Apoi se lăsă seara, şi artistul, de obicei nu prea punctual, ajunse înainte de ora la care îl primea Therese. O găsi în grădină; contrar obiceiului ei, nu lucra, ci se plimba, agitată. De îndată ce îl văzu, îi ieşi înainte şi, luându-i mâna mai degrabă cu autoritate decât cu afecțiune, îi ordonă:

— Dacă eşti un om de onoare, o să-mi spui chiar acum tot ce-ai auzit din spatele acelui boschet. Hai, vorbeşte; te ascult.

Se aşeză pe o bancă, iar Laurent, enervat de această primire stranie, încercă s-o deruteze cu răspunsuri vagi; ea însă părea profund nemulțumită, şi fața ei avea o expresie pe care nu i-o cunoştea Frica de ceva ireparabil îl îndemnă să recunoasc; pur şi simplu tot adevărul.

— Aşadar, reluă ea, asta e tot ce-ai auzit? Am spus unei.persoane pe care nici măcar n-ai putut s-o vezi: Acum tu eşti singura mea iubire pe lume?

– Să fi fost oare o nălucire, Therese? Sunt gata să te cred dacă-mi porunceşti.

– Nu, n-a fost o nălucire. Se poate, e chiar probabil să fi spus asta. Şi ce mi s-a răspuns?

– Nu ştiu, căci n-am auzit, spuse Laurent asupra căruia răspunsul Theresei avu efectul unui duş rece, nici măcar nu i-am auzit vocea. Te-ai liniştit acum?

— Nu! O să-ți mai pun câteva întrebări. Cui crezi că mă adresam astfel?

- Nu presupun nimic. Doar relațiile dumitale cu domnul Palmer nu-mi sunt lămurite.

- Ah ! exclamă Therese cu un aer de ciudată mulțumire. Crezi deci că era domnul Palmer?

- Şi de ce n-ar fi fost? E ruşinos să presupun o legătură veche, reluată brusc? Ştiu că relațiile dumitale cu toți cei pe care-i întâlnesc aici de trei luni încoace sunt tot atât de dezinteresate din partea lor şi tot atât de indiferente

din partea dumitale ca şi cele pe care le am eu însumi cu dumneata. Domnul Palmer e un bărbat foarte frumos, simpatic, cu maniere dintre cele mai alese. Nu am nici dreptul, nici îndrăzneala să-ți cer socoteală. Numai că... vei spune că te-am spionat...

– Da, aşa este, zise Therese, care nu negă nimic din spusele lui Laurent, de ce m-ai spionat? Mi se pare că e un lucru urât, cu toate că nu înțeleg nimic. Lămureşte-mi şi mie năzbâtia asta.

– Therese, răspunse tânărul cu fermitate, dornic să-şi descarce durerea, spune-mi că ai un amant şi că acest amant e Palmer şi te asigur de toată afecțiunea şi sinceritatea mea; îți cer iertare pentru un acces de nebunie şi niciodată nu vei avea să-mi reproşezi nimic. Hai, vrei să-ți fiu prieten? Cu toată fanfaronada mea, mă simt în stare de prietenie. Fii sinceră cu mine, e tot ce-ți cer!

– Dragul meu copil, răspunse Therese, îmi vorbeşti ca unei cochete care nu vrea să te piardă, dar are ceva pe conştiință. Nu primesc această postură; nu mi se potriveşte deloc. Domnul Palmer este şi nu va fi niciodată pentru mine decât un pneten - nici măcar intim - pe care-1 prețuiesc foarte mult, dar pe care-l pierdusem din vedere de multă vrerne. Iată ce trebuie să-ți spun şi nimic mai mult. Secretele mele, dacă există, nu trebuie să fie destăinuite, şi te rog să nu te mai preocupi atâta de ele, Aşadar, nu e cazul să mă întrebi, ci să-mi răspunzi. Ce făceai aici acum patru zile? De ce mă spionai? Despre ce acces de nebunie vorbeai?

– Tonul pe care îmi vorbeşti nu e deloc încurajator. De ce să-ți fac mărturisiri, dacă nu vrei să mă tratezi ca pe un prieten bun şi să ai încredere în mine?

– Atunci nu mi le face, reluă Therese ridicându-se. Asta dovedeşte că nu meritai prețuirea mea şi că, încercând să-mi descoperi tainele, nu-mi răspundeai cu aceeaşi prețuire.

– Aşadar, reluă Laurent, mă goneşti, şi între noi totul s-a terminat?

– Da, s-a terminat şi adio! răspunse Therese cu asprime.

Laurent ieşi, pradă unei furii care-1 înăbuşea dar după ce făcu câțiva paşi, se întoarse, spunând Catherinei că avea un mesaj pentru Therese şi uitase de el. O găsi aşezată în salonaş; uşa ce dădea spre grădină rămăsese deschisă; tristă şi abătută Therese părea adâncită în gânduri. îl primi cu deosebită răceală.

– Te-ai întors? îi spuse ea. Ai uitat ceva?

– Am uitat să-ți spun adevărul.

– Nu mai sunt dispusă să-1 aud.

– Şi totuşi, înainte ai vrut să-1 ştii.

– Am crezut că poți să mi-1 spui imediat.

— Puteam şi ar fi trebuit chiar s-o fac; am greşit. Ascultă-mă, Therese, crezi că îi este cu putință unui bărbat de vârsta mea să te vadă fara să se îndrăgostească de dumneata?

— Să se îndrăgostească? spuse Therese, încruntându-se. Când spuneai că nu te poți îndrăgosti de nici o femeie, îți băteai joc de mine?

- Nu, deloc, îți împărtăşeam credința mea.

- Aşadar, atunci te-ai înşelat, iar acum te-ai îndrăgostit; eşti foarte sigur?

- Doamne, te rog, nu te mânia! Nu sunt chiar aşa de sigur; dar mi-au trecut prin minte tot felul de gânduri de dragoste. Oare ai atât de puțină experiență încât acest lucru să ți se pară imposibil?

– La vârsta mea ar trebui să am experiență, răspunse Therese, dar am trăit mult timp singură. Nu am experiența anumitor situații. Te miră? Mi-am păstrat candoarea, deşi am fost şi eu înşelată... ca toată lumea! De sute de ori mi-ai spus că mă respecți prea mult ca să poți vedea în mine o femeie, pentru că eşti brutal şi grosolan cu femeile. Am crezut deci că sunt la adăpost de insulta dorințelor dumitale, şi din toate calitățile pe care ți le-am prețuit, în această privință sinceritatea mi s-a părut lucrul cel mai apreciabil. M-a preocupat soarta dumitale şi m-am lăsat amăgită de acest interes, mai ales că ne spuseserăm - râzând, adu-ți aminte, dar de fapt cu seriozitate: Două ființe, dintre care una e materialistă, iar cealaltă idealistă, sunt despărțite ca de un ocean de netrecut şi acoperit cu ghețuri...

– Află că eram sincer atunci. Dar e vina mea că am douăzeci şi patru de ani şi că tu eşti frumoasă?

– Oare mai sunt frumoasă? Speram că nu.

– Nici eu nu mai ştiu, la început nu mi s-a părut, apoi, într-o zi, te-am găsit frumoasă. Totul s-a întâmplat fără voia ta; dar şi eu, tot fără voia mea am simțit această atracție, atât de fără voia mea, încât m-am apărat şi m-am ferit de ea. I-am dat lui Satan ceea ce e al lui Satan, adică sărmanul meu suflet, iar Cezarului nu i-am dăruit decât ceea ce i se cuvine Cezarului: respectul şi tăcerea. Sunt opt sau zece zile de când această emoție chinuitoare mă

urmăreşte şi în vis; nu dispare decât în preajma ta. Da, Therese, când te văd şi când îmi vorbeşti, sunt liniştit. Nu-mi amintesc că te-am strigat într-o clipă de rătăcire din care eu însumi nu înțeleg nimic, Când vorbesc de tine, spun că nu eşti tânără şi că nu-mi place culoarea părului tau. Pretind sus şi tare că eşti buna mea prietenă, adică fratele meu, şi cred sincer ceea ce spun. Dar apoi suflă nişte adieri de primăvară peste iarna din biata mea inimă, iar eu îmi închipui că tu mi le trimiți. Şi, într-adevăr, tu o faci, Therese; tu care ai un cult pentru ceea ce numeşti dragoste adevărată.

– Cred că te înşeli, eu nu vorbesc niciodată despre dragoste.

– Da, ştiu. îți ştiu părerea. Ai citit undeva că a vorbi de dragoste înseamnă ori s-o stârneşti, ori să te molipseşti de ea; dar tăcerea ta e plină de tâlc, rezerva ta înfierbântă, iar prudența ta exagerată este teribil de atrăgătoare!

– Atunci să nu ne mai vedem, propuse Therese.

– De ce? Ce-ți pasă că am avut câteva nopți albe, din moment ce nu depinde decât de tine să-mi redai liniştea?

– Ce trebuie să fac pentru asta?

– Ceea ce te-am rugat: să-mi spui că ai pe cineva. Mă voi socoti avertizat şi, cum sunt foarte mândru, mă voi tămădui ca la atingerea cu bețişorul fermecat al unei zâne.

– Dar dacă-ți spun că nu am pe nimeni, pentru ca nu vreau să mai iubesc pe nimeni, nu-ți ajunge?

– Nu sunt un infatuat şi voi crede că poate te răzgândeşti.

Therese nu se putu împiedica sa rada de inocența cu care Laurent se mărturisea.

- Fie, spuse ea, vindecă-te şi redă-mi prietenia de care eram mândră, în locul unei iubiri de care m-aş ruşina. Iubesc pe cineva.

- Nu-i de-ajuns, Therese: trebuie să-mi spui că eşti a lui!

– Altfel vei crede că acel cineva eşti dumneata, nu? Ei bine, da, am un iubit. Acum eşti mulțumit?

– Intrutotul. Şi după cum vezi, îți sărut mâna în semn de mulțumire pentru sinceritate. Acum, fii bună până la capăt şi spune-mi că e Palmer.

– Nu pot! Aş minți !

– Atunci... nu mai înțeleg nimic!

– Nu e persoană cunoscută, e cineva care nu e de aici...

– Dar care vine pe-aici câteodată?

– Aşa se pare, de vreme ce ne-ai surprins şoaptele...

– Iți mulțumesc, îți mulțumesc, Therese! Acum mi-am revenit cu totul. Ştiu cum stăm, şi, ca să fiu şi mai sincer, cred că te iubesc mai mult aşa, când eşti femeie şi nu sfinx. Ah, de ce nu mi-ai spus mai devreme?

– Această patimă te-a chinuit mult? întrebă Therese în bătaie de joc.

– In fine! Ce să mai vorbim? Peste zece ani o să-ți povestesc totul, Therese, şi o să râdem mult împreună!

— Ne-am înțeles, noapte bună.

Laurent se duse la culcare foarte calm şi cu totul dezmeticit. Suferise într-adevăr din cauza Theresei, O dorise cu patimă, dar nu cutezase să-i spună nimic. Această pasiune era fără îndoială dăunătoare. Vanitatea şi curiozitatea deopotrivă intraseră în joc. Această femeie despre care toți prietenii spuneau "Pe cine iubeşte oare? Aş dori să fiu eu acela, însă ea nu iubeşte pe nimeni" îi apăruse ca un ideal. Imaginația i se aprinsese, orgoliul îi sângerase de frica, de certitudinea că avea să dea greş. Nevoia de a iubi îi sfâşia inima şi de sute de ori pe zi se întreba cu spaimă dacă ducând această viață de plăceri îi mai rămânea puterea de a fi fericit.

Se deşteptă trist şi calm. începuse să-şi regrete himera, frumosul sfinx care citea în el cu o atenție binevoitoare, care îl admira, îl certa, îl îmbrățişa şi îl plângea rând pe rând, fără a-i destăinui niciodată nimic din propriul său destin, dar lăsându-1 să bănuiască comori de afecțiune, de devotament, poate chiar de voluptate!

Fiindcă-şi dezvăluise tainele, Therese devenise acum o femeie obişnuită... Din moment ce era a altuia, Laurent nu regreta că o respectase şi nu mai dorea nimic de la ea, nici măcar prietenia ei, pe care - cu siguranță - nu era greu s-o găsească la altcineva.

Această situație dură două sau trei zile, timp în care Laurent îşi pregăti mai multe scuze, în cazul în care Therese îl va întreba de ce dispăruse. Insă în a patra zi îl cuprinse un spleen de nedescris, prostituatele şi femeile uşoare îl dezgustau; nu găsea la nici unul dintre prietenii săi blândețea răbdătoare şi delicată cu care Therese îi lua în seamă plictisul, căuta să i-1 risipească, încerca să-i găsească cauza si leacul, într-un cuvânt: se ocupa de el. Numai ea ştia ce trebuie să-i spună, şi părea să priceapă că destinul unui artist ca el nu era un lucru neînsemnat.

Alergă s-o caute cu atâta grabă, încât uită ce voia să-i debiteze în chip de scuză; dar Therese nu păru nici nemulțumită, nici mirată de uitarea lui şi-1 scuti de minciună, căci nu-i puse nici o întrebare. El se simți jignit, şi realiză că era şi mai gelos decât până atunci.

"L-o fi văzut pe iubitul ei, şi pe mine m-a uitat", gândi Laurent.

Cu toate acestea nu-şi arătă în nici un chip ciuda şi se supraveghe cu atâta atenție, încât Therese se lăsă înşelată de aparențe.

Se mai scurseră câteva săptămâni în care oscilă între mânie, indiferență şi duioşie. Nimic nu-i era atât de necesar şi de benefic ca prietenia acestei femei, nimic nu-i părea atât de amar şi de jignitor ca neputința de a-i câştiga dragostea. Mărturisirea ce i-o smulsese, departe de a-1 vindeca, aşa cum crezuse el, îi sporise chinul. Acum era stăpânit de o gelozie pe care nu şi-o mai putea disimula de vreme ce avea o cauză mărturisită şi sigură. Cum putuse oare să-şi imagineze că de îndată ce va cunoaşte cauza, nu-l va mai interesa să lupte pentru a o înlătura?

Cu toate acestea, nu făcea nici un efort ca să îndepărteze pe invizibilul şi fericitul sau rival. Mândria lui, excesivă când era vorba de Therese, nu i-o permitea. îl detesta, îl ponegrea, dar numai în sinea lui, atribuind defecte ridicole acestei năluci, insultând-o şi provocând-o de zeci de ori.

Sătul de chin, se cufunda din nou în desfrâu, se calma pentru scurtă vreme, dar recădea imediat în stări de adâncă tristețe şi se ducea să petreacă un ceas, două, la Therese, fericit s-o vadă, să respire aeeul pe care îl respira ea, s-o contrazică pentru plăcerea de a-i auzi vocea dojenitoare, dar mângâietoare.

O ura uneori, pentru că nu-i ghicea suferințele: o disprețuia pentru fidelitatea sa față de amant, care nu putea fi decât un om mediocru, de vreme ce ea nu simțea nevoia să vorbească despre el; pleca de la ea jurându-şi să nu mai calce pe-acolo multă vreme, dar s-ar fi întors şi peste un ceas dacă ar fi putut nădăjdui să fie primit.

Işi juca rolul atât de bine, încât Therese, care o clipă remarcase dragostea lui, acum nu mai bănui nimic. Ea îl iubea sincer pe acest copil nefericit. Artistă înflăcărată, în ciuda aerului ei calm şi gânditor, consacrase - aşa cum singură afirma - un fel de cult celui ce el ar fi putut să fie şi încă mai păstra o milă duioasă şi amestecată cu respect față de geniul chinuit şi rătăcit. Dacă ar fi avut siguranța că nu va provoca în el dorințe vinovate, l-ar fi consolat ca pe un copil, şi erau momente în care îi venea pe buze să-1 tutuiască, dar se stăpânea.

Oare să fi fost dragoste în acest sentiment matern? Era cu siguranță, cu toate că Therese nu realiza aceasta; însă o femeie cu adevărat castă şi care a trăit mai mult din muncă decât din patimi, poate să-şi disimuleze multă vreme taina unei iubiri de care vrea să se ferească. Therese credea că nu se gândeşte la propria ei fericire, ci numai la Laurcnt; de vreme ce el îşi găsea calmul şi liniştea alături de ea, le regăsea şi ea spre a i le dărui. Il ştia incapabil de iubire aşa cum o înțelegea ea; iată de ce şi fusese jignită, înfricoşată de capriciul lui. După ce trecuse criza, se felicita că găsise într-o minciună nevinovată modalitatea de a-i evita revenirea; şi cum în orice situație, de îndată ce se simțea tulburat, Laurent se grăbea să pomenească din nou de oceanul de netrecut şi acoperit de ghețuri care îi despărțea, ea nu se mai temea căci se obişnuise să trăiască în plin foc, ferită de vâlvătăile lui.

Cei doi făceau față acestei situații chinuitoare şi periculoase în acelaşi timp, cu un fel de ironie zâmbitoare, care este felul de a fi, pecetea imposibil de şters a artiştilor francezi. Este o a doua natură, pe care nordicii ne-o reproşează şi din pricina căreia englezii cei sobri ne disprețuiesc. Totuşi, ea asigură farmecul unor relații mai speciale între oameni şi ne cruță adesea de multe nebunii şi nerozii. A căuta partea ridicolă a lucrurilor înseamnă a le descoperi latura slabă lipsită de logică. A-ți bate joc de pericolele ce pândesc sufletul, înseamnă să te pregăteşti a le ține piept, precum soldații noştri care merg la moarte râzând şi cântând. A lua peste picior un prieten înseamnă deseori a-1 salva de o slăbiciune în care mila noastră l-ar fi făcut să se complacă. In fine, a te ironiza pe tine însuți înseamnă a te proteja de beția prostească a amorului propriu excesiv. Am remarcat că oamenii care nu glumesc niciodată au o vanitate puerilă şi insuportabilă.

Laurent poseda o veselie plină de strălucire, de culoare, de spirit, ca şi talentul său, şi cu atât mai naturală cu cât era originală. Therese era mai puțin spirituală decât el, fiind visătoare din fire şi scumpă la vorba; iată de ce avea nevoie de antrenul celorlalti: atunci intra şi ea în joc, cu veselia ei calmă, deloc lipsită de farmec.

Deci, în această atmosferă de bună dispoziție in care se complăceau, iubirea, capitol pe seama căruia Therese nu glumea niciodată şi nu-i plăcea să se glumească de fața cu ea, nu avea cum să ae furişeze şi să-şi facă auzit glasul.

Intr-o dimineață, portretul domnului Palme fiind gata, îi remise lui Laurent, din partea prietenului ei, o sumă frumuşică, pe care Laurent promis; s-o pună deoparte pentru vreun caz de boală sau vreo cheltuială neprevăzută.

In timp ce-i executase portretul, Laurent se împrietenise cu Palmer, căci acesta era un om integru, generos, inteligent şi cultivat. Burghiez înstărit, ai cărui părinți se îmbogățiseră din comerț făcuse şi el comerț şi călătorise în tinerețe. LA vârsta de treizeci de ani fusese îndeajuns de înțelept ca să se socotească suficient de bogat şi să dorească a trăi pentru sufletul său...

Nu era un mare cunoscător în ale artei, însa avea un gust destul de sigur şi noțiuni sănătoase, ca şi instinctele. Din cauza timidității, la începutul unui dialog în franceză, ceea ce spunea era aproape ininteligibil sau ridicol de incorect; când se simtea însă la largul lui se vedea că ştie limba şi că nu-i lipseşte decât exercițiul sau mai multă îndrăzneala pentru a o vorbi foarte bine.

O vreme, Laurent îl examinase cu multă tulburare şi curiozitate. Când fu clar şi evident pentru el că Palmer nu era amantul domnişoarei Jacques începu să-1 prețuiască, să încerce față de el un simțământ care semăna oarecum cu cel pe care îl avea pentru Therese. Palmer era un filozof cam rigid cu el însuşi şi foarte îngăduitor față de ceilalți. Cat despre ideile sale, dacă nu caracterul, semăna cu Therese, fiind aproape întotdeauna de acord cu ea fr toate privințele. Câteodată Laurent se simțea gelos pe ceea ce numea, cu un termen din muzică, neclintitul lor unison, dar cum nu era decât o gelozie intelectuală, nu îndrăznea să i se plângă Theresei.

- Definiția dumitale nu face doi bani, spunea ea. Palmer e prea liniştit şi prea perfect pentru mine. Eu sunt mai înflăcărată şi "cânt" mereu un pic mai sus decât el. Iau nota de sus din terța majoră.

- Deci eu nu sunt decât o notă falsă? o întreba Laurent.

- Nu, răspundea Therese, cu dumneata mă transform şi cobor ca să formez terța minoră.

- Aşadar eu te fac să cobori cu un semiton?

— Da, dar mă aflu cu jumătate de interval mai aproape de dumneata decât de Palmer.

III

Intr-o zi, la rugămintea lui Palmer, Laurent se duse la el, la hotelul Meurice, pentru a se asigura ca portretul fusese înrămat şi ambalat cum se cuvine. Capacul fu pus în fața lor, iar Palmer scrise el însuşi cu o pensulă, numele şi adresa mamei sale: după aceea, în vreme ce comisionarii luau lada ca s-o expedieze, americanul strânse mâna artistului, spunându-i:

— Dumitale îți datorez bucuria pe care o va avea draga mea mamă şi-ți mulțumesc din suflet, îngăduie-mi acum să stăm puțin de vorbă; vreau să-ți spun ceva.

Trecură într-un salon, în care Laurent zări mai multe valize.

– Mâine plec în Italia, îi spuse Palmer, oferindu-i nişte excelente țigări de foi şi o lumânare, cu toate că el nu fuma, şi n-aş vrea să ne despărțim fără să-ți vorbesc despre un lucru delicat, atât de delicat, încât, dacă mă întrerupi n-aş mai putea găsi în franceză cuvintele trebuincioase ca să ți-1 spun.

– Iți promit să fiu mut ca un mormânt, îi spuse Laurent zâmbind, uimit şi destul de îngrijorat de acest preambul.

Palmer începu:

- O iubeşti pe domnişoara Jacques şi cred că şi ea te iubeşte. Poate că eşti iubitul ei; dacă nu eşti, pentru mine e clar că vei fi. Taci, mi-ai făgăduit că n-o să scoți un cuvânt. Nu spune nimic, nu te întreb nimic. Te consider demn de onoarea pe care ți-o atribui; dar mi-e teamă că n-o cunoşti de-ajuns pe Therese şi că nu eşti pe deplin lămurit că dacă dragostea dumitale e o cinste pentru ea, şi dragostea ei e o cinste pentru dumneata. Dacă mi-e teamă, e din pricina unor întrebări pe care mi le-ai pus şi a anumitor lucruri care s-au spus despre ea în fața noastră, la care dumneata ai reacționat mult mai violent decât mine. Asta dovedeşte că nu ştii nimic; eu, care ştiu tot, vreau să-ți spun totul, pentru ca sentimentele dumitale pentru domnişoara Jacques să fie clădite pe stima şi respectul pe care le merită.

— Opreşte-te, Palmer! strigă Laurent, care ardea de nerăbdare să asculte, însă îşi făcea scrupule de tot felul. Cu permisiunea sau la porunca domnişoarei Jacques îmi povesteşti viața ei?

– Nici una, nici alta, răspunse Palmer. Therese nu ți-ar povesti niciodată viața ei.

– Atunci, taci! Nu vreau să ştiu decât ceea ce va dori ea să-mi spună.

– Bravo, foarte frumos! îi răspunse Palmer, strângându-i mâna; dar şi dacă ceea ce am de spus o pune mai presus de orice bănuială din partea dumitale?

– Atunci, de ce se ascunde?

– Din generozitate față de alții.

– Bine, vorbeşte, spuse Laurent, care nu se mai putea stăpâni.

– Nu voi da nume, începu Palmer. Iți voi spune doar că într-un mare oraş din Franța se află un bancher bogat, care a sedus o fată minunată, institutoarea propriei sale fiice. Din această legătură s-a născut o fată, care a venit pe lume acum douăzeci şi opt de ani, chiar de sfântul Jacques, şi care a fost declarată la primărie ca născută din părinți necunoscuți; ca nume de familie 1-a primit pe cel de Jacques. Acest copil este Therese.

Cinci ani mai târziu, bancherul i-a dat o zestre institutoarei şi a măritat-o cu unul dintre funcționalii săi, un om cinstit, care nu ştia nimic, pentru că întâmplarea fusese păstrată în cel mai strict secret. între timp, de fetiță se îngrijea tatăl ei. La început a ținut-o undeva la țară, iar apoi la mănăstire, unde a primit o educație aleasă şi a fost înconjurată de dragoste şi solicitudine. In primii ani, mama ei venea s-o vadă foarte des; dar după ce s-a măritat, soțul ei începu să aibă bănuieli şi, demisionând din slujba pe care o ocupa, îşi luă soția şi plecă în Belgia, unde s-a îmbogățit. Sărmana mamă şi-a înghițit lacrimile şi s-a supus.

Ea trăieşte şi astăzi departe de fiica ei mai are şi alți copii, iar ca soție a fost întotdeauna ireproşabilă, însă nefericită. Soțul ei, care o iubeşte, o ține închisă şi n-a încetat niciodată să fie gelos; ea consideră că aceasta e pedeapsa meritată pentru vina şi minciuna ei. Poate ar fi trebuit ca anii să aducă recunoaşterea celei dintâi şi iertarea pentru cea de-a doua. Aşa s-ar fi întâmplat într-un roman; însă nimic nu e mai puțin logic decât realitatea şi cei doi soți se frământă ca-n prima zi: soțul îndrăgostit, neliniştit şi sever, soția - pocăită, dar muta şi asuprită.

In împrejurările grele în care s-a aflat, Therese n-a pUtut deci să se bucure nici de sfaturile, nici de sprijinul, nici de mângâierea mamei sale. Totuşi, aceasta o iubeşte şi suferă că e silită s-o vadă pe ascuns, când reuşeşte să vină singură pentru o zi sau două la Paris, aşa cum s-a întâmplat de curând. De altfel, şi aceste rare învoiri a reuşit să le obțină doar de câțiva ani încoace.

Therese îşi adoră mama şi nu va spune niciodată nimic care s-o compromită. Iată de ce nu permite niciodată să fie criticată în fața ei comportarea altor femei. Dumneata poate ai crezut că cere astfel în mod tacit îngăduința pentru ea însăşi. Nu e adevărat Therese nu are nevoie de iertare; îi iartă totul mamei sale: aceasta este povestea dragostei dintre ele.

Acum o să ți-o spun pe cea a contesei X... Această contesă, care nu poartă nici titlul, nici numele soțului ei, este tot Therese.

— Aşadar e măritată? Nu e văduvă?

— Ai răbdare! E şi nu e măritată. Vei vedea.

Când Therese avea cincisprezece ani, tatăl ei, bancherul, a rămas văduv şi liber, copiii săi legitimi fiind căsătoriți. Bancherul era un om foarte cumsecade şi, în ciuda greşelii pe care ți-am povestit-o şi pe care nu o scuz, oricine l-ar fi prețuit pentru spiritul şi dărnicia lui. El îmi povestise despre naşterea Theresei şi l-am însoțit de câteva ori la mănăstirea unde se afla fata. Era frumoasă, cultivată, agreabilă, sensibilă. Cred că tatăl ei ar fi dorit ca eu s-o cer de nevastă; dar în vremea aceea, inima mea nu era liberă; căci altfel... Pe scurt: nici nu mă puteam gândi la aşa ceva.

Atunci, bancherul îmi ceru nişte informații despre o cunoştință de-a lui, un nobil portughez care poseda proprietăți întinse la Havana şi era un bărbat foarte frumos. Il întâlnisem pe portughez la Paris, însă nu-1 cunoşteam bine, aşa că m-am abținut de la orice opinie despre el. Era foarte seducător; dar eu n-aş fi avut niciodată încredere in fizionomia lui; după un an, bancherul o mărită pe Therese cu acest conte.

Am făcut o călătorie în Rusia; când m-am înapoiat, bancherul murise fulgerător de apoplexie, iar Therese era măritată cu acest necunoscut, cu acest nebun, nu pot spune infam, dacă ea 1-a putui iubi, chiar după ce crima lui a fost dată la iveală; era căsătorit în colonii când a avut incredibila îndrăzneală de a o cere de nevastă pe Therese şi de a se căsători cu ea.

Nu mă întreba cum de tatăl Theresei, om deştept şi cu experiență, s-a putut lăsa înşelat astfel. Iți voi spune doar ceea ce propria mea experiența m-a învățat cu prisosință, şi anume că: în viață tot ceea ce se întâmplă este prea adesea inversul a ceea ce ar trebui să se întâmple.

Spre sfârşitul vieții, bancherul mai făcuse şi alte prostii care dădeau de gândit în privința lucidității; sale. Lăsă Theresei doar un legat, în loc să-i constituie o zestre efectivă şi să i-o înmâneze direct Acest legat s-a dovedit nul

în fața moştenitoriloi legitimi, şi Therese, care îşi adora tatăl, n-a vrut sa intenteze un proces, cu toate că ar fi avut câştig de cauză. Se pomeni astfel ruinată chiar în momentul când i se năştea copilul şi tot atunci veni la ea o femeie mânioasă care îşi cerea drepturile şi voia să facă scandal; era cea dintâi soție legitimă a sotului ei.

Therese dădu atunci dovadă de un curaj neobişnuit, o calmă pe nefericita aceea şi o convinse să nu intenteze nici un proces; apoi îl convinse pe conte să-şi ia soția şi să plece cu ea la Havana. Therese fiind copil nelegitim, tatăl ei nu-şi arătase niciodată dragostea față de ea; căsătoria fusese oficiată în străinătate, cu uşile închise, iar tânăra pereche trăise de-atunci tot în străinătate, unde dusese o existență foarte misterioasă. De teamă că va fi dat în vileag dacă ar apărea din nou în societate, contele o făcuse pe Therese să creadă că cea mai mare bucurie a lui era să fie singur doar cu ea, iar tânăra femeie încrezătoare, îndrăgostită şi romantică, socotea firesc faptul că soțul ei călătoreşte sub un nume fals, pentru a nu fi silit să se vadă cu oameni care-i erau indiferenți.

Iată de ce, când Therese află absurditatea situației sale, nu-i fu prea greu s-o învăluie în cea mai mare taină. Se sfătui cu un om al legii discret, care o lămuri că într-adevăr căsătoria e nulă, dar că trebuie totuşi o hotărâre judecătorească pentru a o desface, dacă va voi vreodată să-şi capete din nou libertatea; ei i se păru atunci preferabilă situația de a nu fi nici liberă, nici căsătorită, unui scandal şi unei condamnări umilitoare pentru tatăl copilului ei. Copilul devenea oricum un bastard; însă era mai bine să n-aibă nume şi să nu ştie niciodată în ce imprejurări se născuse, decât să revendice un nume Pătat, dezonorându-şi tatăl.

Therese îl mai iubea încă pe acest ticălos - mi-a spus-o - iar el, la rândul lui, o iubea cu o patima disperată. Au avut loc între ei scene sfâşietoare, discuții îngrozitoare, în timpul cărora Therese arata o energie fantastică: o femeie, atunci când este cu adevărat curajoasă, întrece un bărbat.

Până la urmă, ieşi victorioasă: îşi păstră copilul, îl alungă pe vinovat şi îl lăsă să plece cu rivala ei, care, cu toată gelozia ei, îi îmbrățişa picioarele la despărțire, fermecată de atâta generozitate.

Therese se duse în altă țară, luându-şi alt nume, se dădu drept văduvă, hotărâtă să facă astfel încât puținii oameni pe care-i cunoscuse s-o uite, şi începu să trăiască doar pentru copilul ei, cu un dureros entuziasm. Il iubea

atât de mult, încât era sigură că el o poate mângâia de toate, însă nici această ultimă bucurie nu avea să țină mult timp.

Cum contele era bogat şi nu avea copii de la prima lui soție, Therese fusese nevoită să accepte chiar la rugămintea acesteia, o pensie destul de mare pentru a putea să-şi crească copilul cum se cuvine; dar contele abia ajunsese la Havana cu prima soție, şi o şi părăsi din nou, implorând-o să-şi ia copilul şi să fugă toți trei undeva la capătul lumii.

Therese rămase de neclintit: după multe chinuri îşi recăpătase liniştea. Nu-1 mai iubea pe conte şi tocmai din pricina copilului - nu voia ca un astfel de om să devină stăpân pe viața ei. îşi pierduse dreptul de a fi fericită, dar nu şi pe acela de a se respecta pe sine: îl respinse fără reproşuri, dar şi fără slăbiciune. Contele o amenință că nu-i mai dă un ban: ea îi răspunse că nu-i este teamă să muncească pentru a avea din ce trăi.

Smintitul recurse atunci la o faptă mârşavă, fie pentru a o pune pe Therese la discreția lui, fie pentru a se răzbuna pe ea. Ii răpi copilul şi dispăru Therese începu să-1 caute; însă contele se ascunsese atât de bine, încât nu reuşi să-1 găsească. Chiar in vremea aceea am întâlnit-o, într-un han din Anglia, sfârşită de disperare şi de osteneală, şi atât de înnebunită de durere, încât aproape că n-am recunoscut-o la început.

Am convins-o să se odihnească şi să mă lase pe mine să continui cercetările. Dar am aflat un lucru groaznic: contele se întorsese în America, iar copilul, epuizat, murise la sosire!

Când a trebuit să-i dau sărmanei femei această veste înfiorătoare, eu însumi am fost înfiorat de calmul cu care a primit-o. Timp de aproape opt zile a fost ca o moartă printre cei vii. In cele din urmă începu să plângă, şi am înțeles atunci că e salvată. Fiindcă eram silit să plec, şi ea spusese că intenționează să rămână acolo, sărăcia ei lucie mă îngrijora; dar ea mă minți, spunându-mi că mama ei n-o lasă să ducă lipsă de nimic. De-abia mai târziu am aflat că sărmanei mame i-ar fi fost cu neputință s-o ajute: trebuia să dea socoteală de toți banii, până la ultimul bănuț. De altfel, nu ştia nimic din toate nenorocirile care o loviseră pe fiica ei. Therese, care îi scria pe ascuns, i le tăinuise, ca să n-o facă să sufere.

Therese rămase în Anglia, unde dădu lecții de franceză, de desen şi de muzică; căci a avut curajul să-şi fructifice talentele, pentru a nu fi silită să trăiască din mila nimănui.

Un an mai târziu se întoarse în Franța şi se instala la Paris, unde nu mai fusese niciodată şi unde n-o cunoştea nimeni. N-avea pe-atunci decât douăzeci de ani, căci se măritase la şaisprezece. Nu mai era deloc frumoasă, şi i-au trebuit opt ani de odihnă şi de resemnare ca să-şi recapete sănătatea si veselia blândă de odinioară.

In tot acest timp n-am văzut-o decât la intervale mari, căci eu călătoresc tot timpul; de fiecare data însă am regăsit-o demnă şi mândră, muncind cu acelaşi curaj, disimulându-şi sărăcia cu o uimitoare chibzuință, nevoind să vorbească despre trecut, mângâind uneori pe furiş copiii şi îndepărtându-se de ei de îndată ce se ştia privită, probabil de teamă să nu i se ghicească emoția.

N-o mai văzusem de trei ani când am venit la dumneata să te rog să-mi faci portretul şi.când mi-ai vorbit despre ea, tocmai îi căutam adresa şi mă pregăteam să ti-o cer. Sosisem în ajun şi nu ştiam că, în sfârşit, a dobândit succesul, bunăstarea şi faima. Regăsind-o astfel, am înțeles că acest suflet atât de multă vreme chinuit ar mai putea încă să trăiască, să iubească... să sufere sau să fie fericit. Caută s-o faci fericită, dragul meu Laurent, o merită cu prisosință! Iar dacă nu.eşti convins că o să reuşeşti, mai bine zboară-ți creierii în seara asta decât să te mai duci la ea. Asta-i tot ce aveam să-ți, spun.

— Stai, spuse Laurent, foarte emoționat: dar contele X... mai trăieşte?

— Da, din păcate. Oamenii care aduc nefericire celorlalți o duc întotdeauna bine şi scapă de toate primejdiile. Nici măcar nu abandonează vreodată partida; deunăzi a îndrăznit să-i trimită Theresei o scrisoare pe care i-am remis-o sub ochii dumitale şi de care, fireşte, nici nu-i pasă.

Ascultând povestirea domnului Palmer, Laurent se decise să se însoare cu Therese. Era profund tulburat. Această fiică fără părinți, această mama fără copil, această soție fără soț, nu cunoscuse oare cele mai cumplite nenorociri? Cât de triste trebuiau sa fie ideile ei despre dragoste şi despre viață! In fata ochilor uluiți ai lui Laurent răsărea din nou sfinxul. Cu toate că acum îi aflase taina, Therese i se părea mai misterioasă ca oricând: se consolase oare vreodată, putea fi oare consolată?

Il îmbrățişa pe Palmer şi, exaltat la culme, îi jură că o iubeşte pe Therese şi că dacă va izbuti vreodată să-i câştige dragostea, îşi va aminti în toate clipele vieții de povestirea pe care o ascultase. Apoi, după ce-i jură că se va preface că nu ştie povestea domnişoarei Jacques, se întoarse acasă şi scrise:

"Therese, să nu crezi o vorbă din tot ce-ți spun de două luni încoace. Să nu crezi nici ceea ce ți-am spus când te-ai temut că o să mă îndrăgostesc de tine. Nu sunt îndrăgostit, nu despre asta e vorba. Te iubesc la nebunie. E absurd, lamentabil, ruşinos; dar eu, care socoteam că nu va trebui şi nici nu voi fi în stare să spun sau să scriu unei femei că o iubesc, consider astăzi aceste vorbe mult prea reci şi prea stăpânite când ți le adresez ție. Nu mai pot trăi cu taina care mă înăbuşă şi pe care nu vrei s-o ghiceşti. De sute de ori am vrut să te părăsesc, să plec la capătul lumii, să te uit. Dar după o oră mă aflam iarăşi în fața uşii tale, şi deseori noaptea, torturat de gelozie şi aproape furios pe mine însumi, îi cer lui Dumnezeu să mă izbăvească de suferință, aducându-1 aici pe acel amant necunosctut în existența căruia nu cred şi pe care l-ai inventat pentru a mă depărta de tine. Arată-mi-1 pe acest om în brațele tale, sau iubeşte-mă, Therese! In afara acestor două soluții nu mai văd decât o a treia: să mă sinucid şi să termin cu toate... Pare laşă şi prostească această amenințare banală, rostită de toți mdrăgostiții nefericiți; dar ce vină am dacă sunt suferințe care smulg acelaşi strigăt tuturor celor care le simt? Nu mă poți considera nebun pentru ca reuşesc să fiu şi eu un om ca toți ceilalți!

La ce mi-a folosit ce am născocit pentru a ma feri de dragoste? Ai oare ceva să-mi reproşezi? De ce mă laşi să mor fără să fi cunoscut iubirea, tu care singură mă poți face s-o cunosc şi ştii asta? In sufletul tău zace o comoară şi treci zâmbind pe lângă un nenorocit care moare de foame şi de sete îi arunci doar un bănuț din când în când; şi asta numeşti prietenie! Nu poate fi nici măcar milă; doar ştii că picătura de apă sporeşte setea.

De fapt, de ce nu mă iubeşti? Poate că ai mai iubit pe cineva care o merita mai puțin decât mine. E drept că nici eu n-am merite strălucite, dar te iubesc şi asta înseamnă totul.

N-ai să mă crezi, o să spui şi acum că mă înşel, cum mi-ai mai spus-o! Nu, n-o să mai spui asta, ar însemna să minți în fața lui Dumnezeu şi să te minți pe tine. Doar vezi că suferința mă stăpâneşte şi că mă trezesc făcând o declarație ridicolă, eu, care nu mă tem de nimic mai mult pe lumea asta, decât să fiu luat în râs de tine!

Să nu crezi că sunt un om corupt. Ştii foarte bine că sufletul meu n-a fost niciodată pângărit şi că, din genunea în care mă cufundasem întotdeauna, fără voie, am țâşnit spre cer. Ştii bine că lângă tine sunt pur ca un prunc, şi că uneori n-ai pregetat să-mi cuprinzi capul cu mâinile ca şi cum ai fi vrut să mă

săruți pe frunte. Şi îmi spuneai: "Cap nebun, ai merita să te spargi." Şi totuşi, în loc să mi-1 sfărâmi, ca pe cel al unui şarpe, te străduiai să pui în el suflul curat şi fierbinte al spiritului tău. Ai izbutit cum nu se poate mai bine; iar acum, că ai aprins focul pe altar, îmi spui: "Dă-i altcuiva să-1 păzeasca, însoară-te, iubeşte o fată tânără, blândă şi credincioasă; să aveți copii, să nutreşti visuri pentru ei să ai parte de pace şi fericire conjugală, să ai -mai ştiu eu ce? - de toate, totul în afară de mine!"

Dar, Therese, eu pe tine te iubesc cu patimă. De când te cunosc, te străduieşti să mă faci să cred în fericire şi să-mi aprinzi dorința de a o cunoaşte. Nu mă întreb dacă iubirea ta ar însenina pentru mine fericirea. Ştiu numai că ar însemna viața şi că, bună sau rea, această viață o doresc eu, iar dacă nu - moartea!"

IV

Therese fu adânc îndurerată de această scrisoare care o izbi ca o lovitură de trăznet. Dragostea ei semăna atât de puțin cu cea a lui Laurent, încât gândi că simțământul ei nu este dragoste, îndeosebi după ce reciti expresiile pe care le folosea el. Therese nu era cuprinsă de nici un fel de beție, sau poate că beția se strecurase pe nesimțite în inima ei, atât de încet, încât se credea la fel de stăpână pe sine ca-n prima zi. Cuvântul pasiune o revolta.

„Mie îmi vorbeşte de patimă? gândea ea. îşi închipuie probabil că nu ştiu ce înseamnă pasiunea şi că vreau din nou să sorb din licoarea ei otrăvită!: De ce îmi propune drept mulțumire - mie, care i-am: dăruit atâta atenție şi afecțiune -, disperarea, febra şi moartea?... In definitiv, nu e vina lui, nefericitul! Nu ştie nici ce vrea, nici ce cere, şi caută iubirea cum ai căuta piatra filozofală; crede că o am eu şi că i-o refuz dintr-un capriciu. Gândurile lui sunt întotdeauna puțin delirante. Oare cum să-1 liniştesc şi să-1 fac să uite un capriciu din cauza căruia suferă?

Intr-un fel eu sunt vinovată. Voind să-1 abat de la desfrâu, l-am obişnuit prea mult cu o afecțiune serioasă, dar el e bărbat, şi afecțiunea dintre noi i se pare

incompletă. De ce m-a înşelat oare, făcându-mă să cred că se liniştise? Cum să repar nerozia lipsei mele de experienţă? Femeile sunt de obicei mai infatuate. Eu n-am fost; n-am ştiut că o femeie, fie ea nefericită şi dezamăgită, poate să tulbure minţile unui bărbat. Ar fi trebuit să mă socot seducătoare şi periculoasă, aşa cum mi-a spus el odată, şi să-mi dau seama că în ultimul timp tăcea numai ca să mă liniştească. Oare să fii lipsită de cochetărie e ceva rău? în orice caz nu poate fi o

vină."

Apoi, Therese îşi aminti că avusese, din instinct, reţineri şi bănuieli faţă de alţi bărbaţi care nu-i plăceau; dar faţă de Laurent nu, căci ţinea la prietenia lui şi socotea exclus ca el să nu fie de bună-credinţă şi de asemenea, trebuie s-o spunem, pentru că îl iubea. Singură în atelierul ei, umbla de colo până colo, stăpânită de o nelinişte chinuitoare, privind când scrisoarea fatală pe care o lăsase pe masă, neputându-se hotărî nici s-o deschidă din nou, nici s-o distrugă, când pânza uitată pe şevalet. Tocmai lucra, cu entuziasm şi cu plăcere, când primise scrisoarea, şi o dată cu ea bănuiala, tulburarea, neliniştea şi teama. Era ca un miraj ce-i aducea din nou, la orizontul pustiu, dar calm, al existenţei sale, spectrul trecutelor nefericiri. Fiecare cuvânt suna ca un vaiet al morţii pe care-1 mai auzise odată, ca prevestirea unor noi nenorociri.

Incercă să se calmeze reluându-şi lucrul: pictura era pentru ea leacul suveran în toate tulburările vieţii. In ziua aceea însă nu-i fu de nici un ajutor: frica provocată de pasiunea lui Laurent o urmărea si in acest ungher liniştit al existenţei sale.

"Două fericiri tulburate sau ruinate! spuse ea, lăsând penelul şi privind scrisoarea: munca şi prietenia."

Ziua se scurse fără ca Therese să fi luat vreo hotărâre. Un singur lucru i se părea clar: faptul că va spune nu; dar nu voia s-o facă foarte repede, cu acea asprime neliniştită a femeilor cărora le e teamă că, dacă nu se grăbesc să baricadeze uşa, vor ceda. Problema dificilă şi chinuitoare era cum să rostească acest nu fără apel, care, interzicând orice speranţă, să nu păteze totuşi frumoasa amintire a prieteniei lor. Când trebuie să îngropi un mort drag, nu te hotărăşti lesne să-i acoperi faţa cu un linţoliu şi să-1 arunci în groapa comună. Ai vrea să-1 îmbălsămezi într-un mormânt anume, la care să vii să te mai uiţi din când în când şi să te rogi pentru sufletul celui îngropat acolo.

Se înnoptase şi ea nu găsise încă modul de a-1 refuza, fără a-1 face să sufere prea mult. Văzând că mănâncă în silă, Catherine, îngrijorată, o întrebă dacă nu cumva e bolnavă.

– Nu, răspunse ea, sunt îngândurată.

– Ah, munciți prea mult, reluă bătrâna, nu vă gândiți să vă trăiți viața.

Therese ridică un deget; era un gest pe care Catherine îl ştia şi care voia să spună "Nu vorbi despre asta."

De la o vreme, ora la care Therese îşi primea cei câțiva prieteni nu mai era rezervată decât lui Laurent, cu toate că uşa rămânea deschisă oricui, fie că ceilalți lipseau (era sezonul când lumea se ducea la țară), fie pentru că simțiseră la Therese o anumită preocupare, o dorință involuntară şi nu îndeajuns disimulată de a vorbi numai cu d-1 de Fauvel.

Laurent venea de obicei la ora opt; Therese privi pendula, spunându-şi: "Nu i-am răspuns; nu va veni azi."

Apoi simți în inimă un gol înfiorător când adăugă: "Nici nu trebuie să mai vină."

Cum avea să-şi petreacă oare seara aceea nesfârşită pe care obişnuia s-o împartă cu tânărul ei prieten, făcând crochiuri sau cosând, în timp ce el fuma, lungit comod între pernele divanului? Se gândi să-şi alunge plictiseala mergând la o prietenă din cartierul Saint-Germain, cu care mai mergea uneori la spectacole; însă prietena ei se culca devreme, şi până să ajungă Therese la ea, s-ar fi făcut prea târziu. Drumul era lung, iar trăsurile mergeau atât de încet în vremea aceea! Oricum, asta ar fi însemnat să se îmbrace, iar Theresei, căreia îi plăcea să stea la ea acasă în halat şi în papuci, ca toți artiştii care lucrează cu ardoare şi nu suportă constrângerea, se hotăra foarte greu să se îmbrace pentru vizite. Să-şi pună un şal şi un văl, să cheme o trăsură şi să meargă să se plimbe la pas pe aleile pustii din Bois de Boulogne? Se mai plimbase astfel, câteodată, cu Laurent, în serile înăbuşitoare când simțeau nevoia de puțină răcoare. Cu oricare altul, astfel de plimbări ar fi compromis-o enorm, dar Laurent păstra cu sfințenie taina. Le făceau plăcere aceste "misterioase" escapade, cam trăsnite şi de fapt deloc misterioase. Se gândea acum la ele ca la ceva foarte indepărtat şi suspina la gândul că nu se vor întoarce niciodată.

Ce vremuri fericite! N-am mai putea acum sa ne plimbăm aşa cât timp el suferă, şi eu îi cunosc suferinta. "

La ceasurile nouă, când se. gândea să-i răspundă lui Laurent, tresări, auzind soneria. El era! Se ridică pentru a-i porunci Catherinei să spună că nu e acasă. Catherine intră: era doar o scrisoare de la Laurent! Fără voie, Therese regretă că nu era el.

Scrisoarea nu conținea decât câteva cuvinte:

"Adio, Therese, nu mă iubeşti, iar eu te iubesc ca un copil!"

Aceste două rânduri o cutremurară pe Therese. Unica pasiune pe care niciodată nu se străduise s-o stingă din inima ei era dragostea maternă. Aceasta rană, închisă în aparență, sângera fără încetare.

"Ca un copil, repetă ea, mototolind scrisoare. cu mâini febrile, cuprinse de un fior necunoscut. Ma iubeşte ca un copil! O, Doamne, ce tot spune? Ştie oare ce rău îmi face? Adio! Fiul meu ştia să spun, adio!, dar nu mi-a strigat acest cuvânt când mi 1-a răpit, căci l-aş fi auzit! Şi n-o să-1 mai aud nici odată!"

Therese era agitată şi, amintindu-şi de aceasn mare durere a vieții ei, izbucni în lacrimi.

– M-ați chemat? întrebă Catherine, care se întorcea. Dar, Dumnezeule, ce aveți? Iar plângeți, ca altădată!

– Nimic, nimic, lasă-mă, răspunse Therese. Dacă vine cineva să mă vadă. să spui că sunt la spectacol. Vreau să fiu singură. Sunt bolnavă.

Catherine ieşi, dar prin grădină. Il zărise f Laurent dând târcoale casei.

— Nu vă mai necăjiți, îi spuse ea. Nu ştiu de ce plânge stăpâna mea, dar trebuie ca e din pricina dumneavoastră. Ați necăjit-o... nu vrea să vă vad. Veniți să-i cereți iertare!

Cu toate că o respecta pe Therese, credincios Catherine nu se îndoia de faptul că Laurent e iubitul ei.

- Plânge? strigă el. O, Doamne, de ce plânge?

Dintr-un salt traversă grădina şi se aruncă Ia picioarele Theresei, care hohotea în salon, cu capul în mâini.

Laurent s-ar fi bucurat enorm s-o vadă astfel daca ar fi fost un cinic, aşa cum voia să pară uneori: dar în realitate avea un suflet foarte bun, iar sub influența Theresei îşi regăsea adevărata fire; iată de ce lacrimile ei îl întristară sincer. O imploră în genunchi să-1 mai ierte o dată şi să se calmeze.

— Nu vreau decât ceea ce vrei şi tu, îi spuse el, şi pentru că plângi prietenia noastră apusă, îți jur să-i dau din nou viață, ca să nu-ți provoc vreo

supărare. Dar vezi tu, blânda şi draga mea Therese, sora mea iubită, să vorbim sincer căci nu mai am puterea să te înşel, te rog pe tine să ai curajul de a-mi accepta dragostea ca o descoperire tristă şi ca o boală de care vrei să mă tămăduieşti prin răbdare şi milă. O să-mi dau toată silința, ți-o jur! N-o să-ți cer nici măcar o sărutare, şi nu socot că-mi va fi atât de greu pe cât te temi tu, căci nu-mi dau seama încă dacă şi simțurile mele sunt antrenate în această aventură. De fapt, cred că nu. Cum ar putea fi altfel, după existența pe care am dus-o şi pe care pot s-o duc şi de-acum încolo? Sufletul mi-e însetat; de ce te temi oare? Acceptă-mi iubirea şi nu-mi mai spune ca este o ruşine pentru tine; când văd că mă dispreţuieşti şi nu-mi dai voie să aspir, chiar şi în vis la tine, mă simt atât de umilit, încât îmi vine sa ma omor. Ridică-mă din mocirlă şi fă-mă să devin demn de tine. Lasă-mi o speranță oricât de mica, şi mă va face alt om. Ce voi deveni dacă ma respingi? Voi coborî din nou toate treptele pe car le-am urcat de când te cunosc, iar fericirea pe care prietenia ta mi-a adus-o se va risipi. Tu, care esti atât de generoasă şi de bună, vei fi mulțumită daxa, încercând să vindeci un bolnav, în cele din urmă te trezeşti că l-ai ucis? Fii pentru mine sora de caritatate care nu se mulțumeşte să oblojească un rănit, ea vrea de asemenea să-i împace sufletul cu cerul. Therese, nu te îndepărta de mine, nu-ți întoarce de la mine chipul atât de frumos în durere. Nu mă voi ridica de la picioarele tale până când nu-mi vei fi îngăduit sau cel puțin iertat faptul că te iubesc!

Therese fu nevoită să accepte această efuziune a lui Laurent, pentru că el era de bună-credința.Să-1 respingă cu neîncredere ar fi însemnat sa recunoască afecțiunea prea puternică pe care i-o purta; femeia speriată e învinsă de la început. De aceea, se arătă curajoasă şi poate că în mod sincer, pentru că se socotea încă destul de puternică. Sa se despartă de el în momentul acela ar fi însemnat sa provoace o criză violentă; era preferabil să-1 calmeze pe moment şi să se retragă mai târziu, cu abilitate şi prudență: Laurent era atât de schimbat şi trecea atât de brusc de la o extremă la alta, încat acest lucru se putea împlini în câteva zile.

Se calmară deci amândoi, ajutându-se unul pe celălalt să dea uitării furtuna şi chiar străduindu-să glumească pe seama ei, pentru a nu se teme de viitor; dar relațiile lor se schimbaseră, şi intimitatea lor era de altă natură: frica de despărțire îi apropiase. Din toate vorbele lor răzbătea un fel de moleşeală, o toropeală înduioşată - cea a iubirii!

Chiar atunci sosi Catherine cu ceaiul.

— Ar fi preferabil, îi spuse ea Theresei. mâncați o aripă de pui decât să beți ceaiul asta pe stomacul gol!

- Ştiți, îi zise ea lui Laurent, arătându-i-o pe Therese, că nici nu s-a atins de cină?

— Dă-i repede să mănânce! strigă Laurent. Nu spune nu, Therese, trebuie să mănânci! Ce mă fac dacă te îmbolnăveşti?

Şi, pentru că Therese nu voia să mănânce, pentru că nu-i era deloc foame, el pretinse, la un semn al Catherinei, care-1 îndemna să insiste, că-i e lui foame, ceea ce era adevărat, căci uitase să cineze. Atunci, Theresei îi făcu plăcere să-1 servească şi astfel, pentru prima dată, mâncară împreună; ceea ce în viața solitară şi modestă a Theresei era un fapt deloc lipsit de importanță. A mânca în doi este satisfacerea în comun a unei nevoi a ființei materiale, dar poate să aibă şi un sens mai elevat,, acela al comuniunii în adevăratul înțeles al cuvântului.

Laurent, ale cărui idei luau puțin câte puțin o întorsătură poetică chiar în toiul unei glume, se compară, râzând, cu fiul risipitor, pentru care Catherine se grăbea să taie vițelul cel gras. Dar vițelul gras se arăta a fi un pui micuț, ceea ce îi distra grozav, dar o şi nelinişti pe Therese care nu stia cum să potolească foamea lui Laurent. Pentru că prin cartier nu se găsea mare lucru şi nu voiau s-o mai pună pe drumuri pe bătrâna Catherine, răscoliră în fundul unui dulap, şi descoperiră un uraş borcan de jeleu. Era un dar de la Palmer, Therese nu se gândise să-1 înceapă, dar Laurent îl "începu" zdravăn de tot, vorbind cu entuziasm despre Dick, acest om minunat, şi pe care avusese prostia de a fi gelos, şi pe care acum îl iubea din toata inima.

— Vezi, Therese, cât de nedrept poate fi omul la supărare! Crede-mă, copiii trebuie răsfățați. Doar cei care sunt luați cu binişorul devin buni. Mai dă-mi dulceață, totdeauna să-mi dai dulceața! Asprimea nu este doar amară ca fierea, este şi o otravă ucigătoare!

Când ajunseră la ceai, Laurent observă că mâncase tot şi că Therese, prefăcându-se că mănâncă, nu pusese nimic în gură. îşi reproşa lipsa de atenție şi-şi ceru iertare; apoi o expedie pe Catherine, voind să facă el singur ceaiul şi s-o servească pe Therese. Era pentru prima dată în viața lui când servea pe cineva şi găsi în asta o plăcere atât de mare. încât se miră singur, cu candoare.

— Acum, îi spuse el Theresei, în genunchi în fața ei şi întinzându-i ceaşca, înțeleg cum poți fi servitor şi să-ți îndrăgeşti slujba. Totul este să-l, iubeşti pe stăpân.

Când vin de la anumiți oameni, atențiile cele mai mărunte sunt extrem de prețioase. Laurent avea în manierele lui şi chiar în gesturi ceva rigid, la care; nu renunța nici chiar când era vorba de doamne din lumea bună. Le servea cu răceală, în mod ceremonios, aşa cum cerea eticheta. Față de Therese. care îl primise cu detaşare, îi ghicise gusturile şi-l rasfațase, trebuise totuşi să păstreze o atitudine reținută căci ar fi însemnat o lipsă de tact şi de maniere sa se dea drept omul casei. După aceste lacrimi si efuziuni reciproce, Laurent se trezi însă pe negândite învestit cu un drept care nu-i aparținea şi pe care si-1 însuşea instinctiv fără ca Therese, mirată şi înduioşată, să se opună. Se simțea ca la el acasă, parcă a căpătat privilegiul de a purta de grijă stăpânei casei, ca un frate iubitor ori ca un prieten vechi. Si Therese, fără să se gândească la pericolul situației se ntreba cu uimire dacă până atunci nu se înşelase luând acest copil tandru şi fidel drept un bărbat trufaş şi mohorât.

In timpul nopții, o cuprinseră iar îndoielile; cu toate acestea, când dimineața, Laurent, fără nici un eând ascuns, îi trimise nişte flori superbe, fructe exotice şi un bilet tandru, duios şi plin de respect, Therese se simți profund înduioşată. El îi scria că e cel mai fericit om din lume, că nu doreşte nimic altceva decât iertarea ei şi că de vreme ce o are se simte stăpânul lumii. Ar fi suportat orice durere, orice pedeapsă, în afară de aceea - singura peste puterile lui - să n-o vadă şi să n-o audă; nimic altceva nu conta. Ştia bine că Therese nu-1 poate iubi şi totuşi câteva rânduri mai jos îi scria: Nu-i aşa că dragostea noastră e de neclintit?

Astfel, înconjurând-o pe Therese cu atenții delicate şi străduindu-se din toată inima să-i inspire încredere, o aduse treptat în situația de a nu mai avea altă voință decât a lui, de a-şi împleti viața cu a lui.

Nimic nu e mai periculos decât intimitatea a doua ființe între care nu există repulsie fizică. Prin viața lor independentă şi ocupațiile care îi silesc deseori să lase deoparte eticheta, artiştii sunt mai expuşi acestor primejdii decât cei care duc o viață asezată şi prozaică. Trebuie aşadar să le iertăm unele porniri neobişnuite şi unele impresii mai inflăcărate. Opinia este de obicei mai îngăduitoare cu cei care rătăcesc în furtună decât cu cei care navighează pe o mare liniştită; ea le cere artiştilor sa posede focul sacru şi e firesc ca flacăra ce

arde pentru desfătarea şi entuziasmul publicului să ajună să-i consume pe ei înşişi. Atunci, lumea îi compătimeşte, iar burghezul cumsecade, aflând de nenorocirile ce i-au lovit, se întoarce seara în sânul familiei sale şi spune blândei şi bunei sale soţii:

— O ştii pe fata aia, biata de ea, care cântă atât de frumos? A murit de supărare. Iar poetul acela nemaipomenit, care făcea nişte versuri aşa de reusite, s-a sinucis... Mare păcat, nevastă... Toţi oamenii ăştia sfârşesc rău. Fericiţi suntem noi, oamenii fără necazuri.

Şi burghezul cumsecade are dreptate.

Totuşi, Therese trăise mult timp, dacă nu ca o burgheză onorabilă, căci asta implică o familie, iai Dumnezeu îi refuzase această bucurie, cel puţin ca o lucrătoare pricepută, trudind din zori şi până-n noapte. îşi dorise totdeauna o existenţă domestică tihnită; îi plăcea viaţa ordonată şi, departe de a afişa dispreţul copilăresc pe care unii artişti îl arătau faţă de ceea ce pe-atunci se numea "lumea băcanilor", regreta amarnic că nu-şi găsise un soţ în acesi mediu mediocru, dar sigur, unde, în lipsa talentului şi renumelui, ar fi avut afecţiune şi linişte. Insă omul nu-i liber să-şi aleagă destinul, iar nebunii si ambiţioşii nu sunt singurii imprudenţi pe care viaţi îi distruge.

V

Therese nu fu "slabă" faţă de Laurent în sensul pe care libertinii îl dau acestui cuvânt în materie de dragoste. Din contră, după nopţi de chinuitoare meditaţie şi după un mare efort de voinţă, îi spuse:

— Doresc ce doreşti şi tu, căci în situaţia mea "greşeala" cea mare este preţul inevitabil pentru toate cele trecute. M-am făcut vinovată faţă de tine, pentru că n-am avut prudenţa egoistă să mă feresc de tine; acum mă voi face vinovată faţă de mine, devenind a ta, cu preţul liniştei şi mândriei mele... Dar te rog, orice s-ar întâmpla, să-ţi aduci aminte că înainte de a-ţi fi iubită ţi-am fost prieten. Ne-am înţeles mult prea bine ca prieteni; ca îndrăgostiţi mă tem că n-o să fie aşa. Dacă ţi se va întâmpla să te plictiseşti de iubirea mea, aşa cum te-ai

plictisit de prietenia mea, să-ți aminteşti că nu o clipă de nebunie m-a aruncat în brațele tale, ci o pornire a inimii, un sentiment mai adânc şi mai durabil decât beția voluptății. Nu sunt superioară celorlalte femei, si nu mă cred invulnerabilă; însă te iubesc atât de mult, încât sunt gata să te ajut să te purifici de păcatele trecute. îi dăruiesc lui Dumnezeu, pentru tine, jeitfa propriei mele vieți. Sunt gata să pătimesc din pricina caracterului sau a trecutului tău. Voi fi destul de răsplătită dacă te feresc de sinucidere căci erai gata s-o faci când ne-am cunoscut. Dacă nu voi reuşi, cel puțin stiu că am încercat şi Dum.nezeu îmi va ierta un devotament pe cât de zadarnic pe atât de sincer.

In primele zile, Laurent se arătă plin de exaltare, recunoştință şi credință! Era cuprins de elanuri religioase, o binecuvânta pe iubita lui, prin care in fine cunoscuse iubirea adevărată, pură şi nobilă, la care năzuise atât de mult şi de care se crezuse pentru vecie dezmoştenit din propria-i vină. Spunea că ea îl cufundă iarăşi în apele botezului şi şterge amintirea zilelor rele. Era o divinizare, un extaz, un cult.

Therese crezu în el cu candoare; se lăsă în voia bucuriei de a fi dăruit atâta fericire unui suflet deosebit. Uită de toate neliniştile ei şi râse de ele ca de nişte vise deşarte pe care le luase drept argumente serioase. Râseră amândoi; îşi reproşară că nu s-au aruncat unul în brațele celuilalt încă din prima zi. în aşa măsură erau făcuți pentru a se înțelege, a se iubi, a se prețui. Abandonară şi prudență şi piedici Therese întinerise cu zece ani. Era acum un copil chiar mai copil decât Laurent, nu mai ştia ce si inventeze pentru a-i face viata cât mai dulce şi mai frumoasă.

Biata Therese! Fericirea ei nu ținu nici opt zile încheiate.

Oare de unde vine pedeapsa îngrozitoare ce se abate asupra celor ce au abuzat de tinerețea lor si care constă în a-i face incapabili să guste plăceri unei vieți armonioase şi normale? Este oare vinovat tânărul care porneşte la drum cu aspirații uriaşe si care se crede capabil să atingă toate himerele ce teec, toate desfătările ce-1 cheamă? Păcatul său e doar ignoranța. Cum ar fi putut el învăța din leagăn ca viața trebuie să fie o luptă veşnică cu tine insuți? Există oameni vrednici de plâns, dar pe care e greu să-i condamni, pentru că le-a lipsit poate o călăuză, o mamă grijulie, un prieten fidel sau o iubire sinceră. Amețeala i-a cuprins chiar de la primii paşi; corupția s-a abătut asupră-le ca asupra unei prazi, sfârşind prin a face nişte brute din cei ce aveau mai multă minte decât

suflet, nişte nebuni din cei care - ca şi Laurent - se zbăteau între mocirla realităţii şi idealul lor.

Aceasta era explicaţia pe care şi-o dădea Therese ca să mai poată iubi acest suflet bolnav şi să mai suporte suferinţele pe care le vom înfăţişa mai departe.

Cea de-a şaptea zi a fericirii lor fu categoric cea din urmă. Această cifră blestemată se întipări pentru totdeauna în mintea Theresei. Anumite circumstanţe fortuite prelungiseră eternitatea de bucurii timp de o săptămână; Therese n-avea nici o lucrare urgentă de terminat, nici o vizită de primit, iar Laurent dorea să se apuce din nou de lucru după repararea atelierului său, în care lucrau o mulţime de meşteri. Căldura fiind înăbuşitoare la Paris, Laurent îi propuse Theresei să meargă pentru două zile la ţară. Aceasta se întâmpla în ziua a şaptea.

Plecară cu barca şi ajunseră spre seară. Dupa cină, ieşiră de la hotel să se plimbe prin pădure, în noaptea minunată sub clar de lună. Luară doi cai şi tocmiră o călăuză, care îi plictisi repede cu păsăreasca ei. După două leghe de mers, ajunseră în apropierea unor stânci pe care Laurent le cunoştea.

El propuse să trimită înapoi caii şi călăuza şi să se întoarcă pe jos, chiar dacă se va face cam târziu.

— Ce-ai zice, îi propuse Therese, dacă ne-am petrece aici toată noaptea? Doar nu sunt lupi şi nici hoţi: să stăm aici cât vrei tu şi să nu ne mai întoar cem niciodată, dacă n-ai chef.

Rămaseră singuri şi atunci se petrecu o scenă bizară, aproape fantastică, dar ea trebuie povestită aşa cum s-a desfăşurat. S-au căţărat pe stâncă şi s-au aşezat pe muşchiul bogat, uscat de căldura verii. Laurent privea cerul minunat, pe care luna estompa sclipirea stelelor. Doar două-trei dintre cele mai mari străluceau deasupra orizontului. Lungit pe spate, Laurent le privea.

– Tare aş vrea să ştiu, spuse el, numele celei de deasupra capului meu; parcă m-ar privi.

– E Vega, răspunse Therese.

– Eşti nemaipomenită! Chiar cunoşti numele tuturor stelelor?

– Aproape. Nu e prea greu; dacă vrei, într-un sfert de ceas te învăţ şi pe tine tot ce ştiu.

– Nu, îţi mulţumesc; prefer să nu ştiu şi să le numesc după fantezia mea.

– Ai dreptate.

– Mai bine să rătăcesc printre liniile trasate acolo sus şi să le grupez după cheful meu, decât să mă conformez capriciilor celorlalți. In fond, poate greşesc, Therese. Ție îți plac drumurile bătătorite, nu?

– Sunt mai uşoare pentru bietele mele picioare. Eu n-am, ca tine, cizmulițele vrăjite din poveste!

– Glumeşti! Doar ştii că rezişti la drum mai bine decât mine!

– E foarte simplu, eu n-am aripi ca să zbor.

– Atât ți-ar trebui: să-ți iei zborul şi pe mine sa ma lasi aici ! Dar sa nu mai vorbim de despărtire: o asemenea vorbă aduce ploaia!

– Cine se gândeşte la aşa ceva? Să nu mai spui aceasta vorbă îngrozitoare!

– Nu, nici să nu ne gândim la aşa ceva! striga el ridicându-se deodată.

– Ce-i cu tine, unde te duci? îl întrebă ea.

– Nu ştiu, răspunse el. A, ba da... Să-ți spun... E pe undeva un loc cu un ecou extraordinar şi, ştii, ultima dată când am venit aici cu micuța aceea... nu ții neapărat să-i afli numele, nu? am simțit o mare plăcere ascultând-o cântând pe colina din fața noastră.

Therese nu-i răspunse. El înțelese că această evocare deplasată a unei femei uşoare nu era o dovadă de delicatețe şi n-ar fi trebuit s-o facă într-o seară de veghe romantică împreună cu regina inimii sale. Cum de-şi amintise? Cum de numele lipsit de importanță al acelei fete îi venise pe buze? Ii fu ruşine de această gafă; dar în loc s-o recunoască pur şi simplu, să-i obțină iertarea printr-un şuvoi de vorbe de dragoste, pe care ştia atât de frumos să le rostească din inimă, atunci când pasiunea îl inspira, insistă şi o întrebă pe Therese dacă nu vrea să-i cânte ceva.

— N-am să pot, îi răspunse ea cu blândețe. N-am mai mers demult călare şi mă simt nițel obosită.

. -— Haide, Therese, dacă eşti doar "nițel obosită", încearcă, mi-ai face o atât de mare plăcere! Therese era prea mândră ca să-i fie ciudă, se simtea doar tristă. Intoarse capul şi se prefăcu că tuşeşte.

Ei, spuse el râzând, nu crezi ce ți-am spus în legătură cu ecoul. Aş vrea să-1 auzi. Stai aici iar eu o să urc puțin. Sper că nu ți-e urât să rămâi singură cinci minute?

— Nu, răspunse ea cu tristețe, nu mi-e urât.

Pentru a te cățăra pe cealaltă stâncă trebuia sa cobori prin mica râpă ce o separa de cea pe care aflau ei; dar râpa era mai adâncă decât părea. Cand ajunse la jumătatea drumului, Laurent văzu cât a mai rămas de traversat şi o strigă pe Trierese nevrând s-o lase singură atâta timp.

– M-ai strigat?

– Nu, deloc, răspunse ea, nevrând să-i strice cheful.

E cu neputință de explicat ce se întâmplă atunci în mintea lui Laurent; el luă acest nu, deloc, drept vorbă aspră şi îşi continuă coborâşul, dar mai încet şi adâncit în gânduri.

"Am ofensat-o, îşi spuse el, iar acum e supurata pe mine ca pe vremea când ne jucam de-a fratele sora. Acum e iubita mea, vrea să-mi mai facă multe mutre din astea! De fapt cu ce-am jignit-o? Am greşit, fireşte, dar fără voia mea. E exclus să nu imi mai vină în cap nici o frântură din trecutul meu. Asta va însemna de fiecare dată o jignire pentru ea şi o suferință pentru mine? Ce-i pasă de trecut, de vreme ce m-a acceptat aşa cum sunt ? Şi totuşi. sunt de vină, e drept; dar parcă ei n-o să i se întâmf niciodată să-mi vorbească de ticălosul pe cate l-a iubit şi a cărui soție s-a crezut? Fără voie, Therese îşi va aminti alături de mine de zilele pe care le-a trăit fără mine; doar n-o să-i scot sufletul pentru asta!"

Dar în gândul lui, Laurent îşi răspunse îndata:

"O ba da, mi s-ar părea insuportabil! înseamnă - am fost foarte vinovat, ar fi trebuit să-i cer iertare imediat."

Insă ajunsese deja în stadiul când sufletul a obosit tot desfătându-se cu entuziasmul, iar ființa râncena şi slabă care este omul, simte nevoia să se regăsească pe sine.

„Să mă învinovățesc iar, să promit iar, iar s-o conving, iar să ne înduioşăm! zău aşa, îşi spuse el, nu e în stare să fie fericită şi încrezătoare timp de opt zile? E vina mea, aşa e, dar a ei mi se pare şi mai mare, dacă face atâta caz din nimic şi-mi strică această minunată noapte de poezie pe care i-o consacrasem ei într-unul din cele mai frumoase locuri din lume. E adevărat că am mai fost pe-aici, cu libertini şi cu cocote, dar există vreun loc în împrejurimile Parisului unde să mă pot duce cu ea şi să nu-mi amintească de lucruri penibile? Cu siguranță că nu-mi face nici o plăcere, dar tocmai din cauza asta mi se pare aproape o cruzime să mă acuze..."

Răspunzând astfel în inima lui reproşurilor pe care Therese i le făcea pesemne în inima ei, ajunse în fundul văii; se simțea tulburat şi ostenit ca după o ceartă; copleşit de oboseală şi de ciudă, se trânti in iarbă. De şapte zile nu-şi mai aparținea; îl apucă deodată nevoia de a se regăsi şi de a se crede pentru o clipă singur şi independent.

Therese era, la rândul ei, îndurerată şi îngrozita in acelaşi timp. De ce rostise el oare cuvântul despărțire, aruncat ca un strigăt strident în aerul bland pe care-1 respirau amândoi? Ce anume i-l sugerase? In ce măsură îl provocase ea? căuta zadarnic. De altfel, nici n-ar fi fost capabilă să-i explice...

Il urmărise cu privirea la coborâre, până cand dispăruse în umbra deasă a râpei. Nu-1 mai vedea acum şi se mira că durează atât până să apară pe versantul celălalt. O apucă spaima la gândul ca poate căzuse în vreo prăpastie. Ochii ei examinau in zadar locul acoperit de ierburi şi de stânci mari si sumbre. Se ridică pentru a-1 striga, când răsuna brusc un strigăt indescriptibil de groază, un strigat răguşit, disperat, îngrozitor. Cuprinsă de panica Therese se avântă ca o săgeată în direcția din care se auzise vocea. Dacă s-ar fi aflat vreo prăpastie în locul acela, s-ar fi aruncat în ea, fără şovăire; însa nu era decât un povârniş abrupt, pe care alunecă de mai multe ori, agățându-şi rochia în tufişuri. Nimic n-o putea opri; se trezi fără să ştie cum, lânga Laurent, pe care-1 găsi în picioare, cu privire rătăcită şi scuturat de un tremur convulsiv.

— Ah, aici eşti, îi spuse el, apucându-i brațu! Ce bine că ai venit, altfel mueam aici! Şi, asemea lui Don Juan dupâ ce i-a grăit statuia, adăugă cu voce aspră şi sacadată: Să ieşim de aici!

O apucă de braț şi porni, mergând fără vreo țintă, fără a putea explica ce anume i se întâmplase.

După un sfert de ceas, se calmă în sfârşit şi se aşezară amândoi într-un luminiş. Nu ştiau unde se află; pământul era acoperit de stânci plate ca niste morminte, printre care creşteau la întâmplare ienuperi; noaptea, i-ar fi putut lua drept chiparoşi.

– Doamne, spuse deodată Laurent, ne aflăm într-un cimitir. De ce m-ai adus aici?

– Nu e decât un teren necultivat, cum am mai întâlnit multe în seara asta, răspunse ea. Dacă nu-ti place, să nu ne oprim aici şi să ne întoarcem pe sub copacii înalți.

Nu, să rămânem aici, răspunse el. Pentru că hazardul sau soarta îmi scot mereu moartea în cale, mai bine să-i țin piept pentru a-i diminua grozăvia. Este şi asta o afacere ca oricare alta, nu-i aşa, Therese? Tot ceea ce zguduie puternic imaginația reprezintă o plăcere mai mult sau mai puțin amară. Când cineva trebuie să moară pe eşafod, mulțimea se duce să privească şi e foarte normal. Nu doar emoțiile plăcute însuflețesc; avem nevoie şi de cele înfiorătoare pentru a simți intensitatea vieții.

Vreme de câteva clipe mai vorbi astfel, rostind tot ce-i trecea prin cap. Ea nu cuteza să-i pună întrebări şi.se străduia să-i vorbească de altceva, înțelegând că Laurent fusese cuprins de un acces de delir. Până la urmă îşi reveni destul de bine şi se simți în stare să povestească.

Avusese o halucinație, lungit în iarbă, acolo, în râpă, mintea i se încețoşase. Auzise ecoul îngânând singur un cântec cu un refren obscen. După aceea se ridicase şi încercase să realizeze ce fenomen se petrecuse, văzuse trecând prin fața lui, printre buruieni, un om alergând, livid, cu hainele sfâşiate şi cu pletele în vânt.

— L-am văzut atât de clar, spuse el, încât m-am întrebat dacă nu e un călător întârziat, surprins şi urmărit de hoți, şi am vrut chiar să-mi apuc bastonul pentru a-i veni în ajutor; dar îl pierdusem prin iarbă şi omul se îndrepta spre mine. Când a ajuns foarte aproape, am văzut că nu-1 urmăreşte nimeni, că este beat. A trecut aruncându-mi o privire năucă; era hidos şi se strâmba la mine cu ură şi dispreț. Atunci mi s-a făcut frică şi m-am azvârlit cu fața la pământ căci acest om... eram eu! Da, era fantoma mea, Therese! Nu te speria şi nu mă socoti nebun, am avut o halucinație. Am înțeles asta când m-am trezit singur în întuneric Nici n-aş fi putut să disting în beznă trăsăturile vreunui om, pe acesta nu l-am văzut decât în închipuire; cât de clar, de oribil, de înfricoşător! Eu eram cu douăzeci de ani mai bătrân şi aveam trăsăturile brăzdate de desfrâu sau de boală, ochii înspăimântați şi o expresie buimacă; totuşi, cu toata degradarea, năluca avea un rest de putere pentru a mă insulta şi sfida. Atunci mi-am zis:

"Doamne, aşa voi arăta oare la maturitate...? In seara asta am evocat, fără voia mea. amintiri urâte; oare îl port mereu în mine pe acela de care mă socoteam eliberat? Spectrul desfraului nu vrea să-şi scape prada şi chiar în brațele Theresei va veni să-şi bată joc de mine şi să-mi strige: Prea târziu!"

M-am ridicat atunci pentru a veni la tine, draga Therese. Voiam să-ți cer să ai milă de nefericirea mea, să mă protejezi de rele, dar nu ştiu câte minute- sau câte secunde m-aş fi învârtit pe loc fără să pot înainta, dacă n-ai fi venit tu spre mine. Te-am recunoscut îndată şi m-am simțit descătuşat.

Era greu de spus dacă Laurent, când vorbea astfel, istorisea un lucru pe care-1 trăise aievea, sau combina în mintea sa o alegorie rătăcită din gândurile lui amare cu o imagine întrezărită într-o stare de semi trezie. Oricum, putea să jure că nu adormise acolo, în iarbă, că încetase o clipă să-şi dea seama de locul unde se afla şi de timpul care se scurgea: dar tocmai acest lucru era greu de constatat. Therese îl pierduse din vedere şi timpul i se păruse foarte lung. Ea îl întrebă dacă mai avusese asemenea vedenii.

- Da. răspunse el, la beție: însă n-am fost beat decat de iubire, de două săptămâni, de când eşti a mea.

- Două săptămâni? spuse Therese uimită.

- Nu, mai puțin, răspunse el; nu mă sâcâi cu datele: vezi doar că încă nu m-am limpezit cu totul. Să mergem puțin, aşa o să-mi revin.

Totuşi, ai nevoie de odihnă; ar fi mai bine dacă ne-am întoarce.

– Dar nu asta facem?

– N-am luat-o bine; mergem exact în direcția opusă.

– Vrei să trec pe lângă stânca aceea blestemată?

– Nu. dar hai s-o luăm la dreapta.

– Nici gând, e în direcția opusă.

Therese stărui, ştiind că nu se înşela. însă Laurent o ținu morțiş pe-a lui, ba chiar se enervă şi vorbi pe un ton iritat, ca şi când asta putea fi un motiv de ceartă. Therese cedă şi îl urmă încotro voia el. Se simțea copleşită de emoție şi de tristețe. Laurent îi vorbea pe un ton pe care ea nu l-ar fi folosit nici măcar față de Catherine, atunci când aceasta o scotea din sărite. Il iertă, ştiindu-1 bolnav; dar această stare de agitație dureroasă o înspăimânta cu atât mai mult.

Din pricina stăruințelor lui Laurent, se rătăciră în pădure, umblară vreo patru ore, aşa că ajunseră acasă abia în zori. Mersul prin nisipul fin şi abundent al pădurii e foarte obositor. Therese abia se mai tinea pe picioare, iar Laurent, pe care acest exercițiu il înviora, nu se gândi o clipă să-şi rărească pasul e dragul ei. Mergea înainte, pretinzând mereu că e e drumul cel bun, şi o întreba din când în când dacă nu e ostenită, dar nu bănuia că ea îi răspundea "Nu" din dorința de a nu-1 face să regrete că este motivul acestei întâmplări.

In ziua următoare, Laurent nu se mai gândi la cele întâmplate; totuşi, criza stranie prin care trecuse îl zdruncinase profund; dar se ştie că temperamentele nervoase peste măsură au capacitatea de a-şi reveni ca prin farmec. Therese putu chiar să observe că după asemenea crize penibile, ea se simțea zdrobită, în timp ce el părea să fi prins noi puteri.

Therese nu dormise, aşteptându-se să-1 vadă lovit de vreo boală gravă; dar el făcu o baie şi se simți dornic să iasă din nou la plimbare. Părea ca a uitat în ce măsură noaptea trecută tulburase luna lor de miere. Dar impresia penibilă se şterse iute din mintea Theresei. Reîntoarsă la Paris, crezu că nu se schimbase nimic între ei; dar chiar în seara aceea. Laurent avu ideea să facă două caricaturi: Therese şi cu el rătăcind amândoi sub clar de lună prin pădure, ea cu rochia sfâşiată şi cu trupul frânt de oboseală, el alarmat şi puțin buimac. Artiştii sunt atât de obişnuiți să-şi facă unii altora caricatura, încât Therese se amuză văzând-o pe-a ei; dar, deşi avea şi ea multă uşurință şi mult har în vârful penelului, n-ar fi vrut în ruptul capului s-o facă pe cea a lui Laurent, iar când îl văzu schițând în mod hazliu acea scenă nocturnă care o chinuise, se simți foarte amărâtă. Crezuse că unele dureri ale sufletului nu pot avea niciodată o latură comică.

Dar în loc să înțeleagă, Laurent împinse ironia şi mai departe. Scrise sub caricatura lui: Pierdut in pădure şi în gândul iubitei mele, iar sub cea a Theresei: Cu inima la fel de sfâşiată ca şi rochia.

Compozitia fu numita: Luna de miere într-un cimitir. Therese se strădui să zâmbească; lăudă desenul în ciuda bufoneriei, se vedea limpede că e făcut de un maestru şi se abținu de la orice observație în legătură cu nefericita alegere a subiectului. Fu o greşeală din partea ei, ar fi fost preferabil ca de la început să-i ceară lui Laurent să nu-şi lase veselia să alerge la voia întâmplării, revărsându-se în chip grosolan. Il lăsă s-o ofenseze în fel şi chip, pentru că-i era frică să nu se îmbolnăvească din nou, să nu-1 cuprindă iarăşi delirul în toiul glumelor sale caraghioase.

Două sau trei incidente de acest fel o puseră în gardă; acum se întreba dacă viața tihnită şi echilibrată pe care voia să i-o asigure lui Laurent era cu adevărat igiena potrivită pentru acest caracter cu totul ieşit din comun. Ea îi spusese la început:

— Poate că te vei plictisi uneori; dar plictiseala te odihneşte după ameţeală, iar când sănătatea morală îţi va reveni, vei râde din nimica toată şi vei cunoaşte adevărata veselie.

Insă lucrurile căpătau o cu totul altă întorsătură. Laurent nu-şi mărturisea plictiseala, dar îi era cu neputinţă s-o suporte şi de aceea îl apucau capricii bizare. Trecea rapid de la o stare la alta; de visare la exaltare şi de la totala apatie la excese zgomotoase; acestea deveniseră starea lui permanentă şi acum nu se mai putea schimba. Desfătarea savurată cu deliciu timp de câteva zile, ajunsese să-l enerveze ca spectacolul mării fără valuri.

— Eşti fericită, îi spunea el Theresei. că te deştepţi în fiecare zi dimineaţa cu inima în acelasi loc. Eu o pierd pe a mea în somn. La fel ca scufia de noapte pe care mi-o punea dădaca mea cand eram mic: o găsea ba la picioare, ba pe jos.

Therese gândi că seninătatea nu poate reveni deodată, ci doar treptat în acest suflet zbuciumat. De aceea, Laurent nu trebuia împiedicat să se întoarca uneori la viaţa activă; dar ce trebuia făcut pentru ca această activitate să nu însemne întinarea şi distrugerea idealului lor? Therese nu putea fi geloasă pe fostele amante ale lui Laurent, dar îi era greu sa înţeleagă cum l-ar mai fi putut săruta pe frunte doua zi după o orgie. Deci trebuia - pentru ca munca de care se reapucase îl îmboldea în loc să calmeze - să caute împreună cu el un mod de a-ş consuma energia, căci iubirea nu-i mai era suficienta

Therese examina gusturile şi capriciile lui Laurent, şi fu uimită găsindu-le lesne de satisfăcut îi plăceau diversitatea şi neprevăzutul; nu trebuia să-1 încânţi cu plăceri irealizabile, era de-ajuns să duci undeva şi să-i găseşti un amuzament neaşteptat. Dacă, în loc să-1 invite la cină, Therese îl anunţa punându-şi pălăria, că merg să cineze la restaurant şi dacă în loc de cutare teatru, la care ea îl rugase s-o ducă, îi cerea pe neaşteptate s-o ducă la cu totul alt spectacol, el era încântat: neprevăzutul îi facea o plăcere deosebită, de vreme ce respectarea unui plan oarecare, dinainte trasat, îl plictisea şi-1 făcea sa respingă totul. De aceea, Therese îl trata ca pe un copi1 în convalescenţă, căruia nu-i poţi refuza nimic si nu dădu nici o atenţie neplăcerilor ce rezultau pentru ea.

Cea dintâi şi cea mai gravă fu aceea de a-şi fi compromis reputaţia. Lumea o credea şi o ştia cuminte. Insă nu toţi erau convinşi că nu are şi alt amant în afară de Laurent; cum cineva povestise că o văzuse odată în Italia

împreună cu contele X..., care avea o soție în America, ea trecea drept fosta iubită a celui care-i fusese soț, şi am văzut că Therese prefera ruşinea unui scandal îndreptat împotriva celui pe care-1 iubise; însă toți erau de acord s-o socotească prudentă şi rezonabilă.

— Ştie să salveze aparențele, se spunea; n-a stârnit niciodată vreun scandal; toți prietenii o respectă şi vorbesc frumos despre ea. Este o femeie înțeleaptă, ce caută doar să treacă neobservată, ceea ce-i sporeşte meritele.

Dar când începu să fie văzută în diferite locuri la brațul lui Laurent, lumea fu uimită, şi criticile fură cu atât mai dure cu cât Therese nu dăduse niciodată până atunci prilej de bârfă. Laurent era foarte prețuit de artişti, dar avea printre ei puțini prieteni, pentru că aerele lui de aristocrat nu plăceau nimănui; iar puținii prieteni nu crezură o vorba despre convertirea şi iubirea lui. Aşa că dragostea tandră şi fidelă a Theresei trecu drept un capriciu deşănțat. Oare o femeie cuminte ar fi ales amant, dintre toți bărbații cumsecade care o înconjurau, tocmai pe acela care ducea o viață desfrânata alături de cele mai stricate femei din Paris? Cei ce nu voiau s-o condamne pe Therese, luară pasiunea violentă a lui Laurent drept o încercare de seducție reuşită, o "încurcătură", de care era destul de abil pentru a se dezbăra după ce se va plictisi de ea.

Aşadar, domnişoara Jacques fu desconsiderata din toate părțile pentru alegerea făcută şi pe care părea că vrea s-o afişeze. Cu siguranță că nu aceasta era intenția Theresei; dar alături de Laurent deşi el voia să-i acorde tot respectul, nu era posibil să-ți ascunzi existența. El nu putea renunța la viața mondenă şi trebuia ori să-1 laşi să meargă la pierzanie, ori să-1 însoțeşti pentru a veghea asupra lui. Era obişnuit să vadă mulțimea şi să fie văzut de ea. Când i se întâmpla să petreacă o zi retras de lume, se credea aruncat într-o pivniță şi plângea după aer şi soare.

Curând, în afară de faptul că-şi pierduse reputația, Therese începu de asemenea să aibă grija zile de mâine. Până atunci câştigase din munca ei suficient pentru a duce o viață liniştită, dar numai trăind cumpătat, cheltuind banii cu rost şi muncind fără încetare. Atracția față de neprevăzut, care încânta pe Laurent, o aduse în pragul sărăciei. Ea nu-i spuse nimic şi continuă să-şi piardă timpul de dragul lui: timpul, cel mai prețios capital al oricărui artist.

Insă toate astea nu erau decât cadrul unui tablou mult mai întunecat peste care Therese aşternea un val atât de dens, încât nimeni nu bănuia că e

nefericită, iar prietenii, revoltaţi sau întristaţi de situaţia ei, o părăseau, spunând:

- Parcă ar fi vrăjită. Să aşteptăm să deschidă ochii, ceea ce se va întâmpla destul de repede.

Aşa se şi întâmplă. Cu fiecare zi, Therese ajungea la trista certitudine că Laurent n-o mai iubeşte sau că o iubeşte într-un fel care îndepărta orice posibilitate de fericire - atât pentru unul cât şi pentru celălalt. Vom povesti mai departe călătoria lor în Italia, în timpul căreia ajunseră amândoi la aceeaşi concluzie.

VI

Laurent dorea de multă vreme să vadă Italia; era visul lui din copilărie, şi, reuşind să vândă neaşteptat de bine câteva lucrări, avu în sfârşit posibilitatea să şi-1 împlinească. Ii propuse Theresei s-o ia cu el, arătându-i cu mândrie mica lui avere şi jurându-i că dacă nu vrea să-1 însoţească, renunţă la călătorie. Therese ştia prea bine că n-ar fi renunţat fără regrete şi reproşuri. Iată de ce se strădui şi ea, la rândul ei, să facă rost de bani. Izbuti să se descurce, luând bani în contul unor lucrări viitoare: aşa că plecară spre sfârşitul toamnei.

Laurent îşi făcuse mari iluzii în legătură cu Italia, crezând că va găsi primăvară în decembrie de îndată ce va vedea Mediterana. însă lucrurile nu stăteau aşa şi suferi de un frig cumplit în timpul călătoriei de la Marsilia la Genova. Oraşul Genova îi plăcu foarte mult; erau acolo picturi de văzut şi asta era pentru el principalul scop al călătoriei; fu încântat să stea acolo o lună-două şi închine un apartament mobilat. După opt zile, Laurent văzuse tot ce era de văzut în timp ce Therese de-abia începea să picteze, căci trebuie spus că nu-şi putea permite să leneveasca. In schimbul celor câteva hârtii de o mie de franci isi luase obligatia fata de un negustor de tablouri să-i aducă din Italia câteva reproduceri oă portrete inedite, după care acesta voia după aceea să facă nişte gravuri. Era o muncă plăcută: om cu gust, negustorul îi semnalase câteva portrete de Van Dyck, la Genova şi la Florenţa; or, înainte de a-şi dovedi originalitatea ca portretistă, Therese se formase şi-şi câştigase existenţa

imitându-1 pe acest maestru. Dar avea nevoie de autorizația proprietarilor acestor capodopere şi, cu toată graba ei, se scurse o săptămână până să poată începe lucrarea prevăzută pentru Genova.

Laurent nu se simțea defel îndemnat să facă acelaşi lucru. Individualitatea sa era prea puternică şi prea pătimaşă pentru acest gen de studiu şi profita altfel de contemplarea unor opere grandioase. Era dreptul lui. Cu toate astea, mulți mari maeştri ar fi profitat de o asemenea ocazie. Laurent n-avea nici douăzeci şi cinci de ani şi mai avea vreme să învețe. Aceasta era părerea Theresei, care socotea că în plus ar fi fost o ocazie pentru el de a-şi spori resursele materiale. Dacă ar fi vrut să copieze un Tițian, maestrul lui preferat, cu siguranță că acelaşi negustor pentru care lucra Therese i l-ar fi cumpărat sau i-ar fi găsit un amator care să i-1 cumpere. Insă lui Laurent ideea i se păru absurdă. Câtă vreme avea ceva bani în buzunar, nu concepea să coboare de pe culmile artei până la a se gândi la vreun castig. Aşa că o lăsă pe Therese absorbită în fața modelului, o ironiza dinainte pentru Van Dyck-ul ei, spunându-i că se apucase de o treabă care o depasea, apoi începu să cutreiere oraşul, destul de nelinistit la gândul că cele şase săptămâni pe care Therese i le ceruse pentru a-şi duce lucrarea la bun sfârşit, i se vor părea prea lungi.

Dar Therese n-avea timp de pierdut, căci zilele de decembrie sunt scurte şi monotone, instalația, materialul nu-i ofereau confortul de care dispunea la Paris, lumina era slabă, sala puțin sau deloc încalzită, şi o mulțime de gură-cască, sub pretextul ca vor să contemple capodopera, se aşezau în fața ei sau o plictiseau cu remarcile lor mai mult sau ms puțin deplasate. Răcită, bolnavă, întristată, speriata mai ales de plictiseala care începuse deja să întunece ochii lui Laurent, se întorcea acasă unde-1 găsea prost dispus, sau era nevoită să-1 aştepte până cânt foamea îi amintea să se întoarcă. Nu era zi în care el să nu-i reproşeze că acceptase această munca abrutizantă şi să nu-i propună să renunțe la ea. N-avea bani destui pentru amândoi? De ce oare refuza iubita lui să-i împartă cu el?

Insă Therese se ținu tare; ştia prea bine că in mâinile lui Laurent banii vor ține foarte puțin şi ca nu va mai avea poate nici măcar de drum atunci când se va plictisi de Italia şi va voi să se întoarcă. Il imploră s-o lase să lucreze, şi să lucreze şi el aşa cum poate şi trebuie să lucreze orice artist cart doreşte să devină celebru.

El îi dădu dreptate şi decise să se pună pe treabă. Işi despacheta cutiile, găsi un atelier si execută mai multe schițe; dar fie schimbarea de aer şi de obiceiuri, fie contemplarea prea recentă a atâtor capodopere diverse care-1 marcaseră puternic şi la care trebuia să cugete în linişte, ceva îl împiedică pentru moment să lucreze şi căzu într-o stare de spleen, din care nu mai ştia cum să iasă singur. I-ar fi trebuit impresii noi, o muzică grandioasa izvorând din plafon, un cal arab intrând pe gaura cheii, o capodoperă literară necunoscută, sau şi mai mult; o bătălie navală în portul Genova, un cutremur, orice eveniment încântător sau înspăimântător, care să-l smulgă de sine şi sub imboldul căruia să se simtă înviorat şi reînnoit.

Brusc, în toiul acestor vagi şi tumultoase aspirații, un gând rău îi trecu prin minte fără să vrea.

"Când mă gândesc, îşi zise, că odinioară (aşa numea el vremea când n-o iubea pe Therese) cea mai neînsemnată nebunie era suficientă pentru a mă înviora! Am astăzi multe lucruri la care râvneam: am bani, adică şase luni de răgaz şi de libertate, am pământul Italiei sub picioare şi marea la uşă, am în preajmă o iubită afectuoasă ca o mamă, care-mi este totodată şi un prieten serios şi inteligent; cu toate astea nu e de-ajuns pentru ca sufletul meu să renască! Cine e de vină? Eu unul nu, asta e sigur. Nu fusesem răsfățat şi nu-mi trebuia atât de mult altădată ca să mă liniştesc. Când mă gândesc că orice poşircă mi se urca la cap precum vinul cel mai bun; că orice mutrişoară de fată cu o privire ademenitoare şi o toaletă de un gust dubios era destul pentru a-mi stârni veselia şi pentru a mă convinge că o asemenea cucerire făcea din mine un erou! Oare aveam nevoie de un ideal ca Therese? Cum de-am putut crede că în dragoste aveam nevoie de frumusețea morală şi de cea fizică? Ştiam să mă mulțumesc cu mai puțin; deci mai multul trebuia să mă învingă pentru că mai binele este inamicul binelui. Şi de altfel există oare pentru simțuri o frumusețe adevărată? Adevărata frumusețe este cea care place. Cea de care te plictiseşti este ca şi cum n-ar exista. Mai este şi plăcerea noutății şi poate în asta stă tot secretul vierii. A schimba înseamnă a te regenera; a putea schimba înseamnă a fi liber Artistul este oare născut pentru sclavie, iar fidelitatea păstrată sau credința jurată nu înseamnă sclavie?''

Laurent se lăsă în voia acestor aforisme învechite, mereu noi pentru sufletele în impas. Curând, simți nevoia să le comunice cuiva, şi acest cineva fu Therese. Ghinionul ei era că Laurent nu se vedea cu nimeni altcineva!

Discuția din fiecare seară începea întotdeauna cam aşa:

— Mă plictisesc groaznic în oraşul ăsta! Intr-o seară, adăugă:

– Cred că şi picturile se plictisesc. Uite, n-aş vrea să fiu modelul pe care îl copiezi. Biata contesă în rochie neagră cu auriu, care stă atârnată acolo de două sute de ani, dacă nu şi-a pierdut sufletul din pricina ochilor ei frumoşi, suferă cu siguranță în rai când îşi vede chipul încătuşat în acest ținut mohorât.

– Cu toate astea, răspunse Therese, acolo pe pânză ea are veşnic privilegiul frumuseții, faima care supraviețuieşte morții şi pe care mâna unui maestru o imortalizează. Deşi este acum pulbere în mormânt, tot mai are admiratori; văd zilnic tineri - de altfel insensibili la valoarea tabloului - minunându-se în fața acestei frumuseți, care parca respiră şi zâmbeşte cu un calm biruitor.

– Therese, ştii că se aseamănă cu tine? Are ceva de sfinx şi nu mă miră pasiunea ta pentru zâmbetul ei tainic. Se spune că artiştii creează totdeauna după ființa lor; e explicabil că ai ales, pentru ucenicia ta, portrete de Van Dyck. El crea personaje înalte, zvelte, elegante şi mândre ca tine.

– Câte complimente! Opreşte-te, altfel ai să fârseşti prin a-ți bate joc de mine.

– Nu, nu râd defel. Ştii bine că eu nu mai râd. tine, totul trebuie luat în serios: mă supun rescripțiilor. Spun numai un lucru foarte trist, şi anume că răposata contesă poate s-a săturat să fie mereu frumoasă în acelaşi mod. Am o idee, Therese, un vis fantastic născut din ceea ce spuneai tu adineauri:

"Un tânăr care avea probabil anumite noțiuni de sculptură, se îndrăgosti de o statuie de marmură culcată pe un mormânt. în cele din urmă, înnebuni, sărmanul, si se apucă să ridice piatra de pe mormânt pentru a vedea ce mai rămăsese din frumoasa femeie în sarcofagul ei. Şi idiotul găsi... ceea ce era normal să găsească: o mumie! Judecata îi reveni atunci şi, îmbrățişând-o, zise:

– Mi-eşti mai dragă aşa; tu măcar ai fost vie, pe când eu eram îndrăgostit de o piatră, care n-a avut niciodată conştiința existenței ei."

– Nu pricep, spuse ea.

– Nici eu, răspunse Laurent, însă poate că în materie de dragoste statuia este ceea ce creăm cu mintea, iar mumia - ceea ce culegem cu inima.

In altă zi, el execuiă o schiță - Therese într-o poză visătoare şi tristă - pe acelaşi album în care, răsfoindu-1 apoi, ea găsi o duzină de crochiuri de femei ale căror atitudini provocatoare o făcură să roşească. Erau năluci ale trecutului ce străfulgeraseră memoria lui Laurent şi se lipiseră, poate făra voia lui pe aceste foi albe. Therese nu spuse o vorbă, rupse desenul care o înfățişa într-o companie atat de puțin onorabilă, îl puse pe foc, închise albumul şi-l puse iarăşi pe masă; după care se aşeză lângă foc, întinse picioarele ca să şi le încăzească şi vru să schimbe vorba.

Laurent ripostă:

— Eşti prea orgolioasă, draga mea! Dacă ai fi pus pe foc toate foile care-ți displac, nelăsând in album decât imaginea ta, te-aş fi înțeles, şi aş fi spus "Bine faci!", dar să te retragi, lăsându-le pe celelalte, înseamnă că nu-mi vei face niciodată onoarea de a te lupta cu cineva ca să nu mă pierzi.

– M-am luptat cu desfrâul, răspunse Therese, insă nu vreau s-o fac cu nici una dintre vestalele tale.

– Ei bine, asta înseamnă orgoliu, îți repet, nu iubire. Eu m-am luptat cu înțelepciunea şi te-aş răpi oricăruia dintre călugării ei.

– Ce folos? Doar ai ostenit iubind doar statuia; în inima ta zace mumia.

– Ah, observ că ai memoria cuvintelor! Parcă cine ştie ce-am spus! Din cauza unui cuvânt, ajungi să spânzuri un nevinovat. Cu tine, omul trebuie să fie foarte grijuliu când spune ceva; probabil că cel mai bine ar fi să nu stăm niciodată de vorbă.

— Chiar aici să fi ajuns, Doamne? spuse Therese, izbucnind în plâns.

Chiar aici ajunseseră. Degeaba se întrista Laurent de lacrimile ei şi îi ceru iertare că le făcuse să curgă: a doua zi o luă de la capăt.

— Ce naiba vrei să fac în oraşul ăsta mizerabil? Vrei să lucrez; şi eu am vrut, dar nu pot! Nu m-am născut, ca tine, cu un mic resort de oțel în creier: apeşi pe un buton şi voința intră în funcțiune. Eu sunt un creator. Talentul nu ascultă de nimic; îl pune în mişcare sau suflarea lui Dumnezeu, sau adierea

vântului. Nu sunt capabil să fac nimic când mă plictisesc într-un loc sau când locul nu-mi place.

- Cum e posibil ca un om inteligent să se plictiseasca, întrebă Therese, în afară de situația în care este lipsit de aer şi de lumină în fundul unei temnite? Nu există chiar nimic în acest oraş care te fermecase în prima zi, nici lucruri frumoase de văzut, nici plimbări interesante de făcut prin împrejurimi, nici cărți bune de consultat, nici persoane inteligente de frecventat?

- M-am săturat până peste cap de lucrurile frumoase de-aici; nu-mi place să mă plimb de unul singur; cărțile bune mă plictisesc când îmi spun ceea ce nu cred. Cât despre relațiile cu oamenii... Am scrisori de recomandare de care ştii foarte bine că nu mă pot folosi!

– Nu, nu ştiu; de ce nu poți?

– Pentru că, fireşte, prietenii mei, care sunt nişte oameni de lume, m-au recomandat unor oameni de lume: or, oamenii de lume nu trăiesc între patru pereți, fără să se distreze; şi, cum tu nu eşti un om de lume, Therese, cum nu mă poți însoți, aş fi nevoit deci să te las singură!

– Asta în timpul zilei, pentru că sunt silită să lucrez la palat.

– In timpul zilei, oamenii fac vizite şi proiecte pentru seara. în orice țară, oamenii se distrează seara; nu ştii asta? N-ai aflat încă?

— Foarte bine, ieşi câteodată seara, dacă trebuie neapărat; du-te la bal, la conversazioni. Numai să nu joci, asta-i tot ce-ți cer.

- Tocmai asta nu pot sa-ti fagaduiesc. Cand iesi in lume trebuie să te ții ori de joc, ori după femei.

- Aşadar, toți bărbații din lumea bună ori se ruineaza la joc, ori umblă după femei?

– Cei care nu fac nici una, nici alta, se plictisesc în lume sau sunt ei înşişi plicticoşi. Eu nu sunt un causeur de salon. Incă n-am ajuns atât de gaunos încât să mă ascult vorbind fără să spun nimic. Zău, Therese, vrei să mă azvârl în vâltoarea lumii cu orice risc?

– Incă nu, zise Therese; mai aşteptăm puțin. Vai, nu eram pregătită să te pierd atât de repede!

Accentul dureros şi căutătura sfâşietoare a Theresei îl enervară pe Laurent mai mult ca oricând

– Ştii că faci întotdeauna ce vrei din mine de cum începi să te lamentezi, draga mea Therese, ii spuse el. Insă te-ai cam întrecut cu gluma. Nu te vei căi oare într-o zi dacă mă vei vedea bolnav si plictisit?

– Mă căiesc de pe-acum, de vreme ce te plictisesc, îi răspunse ea. Aşa că fă ce vrei!

– Aşadar mă laşi în voia soartei? Te-ai săturat de pe-acum să lupți? Ei, draga mea, tu nu mă mai iubeşti!

– După tonul cu care o spui, s-ar spune că vrei să fie aşa.

El răspunse "nu", însă după o clipă negația lui deveni un "da" indiscutabil. Therese era prea serioasă, prea mândră, prea pudică. Nu voia să coboare cu el din slava cerului. O vorbă mai îndrăzneață îi părea o jignire, o amintire neimportantă cădea sub cenzura ei. Era serioasă în toate şi nu putea pricepe o iotă din ceea ce înseamnă un chef, o toană, un capriciu. Cu siguranță că dintre ei doi, ea era cea mai bună, şi dacă dorea complimente, el era gata sa i le facă; dar aşa se punea oare problema pentru ei ? Nu trebuiau de fapt să găsească o modalitate deJ trăi împreună? Altădată ea era mai veselă, se aratase cochetă față de el, iar acum nu mai voia să fie; acum părea o pasăre bolnavă în colivie, cu penele zbârlite, cu capul între aripi, cu privirea moartă. Chipul ei palid şi mohorât devenea uneori infricoşător, semăna cu o nălucă în camera mare şi întunecoasă, printre rămăşițele luxului de altădată. Câteodată îi era teamă de ea. Nu putea oare umple acest interior sinistru cu cântece pitoreşti şi cu hohote de râs?

- Spune-mi, cum să înveselim puțin această atmosferă de înmormântare? Aşază-te la pian şi cântă-mi un vals. O să valsez de unul singur. Tu ştii să valsezi? Pun rămăşag că nu! Tu nu ştii decât lucruri triste!

— Bine, spuse Therese ridicându-se, hai să plecăm mâine şi fie ce-o fi! Innebuneşti dacă mai stai aici. Poate că în altă parte vom suferi mai tare; dar îmi voi face datoria până la capăt.

La aceste vorbe, Laurent se mânie. Aşadar ea îşi impusese să-şi facă datoria cu sânge rece? Poate că jurase Sfintei Fecioare să i-1 consacre pe iubitul ei. Asta îi mai lipsea, să devină bigotă!

Işi luă pălăria cu acea mină de suprem dispreț Şi de despărțire artistic executată, ce-i era caracteristică. Plecă fără să spună unde se duce. Era ora zece seara. Therese petrecu o noapte îngrozitoare. El se întoarse în zori şi se încuie în odaie, trântind uşile cu zgomot. Ea nu cuteză să se arate, de teamă să

nu-l enerveze, şi se retrase în linişte. Era prima oara cand se duceau la culcare fără o vorbă de afecțiune sau de iertare.

A doua zi, în loc să lucreze, ea făcu bagajele şi pregati totul pentru plecare. Laurent se deşteptă la ora trei după-amiază şi o întrebă râzând ce-i venise.

El se resemnase, era iarăşi în toane bune. Se plimbase noaptea de unul singur, pe malul mării; cugetase şi se calmase.

— Marea înfuriată m-a plictisit şi m-a enervat spuse el, vesel. Mai întâi am făcut reflecții de ordin poetic. M-am comparat cu ea. Mi-a venit sa ma arunc în sânul ei frumos şi verde!... Mi s-a părut apoi că valul e monoton şi ridicol să se vaiete mereu de faptul că există stânci pe mal. Dacă n-are putere să le distrugă, măcar să tacă! Să facă aşa cum fac eu, care nu mai vreau să mă plâng; m-am decis să lucrez, rămân. Sunt proaspăt bărbierit; sărută-mă, Therese, şi să nu mai vorbim despre seara prostească de ieri. Şi mai întâi despachetează totul, ia de-aici bagajele, repede, să nu le mai văd! Seamănă cu un reproş şi nu merit reproşuri.

Ce departe era această grabă de a se împăca cu sine de vremea când o privire neliniştită a Theresei era de-ajuns pentru a-1 face să cadă în genunchi, şi cu toate astea nu se scurseseră de-atunci mai mult de trei luni!

O surpriză veni să le mai schimbe gândurile. Domnul Palmer, sosit la Genova în cursul dimineții, se pofti la ei la dejun. Pe Laurent îl încântă această schimbare. El, mereu destul de distant față de bărbați, sări de gâtul americanului, spunându-i că cerul îl adusese. Palmer fu mai mult mirat decât flatat de această primire călduroasă. Privind-o pe Therese, înțelesese îndată că pe chipul ei nu se citeşte exuberanța fericirii. Cu toate astea, Laurent nu-i vorbi de plictiseala sa, iar Therese fu chiar mirată când îl auzi făcând elogiul oraşului şi al, țării. Afirmă chiar că femeile sunt încântătoare. Dar de unde le cunoştea?

Pe la orele opt, îşi ceru pardesiul ca să plece. Palmer vru şi el să se retragă.

- De ce nu mai ramai puțin cu Therese? il intrebă Laurent. I-ar face plăcere, căci suntem complet singuri aici. Eu ies doar pentru o jumătate de ceas. Aşteaptă-mă, să luăm ceaiul împreună.

La ora unsprezece, Laurent încă nu se întorsese. Therese era foarte mohorâtă şi se străduia zadarnic să-şi disimuleze deznădejdea. Acum nu mai era neliniştită, se simțea de-a dreptul pierdută. Palmer observă totul şi se

prefăcu că nu vede nimic; stătu de vorbă cu ea, încercă să-i mai abată gândurile; dar cum Laurent tot nu venea şi nu se cădea să-1 mai aştepte după miezul nopţii, se retrase, strângându-i mâna la despărţire. Fără voia lui, prin acest gest îi dădu să înţeleagă că nu se lăsa înşelat asupra curajului ei şi că îşi dă seama de proporţiile dezastrului.

Laurent sosi chiar atunci şi văzu în ce stare se aflã Therese. De îndată ce rămase singur cu ea, începu s-o ironizeze pe un ton care voia să arate că nu se coboară până la gelozie.

– Zău, îi spuse ea, nu mă chinui degeaba. Doar nu-ţi închipui că Palmer mă curtează. Hai să plecăm, doar ţi-am propus.

– Nu, dragă, nu sunt atât de absurd. De vreme ce ai o societate şi-mi permiţi să ies şi eu puţin, totul e foarte bine şi mă simt în stare să lucrez.

– Să dea Domnul! spuse Therese. Eu fac ce vrei tu; dar dacă te bucuri de compania pe care o am, fii atât de delicat şi nu-mi mai vorbi pe tonul asta; nu suport.

— De ce naiba te înfurii? Ce-am spus atât de jignitor? Devii prea susceptibilă, zău! Ce vezi rău faptul că dragul de Palmer e îndrăgostit de tine? I

– Ar fi rău din partea ta să mă laşi singură cu el, dacă crezi ce spui.

– Ah! ar fi rău... să te expun pericolului? Deci după tine pericolul există şi deci nu mă înşelam!

– Bine! Atunci, să ne petrecem serile împreună şi să nu primim pe nimeni. N-am nimic împotrivă. Eşti de acord?

– Eşti bună, draga mea Therese. Iartă-mă. 0 să rămân cu tine şi o să ne vedem cu cine vrei tu; va fi cea mai înţeleaptă şi mai agreabilă soluţie.

Intr-adevăr, Laurent păru să-şi revină. începu un frumos studiu în atelierul lui şi o invită pe Therese să vină să-1 vadă. Câteva zile trecură fără nori. Palmer nu se mai arătase; dar, curând, Laurent se plictisi de această viaţă liniştită şi se duse să-1 invite la ei, reproşându-i că îşi părăsise prietenii. De îndată ce Palmer veni, Laurent născoci un pretext să iasă şi nu se întoarse înainte de miezul nopţii.

Se mai scurse o săptămână, apoi încă una. Laurent stătea cu Therese cam o seară din trei sau patru, şi ce seară! Ar fi preferat s-o lase singură.

Unde se ducea oare? Therese n-a aflat niciodată. In lume nu se arăta; vremea umedă şi rece nu-ti permitea să presupui că se plimba de plăcere pe mare. Totuşi, povestea deseori că se ducea cu barca şi, într-adevăr, hainele îi

miroseau a catran. Invata apoi să vâslească şi lua lecții de la un pescar în rada portului. Spunea că asta îi face bine pentru munca: de a doua zi, oboseala fizică calmându-i excitați nervoasă. Therese nu mai cuteza să intre în atelierul lui. Părea nervos când ea voia să vadă la ce lucrează. Nu avea chef de impresiile ei, când voia să şi le spună, nici de tăcerea ei, care i se părea o critică. Ea nu trebuia să-i vadă opera înainte ca el s-o considere demnă de a fi văzută. Odinioară, nu se apuca de nimic fără să-i descrie ce are intenția să facă; acum o trata ca pe un public..

De două sau trei ori, nici nu veni să doarmă acasă noaptea. Therese nu se putea obişnui cu neliniştea pe care i-o provocau aceste absențe îndelungate, dar l-ar fi enervat, dacă i-ar fi arătat că le remarcă: îl iscodea doar, dorind să afle adevărul. îi era cu neputință să-1 urmărească noaptea într-un oraş plin de mateloți, de aventurieri de tot felul şi pentru nimic în lume nu s-ar fi umilit să roage pe cineva s-o facă. Intra la el în linişte şi îl privea cum doarme. Părea doborât de oboseală; poate că dădea o luptă disperată cu sine pentru a-şi calma prin exercițiu fizic tumultul cugetului.

Intr-o noapte, Therese văzu că hainele lui sunt murdare de noroi şi rupte de parcă s-ar fi bătut cu cineva sau ar fi căzut. Infricoşată, se apropie de el şi văzu sânge pe pernă; avea o mică rană la frunte. Dormea atât de profund, încât ea crezu că poate, fără să-1 deştepte, să-i dezvelească puțin pieptul, ca să vadă dacă nu are şi altă rană; dar Laurent se trezi mânios, îşi puse un halat, închise uşa, începu să se plimbe agitat prin camera prost luminată de o lămpiță şi îi făcu o scenă groaznică:

— S-a terminat! Să fim sinceri unul față de celălalt. Nu ne mai iubim, nu ne-am iubit niciodată! Ne-am înşelat şi unul, şi celălalt; tu ai vrut să ai un iubit; poate că nu eram nici primul, nici al doilea, dar asta nu contează! îți trebuia un servitor, un sclav; ai crezut că firea mea nenorocită, datoriile mele. plictiseala, faptul că eram sătul de o viață plină de excese, iluziile mele în legătură cu dragostea adevărată mă puneau la discreția ta şi n-aş mai fi putut vreodată să dau înapoi. Insă pentru a reuşi într-o încercare atât de anevoioasă, ți-ar fi trebuit şi ție o altă fire, mai multă răbdare şi suplețe şi mai ales mai multă minte! N-ai pic de minte, Therese, nu te supăra că ți-o spun. Nu ai finețe şi nici suflet, eşti plicticoasă, încăpățânată şi teribil de încântată de pretinsul tău echilibru, care nu e decât filozofia oamenilor cu vederi înguste şi facultăți restrânse. Cât despre mine, eu sunt un nebun, un schimbător, un ingrat,

numeşte-mă cum vrei; dar sunt sincer, nu calculez, mă dăruiesc fără vreun gând ascuns şi mă retrag în acelaşi fel. Libertatea mea morală este ceva sacru şi nu îngădui nimănui să mi-o răpească. Ţi-o încredinţasem, nu ţi-o oferisem, de tine depindea s-o foloseşti cum trebuie şi să ştii să mă faci fericit. O, nu încerca să-mi spui că nu mă voiai! Cunosc bine aceste manevre ale modestiei, aceste evoluţii în conştiinţa femeilor. In ziua în care mi-ai cedat, am înţeles faptul că socoteai că m-ai cucerit şi că toată rezistenţa prefăcută, toate lacrimile îndurerate, acel fel al tău de a mă ierta mereu, nu reprezentau decât arta vulgară de a întinde undiţa, de a-1 face pe bietul peşte să muşte din momeală, năucit de o musca artificială. Te-am înşelat, Therese, prefăcându-ma că mă las păcălit de acea muscă; însă era dreptul meu. Ţie îţi trebuia adoraţie ca să cedezi; iar eu ţi-am oferit-o fără efort şi fără ipocrizie, pentru că eşti frumoasă şi pentru că te doream. însă toate femeile sunt la fel şi nici chiar o regină nu poate oferi mai multă voluptate decât o femeie obişnuită. Ai avut naivitatea să nu ştii acest lucru, iar acum trebuie să priveşti adevărul în faţă. Află că monotonia nu-mi place, că vreau să mă laşi pradă pornirilor mele, chiar dacă nu sunt sublime, pentru că nu mă pot lepăda de ele fără a mă lepăda şi de mine. Ce rău vezi în asta şi de ce ne-am smulge părul din cap? Am fost doi asociaţi iar acum ne despărţim, asta-i tot. Nu trebuie din această cauză nici să ne urâm, nici să ne calomniem. Mai bine răzbună-te făcându-1 fericit pe sărmanul Palmer, care suferă din cauza ta; eu mă voi bucura de fericirea lui şi vom rămâne toţi trei cei mai buni prieteni din lume. Iţi vei recăpăta graţia pierdută şi strălucirea ochilor frumoşi, care se istovesc şi pălesc de mult ce veghezi iscodindu-mă. Eu voi fi din nou bunul prieten ce ţi-am fost şi vom uita coşmarul pe care-1 trăim... Ne-am înţeles? Nu răspunzi? Vrei ură? Ai grijă! Eu n-am urât niciodată, dar sunt capabil să învăţ orice şi ştii bine cu câtă uşurinţă! Vezi, în seara asta m-am bătut cu un marinar beat care era de două ori cât mine; l-am bătut măr şi m-am ales doar cu o zgârietură. Bagă de seamă, pot fi la fel de puternic şi moralmente, iar când e vorba de ură şi de răzbunare, sunt în stare să-l dobor si pe Satana, fără să-i las în gheare un fir de par de-al meu!

Livid, sarcastic, când ironic şi când mânios, cu părul vâlvoi, cu cămaşa ruptă şi fruntea însângerată, Laurent arăta şi vorbea înfiorător, iar Therese simţi cum toată iubirea ei se transformă în dezgust. Era în clipa aceea atât de deznădăjduită de amărăciunea vieţii, încât nici măcar nu-i trecu prin minte să

se teamă. Mută şi încremenită în fotoliul pe care se prăbuşise, lăsa să curgă acest val de insulte şi-deşi se gândea că nebunul e capabil s-o ucida aştepta cu un dispreț înghețat şi cu o nepăsare totala paroxismul acestui acces.

Când nu mai avu putere să vorbească, Laurent tăcu. Atunci ea se ridică şi părăsi camera, fără săi fi pronunțat o vorbă şi fără să-i fi aruncat o privire.

vn

Dar Laurent nu avea sufletul atât de negru şi nu credea o iotă din toate lucrurile groaznice pe care i le spusese Theresei în acea noapte.

Le gândise pe moment, sau mai degrabă le rostise fără a fi conştient de ceea ce spune.

Dar un lucru era adevărat: deocamdată se plictisise de dragostea elevată şi năzuia cu toată ființa lui la plăcerile josnice de odinioară. Aceasta era pedeapsa pentru drumul greşit pe care şi-1 alesese în viață, pedeapsă cu siguranță crudă şi dureroasă pentru omul care se azvârlise fără premeditare şi râzând într-un abis de unde credea că va putea ieşi uşor când va voi. însă dragostea are legile ei şi acestea, ca şi normele sociale, par a se întemeia pe o formulă teribilă: Nimănui nu-i este iertat să nu cunoască legea! Vai de cei ce n-o cunosc! Când un prunc se aruncă în ghearele unei pantere, crezând că va putea mângâia, pantera nu ține cont de inocența lui. Şi îl sfâşie, căci nu stă în puterea ei să-1 cruțe. La fel se întâmplă şi cu otrava, cu trăsnetul, cu viciul, agenți orbi ai legii nemiloase pe care omul trebuie s-o cunoască şi să i se supună.

A doua zi după această criză, în mintea lui Laurent nu rămăsese decât conştiința că avusese cu Therese o lămurire decisivă şi amintirea vagă că o văzuse resemnată.

"Poate că totul e-n regulă", se gândi el văzând-o la fel de calmă cum o lăsase.

Paloarea ei îl nelinişti totuşi.

— N-am nimic, îi spuse ea, calmă, sunt răcită şi mă simt epuizată, dar nu e decât o răceală; o să-mi treacă.

– Ei, Therese, o întrebă el, te-ai mai gândit la noi doi? Tu decizi. Să ne părăsim urându-ne, sau să rămânem prieteni ca altădată?

– Nu simt nici un fel de ură, răspunse ea; să rămânem prieteni. Dacă te simți bine, mai stai aici. Eu îmi termin lucrarea şi mă întorc în Franța peste două săptămâni.

— Dar aceste două săptămâni n-ar trebui să mă duc să stau în altă parte? Nu te temi de gura lumii?

– Faci cum socoti. Apartamentele noastre sunt despărțite; doar salonul e comun; n-am nevoie de el, aşa că ți-1 cedez.

– Nu, te rog să-1 păstrezi. N-o să mă auzi nici când plec, nici când vin; nici n-am să calc pe-acolo, dacă tu îmi interzici s-o fac.

— Nu-ți interzic nimic, răspunse Therese, în afară de un lucru: acela de a crede că aş fi în stare să te iert. Ca femeie, niciodată. Ca prietenă, sunt mai presus de un anume gen de deziluzii şi mă vei regăsi oricând vei avea nevoie de afecțiune şi nădăjduiesc să-ți mai pot fi utilă.

Ii întinse mâna şi se duse să lucreze. Laurent n-o înțelegea. Atâta stăpânire de sine era un lucru care-1 depăşea pe el, care nu cunoştea curajul pasiv şi hotărârile mute. Crezu că ea speră isi redobândească ascendentul asupra lui şi să-l readucă la dragoste pe calea prieteniei. Işi făgădui sa fie neclintit, şi pentru a se simți mai sigur de el, decise să ia pe cineva drept martor al despărțirii lor Se duse la Palmer, îi povesti cât de rău se sfârşise aventura lor şi adăugă:

Dacă o iubeşti pe Therese, aşa cum cred, dragă prietene, încearcă să-i câştigi iubirea. N-aş putea fi gelos, dimpotrivă. De vreme ce eu am făcut-o nefericită, iar dumneata, sunt sigur, te-ai purta minunat cu ea, aş scăpa de remuşcările ce mă apasă.

Laurent rămase uimit de tăcerea lui Palmer.

– Te jignesc oare, vorbindu-ți astfel? îi spuse el. Nu asta e intenția mea. Am pentru dumneata prietenie, prețuire şi chiar respect, să ştii. Dacă-mi condamni comportarea, prefer să mi-o spui, decât să te văd indiferent sau dispreţuitor.

– Nu sunt indiferent nici la necazurile Theresei, nici la ale dumitale, răspunse Palmer, numai că mi se pare târziu pentru sfaturi sau reproşuri. Eu vă crezusem făcuți unul pentru celălalt; acum sunt sigur că unica fericire pe care o mai puteți avea unul de la celălalt este despărțirea. Dar nu-ți recunosc

dreptul de a-mi pune întrebări despre sentimentele mele faţă de Therese, nici despre cele pe care crezi dumneata că aş putea reuşi să i le inspir, o astfel de presupunere, după tot ce mi-ai povestit, nu mai ai dreptul s-o faci în faţa mea şi cu atât mai putin în faţa ei.

– E foarte adevărat, răspunse Laurent, cu un aer dezinvolt, şi înţeleg foarte bine ce vrei să spui.

Observ ca prezenta mea este nedorita, asa ca plec ca să nu mai stânjenesc pe nimeni.

Plecă, într-adevăr, după ce-şi luă rămas bun cu multă răceală de la Therese, şi se duse direct la Florenţa, cu intenţia de a se arunca în vâltoarea lumii sau în muncă, după cum va avea chef. Simţea o fericire extraordinară la gândul că-şi putea spune "Pot să fac ce-mi trece prin cap, fără ca cineva săi sufere sau să se îngrijoreze. Cel mai groaznic chin, când nu ai un suflet rău, este să suporţi mereu lângă tine prezenţa unei victime. Gata, acum sunt liber, răul pe care l-aş face poate nu mă va privii decât pe mine!"

Cu siguranţă, Therese greşi tăinuindu-i durerea pe care el i-o cauzase; era prea curajoasă şi prea mândră. Dar, de vreme ce-şi luase răspunderea acestui caz disperat, ar fi trebuit să nu dea înapoi în faţa unor măsuri radicale: să-1 facă să sufere, sa-1 asalteze cu reproşuri, să-i răspundă cu ocară la ocară, şi la durere cu durere. Poate că Laurent, văzând răul ce-1 făcuse, s-ar fi mustrat singur, poate că ruşinea şi remuşcarea l-ar fi oprit să ucidă iubirea cu sânge rece.

Dar, după trei luni de eforturi zadarnice, Therese se simţea deznădăjduită. Oare îi datora chiar atâta devotament unui bărbat pe care nu dorise niciodată să-1 cucerească, pe care nu-1 putuse respinge, în pofida amărăciunii şi a tristei ei presimţiri, care se ţinuse scai de ea ca un copil abandonat strigându-i mereu: "Iamă cu tine, păstrează-mă sau voi muri aici, la marginea drumului"? Iar acum copilul o blestema pentru că cedase strigătelor, plansetelor lui. O învinuia că profitase de slăbiciunea lui pentru a-l smulge plăcerilor libertăţii. Se depărtase de ea, respirând adânc şi gândind: "Bine ca am scăpat!"

"De vreme ce este incurabil, se întrebă ea, de ce să-l fac să sufere? Am văzut doar că n-am nici o putere! Nu mi-a spus el, nu mi-a dovedit aproape - vai, da! - că-i înăbuşeam geniul voind să-i calmez febra? Când credeam că am reuşit să-1 dezgust de excese, nu mi-am dat seama oare că năzuia după ele?

Când i-am spus: "întoarce-te la viața mondenă", i-a fost frică de gelozia mea şi s-a azvârlit în desfrâu; s-a întors acasă beat, cu hainele rupte, cu chipul plin de sânge!"

In ziua plecării lui Laurent, Palmer îi spuse Theresei:

– Ei, draga mea, care-ți sunt dorințele? Vrei să mă duc după el?

– Nici gând! răspunse-ea.

– Poate că l-aş aduce înapoi! - Mi-ar părea foarte rău!

– Aşadar, nu-1 mai iubeşti?

– Nu, deloc.

Se lăsă o tăcere; apoi Palmer, visător, reluă:

- Therese, am o veste pentru tine. Şovăi pentru că nu vreau să-ți mai pricinuiesc alte emoții; nu prea e momentul.

- Iartă-mă, prietene. Sunt teribil de tristă, dar extrem de liniştită şi pregătită pentru orice.

- Ei bine, Therese, află că eşti liberă: contele a murit.

- Ştiam, răspunse Therese. De opt zile ştiu. Şi nu i-ai spus lui Laurent?

– Nu.

– De ce?

— Pentru că e greu de spus cum ar fi reacționat pe moment. Ştii în ce măsură îl tulbură şi îl preocupă neprevăzutul. Din două una: sau şi-ar fi imaginat că-i spun aceste lucruri pentru că vreau să-1 iau de bărbat, iar groaza de a se trezi legat de mine i-ar fi sporit dezgustul, sau, din contră, s-ar fi îndreptat singur spre ideea căsătoriei într-una din acele porniri de devotament care-1 cuprind şi care țin., exact un sfert de oră, ca să facă loc apoi unei profunde deznădejdii sau unei furii nebuneşti. Nenorocitul este destul de vinovat față de mine; nu era cazul să-i mai stârnesc fantezia şi să-i mai dau o ocazie de a-şi călca jurămintele.

– Nu-1 mai prețuieşti deloc?

– Nu spun asta, dragul meu Palmer. îl compătimesc, dar nu-1 învinuiesc. Poate că o altă femeie îl va face fericit şi bun. Eu una n-am fost capabilă nici de una, nici de alta. Pesemne sunt şi eu la fel de vinovată ca şi el. în orice caz pentru mine este clar că nu trebuia şi nu trebuie să ne mai iubim.

– Dar acum, Therese, nu vei încerca să profiți de libertatea pe care ai recăpătat-o?

– Cum să profit?

– Recăsătorindu-te şi cunoscând bucuria de a avea un cămin.

– Dragul meu Dick, am iubit de două ori în viață şi uite unde-am ajuns. Destinul meu nu e sa fiu fericită. E prea târziu să caut ceea ce a fugit de mine. Am treizeci de ani.

– Tocmai pentru că ai treizeci de ani nu poti trăi fără dragoste. Pe Laurent l-ai iubit şi ai exact la vârsta la care femeile nu pot scăpa de dragoste Tocmai pentru că ai suferit şi pentru că n-ai fost iubită cum trebuia, setea nestinsă de fericire se va naşte din nou în tine şi te va duce poate din deziluzii in deziluzii, spre prăpăstii mai adânci decât cea din care ai ieşit acum.

– Nădăjduiesc că nu.

Cu siguranță că aşa speri; însă te înşeli, Therese. La vârsta ta te poți aştepta la orice; teme-te de sensibilitatea ta surescitată şi de liniştea înşelătoare în care te aruncă o clipă de tristețe şi de oboseală. Dragostea va veni să te caute, nu te îndoi de asta şi, de-abia descătuşată, te vei simți urmărită şi te va obseda. Izolarea dumitale ținea odinioară la distanță speranțele celor care te înconjoară; dar acum, când Laurent te-a făcut poate să cobori în stima lor, toți cei care se considerau prietenii dumitale vor vrea să-ți fie iubiți. Vei trezi patimi violente şi se vor găsi unii de-ajuns de abili ca să te convingă. Aşadar...

— Aşadar, Palmer, mă socoteşti pierdută pentru că sunt nefericită! Iată un lucru foarte crud, care mă face să simt cât de rău am decăzut!

Therese îşi ascunse obrazul în mâini şi plânse amar.

Palmer o lăsă să plângă; înțelegând că lacrimile îi sunt necesare, el stârnise dinadins această discuție dureroasă. Când văzu că se calmează, îngenunche în fața ei.

— Therese, îi spuse el, te-am necăjit mult, însă intenția mea a fost bună. Eu te iubesc, te-am iubit mereu, nu cu o patimă oarbă, ci cu toată credința şi tot devotamentul de care sunt în stare. Văd mai mult ca oricând în tine un suflet nobil, zdrobit din vina altora. In ochii lumii ai decăzut într-adevăr, dar nu si în ai mei. Dimpotrivă, iubirea ta pentru Laurent mi-a dovedit că eşti femeie şi te iubesc mult mai mult astfel decât invulnerabilă la orice slăbiciune omenească, aşa cum am crezut până acum. Ascult-mă, Therese: eu sunt filozof, apreciez rațiunea si îngăduința mai mult decât prejudecățile lumii sj subtilitățile sentimentale romantice. Chiar de ai fi vinovată de cele mai înjositoare rătăciri, eu nu voi înceta să te iubesc şi să te prețuiesc pentru că

faci parte din categoria acelor femei care calcă strâmb din cauza inimii. De ce să decazi? Pentru mine e foarte clar că dacă ai întâlni chiar azi un suflet devotat, calm şi fidel, lipsit de toanele artiştilor şi ale soţilor insuportabili, un astfel de suflet - fie el tată, frate, prieten sau soţ - te-ar apăra pentru totdeauna de pericolele şi necazurile vieţii. Ei bine, Therese, cutez să afirm că eu sunt omul de care ai nevoie. Nu strălucesc prin cine ştie ce merite, dar sunt un om de nădejde şi te iubesc. Am o încredere în tine desăvârşită. De vreme ce vei fi fericită, vei fi şi recunoscătoare şi, fiind recunoscătoare, îmi vei fi fidelă, deci reabilitată pentru totdeauna. Spune da, Therese, primeşte să te căsătoreşti cu mine, dar primeşte imediat, fără frică, fără scrupule, fără falsă delicateţe, fără şovăire. Iţi ofer viaţa mea şi nu-ţi cer decât să crezi în mine. Mă simt destul de puternic pentru a nu suferi din cauza lacrimilor pe care nerecunoştinţa altui bărbat te-a făcut să le verşi. Nu-ţi voi reproşa niciodată trecutul şi îţi făgăduiesc să-ţi asigur un viitor atât de liniştit şi de sigur, încât vântul furtunii să nu te peată smulge niciodată de la pieptul meu.

Palmer vorbi mult timp pe acest ton, cu o căldură pe care Therese nu i-o cunoştea. încercă să se opună, însă Palmer îi arătă că atitudinea ei e dictată de suferinţă, fapt cât se poate de adevărat. în orice caz, el îşi asuma o răspundere deosebit de grea.

- Ştii, îi explică Therese, nu mă tem de mine. Nu-l mai pot iubi pe Laurent şi nu-1 mai iubesc; dar lumea, dar mama ta, patria ta, respectul de care te bucuri, reputaţia ta? Eu sunt o femeie pierdută, ai spus-o şi simt că este aşa. Ah, Palmer, nu mă grăbi atât de tare! Sunt prea înspăimântată de tot ceea ce vrei să înfrunţi pentru mine!

A doua zi şi în zilele următoare, Palmer stărui energic. Nu-i lăsă Theresei nici o clipă de răgaz. Din zori şi până seara, singur cu ea, îşi puse în joc întreaga voinţă pentru a o convinge. Palmer era inimos şi spontan; vom vedea mai târziu dacă Therese a avut sau nu dreptate să şovăie. Ceea ce o nelinişte era graba cu care Palmer acţiona şi voia s-o silească şi pe ea să acţioneze, legând-o de el printr-o făgăduială.

— Te temi că mă voi răzgândi, îi spunea ea; deci n-ai atâta încredere cât pretinzi.

— Cred în promisiunea ta, îi răspundea el. Dovada este că ţi-o cer; dar nu sunt silit să cred că mă iubeşti, pentru că nu mi-o spui, şi ai dreptate; încă nu ştii ce nume să dai prieteniei noastre. Cât despre mine, ştiu că te iubesc, deşi

sunt o fire şovăielnică, pentru că sentimentul meu e foarte logic. Degeaba te îndoieşti; în starea în care eşti acum, nici n-ai putea să-ți lămureşti adevăratele interese.

Therese se simțea aproape jignită atunci când Palmer îi vorbea de interesele ei. îl vedea atât de devotat, încât ar fi durut-o s-o creadă în stare de a-1 accepta fără să-1 iubească. îi era ruşine de ea insăşi, de insistența generoasă cu care Palmer îi dăruia totul: un nume, avere, protecție, o afecțiune sigură, fără a pretinde nimic în schimb, şi drept recompensă, o ruga să se gândească la ea.

Speranța reveni astfel în sufletul Theresei. Acest om despre care crezuse totdeauna că este un materialist, care se prefăcea şi acum cu candoare că este, i se înfățişa într-o lumină atât de neprevăzută încât era impresionată şi simțea că renaşte din adâncurile agoniei sale. Era ca o rază de soare în mijlocul unei nopți ce-i păruse veşnică. In momentul când, nedreaptă şi disperată, era gata să blesteme dragostea, el o silea să creadă în ea şi să considere suferința ca un accident, pentru care cerul voia s-o răsplătească. Chipul lui Palmer, de o frumusețe impasibilă şi rece, se transforma cu fiecare clipă sub privirea uimită, nesigură şi înduioşată a femeii iubite. Sfiala care îl făcea stângaci la început lăsa locul vorbelor tumultoase, şi chiar dacă se exprima cu mai puțină poezie decât Laurent, era mai convingător decât el.

Therese descoperi entuziasmul sub învelişul cam dur al încăpățânării, şi nu putu să nu zâmbească cu înduioşare de patima cu care el pretindea la rece s-o salveze. Fu mişcată şi îl lăsă să-i smulgă făgăduiala mult cerută. Dar deodată primi o scrisoare, cu un scris atât de schimonosit, încât nu-1 recunoscu. Ii veni greu chiar până să desluşească semnătura. Izbuti totuşi, cu ajutorul lui Palmer, să descifreze aceste cuvinte: "Am jucat, am pierdut; am avut o iubită, m-a înşelat, am ucis-o. Am luat otravă. Mor. Adio, Therese. Laurent".

– - Să mergem la el! spuse Palmer.

– - O, iubitul meu, te iubesc! răspunse Therese aruncându-se în brațele lui. îmi dau seama cât de mult merițí să fii iubit.

Plecară îndată. într-o singură noapte, ajunseră mare la Livorno, iar seara ajunseră la Florența. Il gairă pe Laurent într-un han, însă nu muribund, ci apucat de un acces violent: patru bărbați de-abia reuşeau sa-l stăpânească: avea o congestie cerebrală. Văzând-o pe Therese, o recunoscu şi începu ă strige

că vor să-1 îngroape de viu. O strânse în brațe atât de tare, încât ei i se făcu rău şi căzu jos; Palmer o scoase de-acolo leşinată; totuşi, după câteva clipe, ea se întoarse la el şi, cu o perseverentă uimitoare, petrecu douăzeci de zile şi douăzeci de nopți la căpătâiul acestui bărbat pe care nu-1 mai iubea. El nu o recunoştea decât pentru a-i arunca insulte, iar dacă o vedea îndepărtându-se pentru o clipă o chema îndată înapoi, spunându-i că fără ea va muri.

Din fericire, nu omorâse nici o femeie, şi nici nu luase otravă, poate că nici nu-şi pierduse banii la joc şi nu făcuse nimic din ceea ce scrisese în momentul în care delirul şi boala îl cuprindeau. Nu-şi aminti niciodată de scrisoarea aceea de care ea nu îndrăzni să-i vorbească; era destul de speriat de faptul că mintea i se tulburase, când îşi dădea seama de aceasta. In timpul delirului, avu tot felul de halucinații sinistre. I se năzărea uneori că Therese îi dă să bea otravă, în vreme ce Palmer îi pune cătuşe. Dintre halucinații, eea mai frecventă şi mai dureroasă era că o vedea pe Therese scoțându-şi din păr un ac mare de aur şi înfigându-i-1 în cap încet, într-adevăr, ea purta un ac de aur, cu care-şi prindea părul, după moda italienească. Işi scoase acul, însă Laurent continuă să-1 vadă şi să-1 simtă.

Cum în general prezența ei părea că îl irită, Therese se aşeza de obicei îndărătul patului, în spatele unei perdele. Dar când i se dădea de băut bolnavul se mânia şi spunea sus şi tare că nu va lua decât din mâna Theresei.

— Doar ea are dreptul să mă ucidă, spunea el i-am făcut atâta rău! Mă detestă, să se răzbune deci! De altfel, o văd tot timpul la picioarele patului în brațele noului ei iubit! Hai, Therese, mi-e sete toarnă-mi otravă.

Therese îi turna liniştea şi somnul. După câteva zile de tulburare anormală, când medicii nu credeau că va mai rezista, Laurent se calmă deodată şi rămase încremenit, zdrobit şi toropit; dar scăpase cu viață.

Era atât de slăbit, încât trebuia hrănit fără să-şi dea seama, în doze minime, pentru ca stomacul lui să nu aibă nici un efort de făcut digerând hrana; de aceea, Therese se decise să nu-1 părăsească nici un moment. Palmer încercă s-o convingă să se odihnească, dându-şi cuvântul de onoare că o va înlocui la căpătâiul bolnavului; dar ea refuză, simțind prea bine că omul nu poate să lupte cu somnul la infinit şi că, de vreme ce ea ştia ca prin minune momentul când să ducă lingurița la gura bolnavului, fără ca oboseala s-o doboare niciodată, Dumnezeu o învrednicise pe ea, şi nu pe altul, să salveze această existență şubredă.

Şi chiar aşa se şi petrecu.

Dacă medicina, în ciuda progreselor ei, se arata neputincioasă în cazurile disperate, aceasta se întâmplă deseori pentru că tratamentul este aproape imposibil de urmat cu o strictețe absolută. E incredibil cât de mult contează o clipă de linişte sau una de agitație în salvarea unei vieți ce atârnă de un fir de păr, iar minunea care lipseşte pentru ca muribundul să fie salvat, este adesea calmul, fermitatea, resprctarea strictă a prescripțiilor medicale de către cei care îl îngrijesc.

In cele din urmă, într-o dimineață, Laurent se deşteptă ca dintr-o letargie, păru mirat că-1 zăreşte pe Palmer în dreapta şi pe Therese în stânga lui, le întinse câte o mână fiecăruia şi îi întrebă unde se află şi cum a ajuns acolo.

Multă vreme îi ascunseră durata şi gravitatea bolii, căci păru foarte amărât văzându-se atât de slab şi fără vlagă. Când se privi prima dată într-o oglindă, fu înfricoşat. In primele zile de convalescență, ceru s-o vadă pe Therese. Când i se spuse că doarme, păru foarte mirat.

— A devenit o italiancă adevărată, dacă doarme în timpul zilei!

Therese dormi douăzeci şi patru de ore în şir. Risipindu-se spaima, natura îşi cerea drepturile.

Puțin câte puțin, Laurent află cu cât devotament îl îngrijise Therese şi văzu pe fața ei urmele oboselii şi ale durerii. Pentru că era încă prea slăbit pentru a lucra, ea se aşeză lângă patul său, citindu-i sau jucând cu el cărți ca să-1 distreze. Alteori mergeau la plimbare cu trăsura; Palmer era tot timpul cu ei. Laurent se însănătoşi cu o iuțeală tot atât de extraordinară ca şi constituția lui. Numai mintea nu-i era încă foarte limpede. Intr-o zi, când se afla singur cu ea, îi spuse Theresei pe un ton destul de agresiv:

-— Spune-mi, când ne va face oare dragul de Palmer plăcerea să plece?

Therese pricepu că există o lacună în memoria lui si nu răspunse. Atunci, el făcu un efort să-şi amintească şi adăugă:

- Pesemne mă socoteşti ingrat, draga mea, sa vorbesc aşa de un om care mi-a fost aproape tot atat de devotat ca şi tine; dar nu sunt nici atât de vanitos nici atât de naiv să nu înțeleg că dacă s-a închis timp de o lună în odaia unui bolnav recalcitrant, el a făcut-o ca să nu se despartă de tine. Spune-mi, Therese, poți să-mi juri că a făcut-o numai şi numai pentru mine?

Therese se simţi ofensată de această întrebare foarte directă şi de acel tu pe care-1 credea pentru totdeauna înlăturat din intimitatea lor. Dădu din cap şi încercă să vorbească despre altceva. Laurent cedă cu tristeţe; dar a doua zi reveni la subiect; şi pentru că Therese, văzându-1 că s-a restabilit şi nu mai are nevoie de ea, se pregătea să plece, el îi. spuse, sincer uimit:

— Bine, Therese, dar unde plecăm? Oare nu ne simţim bine şi-aici?

Lămurirea devenea necesară.

— Copilul meu, spuse Therese, tu rămâi aici: doctorii sunt de părere că mai ai nevoie de o săptămână sau două până să poţi întreprinde vreo călătorie fără ca boala să-ţi revină. Eu mă înapoiez în Franţa, pentru că am terminat ceea ce aveam de lucrat la Genova şi n-am de gând, în clipa de faţă, sa văd restul Italiei.

— Bine, Therese, cum doreşti; dar.dacă tu doreşti să te întorci în Franţa, sunt liber să vreau şi eu acelaşi lucru. Nu poţi să mă aştepţi opt zile? Sunt convins că n-am nevoie de mai mult pentru a fi capabil să călătoresc.

In asemenea momente se comporta ca un copil; era atât de naiv în uitarea greşelilor, încât Therese simţi că o podidesc lacrimile la amintirea relaţiilor lor de odinioară, la care trebuia acum să renunţe.

Incepu din nou să-1 tutuiască fără să-şi dea seama şi-i spuse cu cea mai mare blândeţe şi cele mai mari menajamente posibile că trebuie să se despartă pentru o vreme.

- De ce să ne despărţim? exclamă Laurent. Oare nu ne mai iubim?

– Asta ar fi imposibil, răspunse ea vom rămâne prieteni întotdeauna, dar ne-am cauzat unul altuia destule supărări, la care sănătatea ta n-ar mai putea rezista acum; să lăsăm să se scurgă timpul necesar ca să uităm totul.

– Dar eu am şi uitat! exclamă Laurent cu o candoare şi o bună-credinţă înduioşătoare. Nu-mi amintesc ca tu să-mi fi făcut vreun rău! Ai fost mereu un înger pentru mine şi fiind un înger, nu poţi fi supărată pe mine. Trebuie să mă ierţi şi să mă iei cu tine, Therese! Dacă mă laşi aici, o să mor de plictiseală!

Şi pentru că Therese se arăta neînduplecată, el se mânie şi-i spuse că n-avea sens să simuleze o severitate pe care toată comportarea ei o dezminţea.

— Pricep ce vrei, îi spuse el. Vrei să mă căiesc şi să-mi ispăşesc păcatele. Dar tu nu vezi oare că le regret amarnic şi că le-am ispăşit de-ajuns, că am fost aproape nebun timp de opt sau zece zile? Vrei lacrimi şi jurăminte, ca altădată? Ce folos? Tot n-ai mai crede în ele. Trebuie acum să mă judeci după

comportarea mea viitoare, şi vezi bine că nu mă tem de viitor, de vreme ce vreau să rămân alături de tine. Dragă Therese, şi tu te porți ca un copil, ți-am mai spus-o şi altă dată, când te vedeam făcând pe mânioasa. Cum vrei să mă convingi că nu mă mai iubesti, când ai petrecut în odaia asta o lună întreagă, fără a ieşi aproape, şi în acest timp n-ai dormit zile şi nopți în şir? Crezi că nu-mi dau seama, dupa cearcănele din jurul ochilor tăi frumoşi; că ai fost gata să-ți dai viața dacă ar fi ținut mai mult? Nu face nimeni asemenea sacrificii pentru un bărbat pe care nu-1 mai iubeşte!

Therese nu cuteza să pronunțe cuvântul fatal. Spera că Palmer va veni să încheie această discuție şi că va putea evita o scenă primejdioasă pentru convalescent. Dar fu imposibil; el se aşeză în dreptul uşii pentru a o împiedica să iasă şi se aruncă cu disperare la picioarele ei.

— Doamne, spuse ea, cum poți să mă crezi atât e crudă, atât de capricioasă încât să nu-ți spun o vorbă pe care ți-aş putea-o spune? Insă nu pot, pentru că nu mai e adevărat. Intre noi, dragostea s-a terminat.:

Laurent se ridică mânios. Nu pricepea că putuse să distrugă dragostea în care pretinsese că nu crede.

– Aşadar te-ai încurcat cu Palmer, spuse el şi sparse un ceainic din care îşi turnase ceai, cu un gest maşinal; despre el e vorba, nu? Spune-mi, vreau, vreau să cunosc adevărul! Ştiu că mă va ucide, însă nu vreau să fiu înşelat!

– Inşelat? spuse Therese, ținându-i mâinile, pentru a-1 împiedica să şi le sfâşie cu unghiile, înşelat! Cum poți să foloseşti acgst cuvânt, când eu nu mai sunt a ta! Din noaptea aceea de la Genova, după ce mi-ai spus că sunt tortura şi călăul tău, n-am devenit noi străini unul față de celălalt? Şi n-au trecut de-atunci mai bine de patru luni? Nu crezi că tot acest timp în care n-am primit de la tine nici o veste a fost de-ajuns ca să mă consider liberă?

Şi, văzând că Laurent, în loc să se înverşuneze din cauza sincerității ei, se calmează şi o ascultă cu curiozitate avidă, urmă:

- Dacă nu înțelegi simțământul care m-a adus lângă patul tău de suferință şi care m-a țintuit aici până astăzi, dornică să te îngrijesc ca o mama si sa te vindec, înseamnă că n-ai înțeles niciodată nimic din ce se petrece în inima mea. Laurent, această inimă nu este poate nici atât de mândră, nici atât de arzătoare ca a ta; dar - chiar tu mi-ai spus-o adesea - o găseşti mereu în acelaşi loc. Ea nu încetează să iubească ceea ce a iubit; dar nici aici nu trebuie să te înşeli - nu e vorba de dragoste aşa cum o înțelegi tu, aşa cum mi-ai

stârnit-o şi cum mai aştepți încă nebuneşte de la mine. Nici simțurile, nici gândurile mele nu-ți mai sunt robite ție. Am devenit din nou stăpână pe mine însămi şi pe voința mea; încrederea şi entuziasmul meu nu le mai poți găsi. Pot să dispun de ele pentru cine le merită, pentru Palmer, dacă aşa cred eu, şi n-ai dreptul să obiectezi în nici un fel tu, care te-ai dus într-o dimineață să-i spui: "Te rog, consoleaz-o pe Therese şi-ți rămân dator!"

— E adevărat... e adevărat, spuse Laurent, împreunându-şi mâinile tremurânde, am spus asta! Uitasem, acum îmi amintesc!

— Aşa că nu mai uita, zise Therese, care începu din nou să-1 trateze cu blândețe, văzându-1 că se calmează, şi află, copil drag, că dragostea este o floare prea delicată ca să-şi mai revină după ce ai calcat-o în picioare. Nu te mai gândi la dragoste intre noi doi, du-te şi caut-o aiurea, dacă această experiență tristă îți poate deschide ochii şi-ți poate schimba caracterul. O vei găsi atunci când vei fi vrednic de ea. Cât despre mine, eu nu ți-aş mai putea îndura mângâierile, m-aş simți umilită; dar te voi iubi ca o soră şi ca o mamă, orice-ai face si orice s-ar întâmpla. Fireşte, asta înseamnă milă, e drept, şi ți-o spun tocmai ca să nu te mai gândeşti să recucereşti o iubire care ar fi înjositoare şi pentru mine. Să ne despărțim fără slăbiciune şi fara supărare, şi dacă mai târziu vei dori prietenia mea -ceea ce acum ți se pare o ocară, n-ai decât s-o meriți. Hai, arată-mi chipul liniştit şi înduioşat al unui băiat curajos în locul acestui chip de copil care plânge fără a şti de ce.

— Lasă-mă, Therese, spuse Laurent, îngenunchind, lasă-mă să-mi spăl vina în lacrimi; lasă-mă să mă închin la această sfântă milă care a înlocuit dragostea distrusă. Nu mă înjoseşte aşa cum crezi tu; simt că voi fi demn de ea. Insă nu-mi cere să fiu calm, ştii bine că nu sunt în stare, cred totuşi că pot să devin bun. Ah, Therese, te-am cunoscut prea târziu! De ce nu mi-ai vorbit aşa mai de mult? De ce vii să mă copleşeşti cu bunătatea şi devotamentul tău, sărmană soră de caritate care nu-mi mai poate aduce fericirea? Ai dreptate, Therese, m-ai făcut să înțeleg că merit ceea ce îndur. Lecția aceasta îmi va fi de folos, te asigur, şi dacă voi mai putea iubi vreodată, voi şti să iubesc. Sora mea dragă! Iți voi datora totul: trecutul, ca şi viitorul!

Laurent continua să vorbească, emoționat, când Palmer se întoarse. I se aruncă de gât, îi spuse ca e fratele şi salvatorul lui apoi exclamă, arătându-i-o pe Therese:

—- Ah, dragă prietene! îți aminteşti ce-mi spuneai la hotelul Meurice, ultima dată când ne-am văzut la Paris? "Dacă nu socoti că o poți face fericită, mai bine zboară-ți creierii chiar în seara asta decât să te mai duci la ea!" Aşa trebuia să fac! Si acum, priveşte-o, arată mai rău decât mine, biata Therese! Am chinuit-o şi ea a venit totuşi să mă smulgă din ghearele morții, când ar fi trebuit de fapt sa mă blesteme şi să mă părăsească!

Remuşcările lui Laurent erau sincere, iar artistul le dădea grai cu o convingătoare elocvență; Palmer fu adânc mişcat, iar când rămase singur cu Therese, îi spuse:

— Draga mea, să nu-ți închipui că am suferit de solicitudinea ta față de el. Am înțeles foarte bine! Voiai să-i descătuşezi sufletul şi trupul şi ai izbutit. Ce doreşti să faci acum?

— Să-1 părăsesc pentru totdeauna, răspunse Therese, sau măcar să nu-1 revăd decât peste mulți ani. Dacă se înapoiază în Franța, rămân în Italia, iar dacă rămâne în Italia, mă întorc în Franța. Nu ți-am spus că asta am hotărât? Şi tocmai pentru că hotărârea e luată definitiv, am mai amânat clipa despărțirii. Ştiam prea bine că va avea loc o criză inevitabilă şi nu voiam să-1 părăsesc decât apoi.

– Te-ai gândit bine, Therese? o întrebă Palmer, preocupat. Eşti foarte sigură că n-o să te răzgândeşti în ultimul moment?

– Sunt sigură.

– Acest om mi se pare irezistibil la durere. Ar face chiar şi pietrele să plângă, şi totuşi, Therese, dacă îi cedezi, eşti pierdută, şi el la fel. Dacă-1 mai iubeşti, gândeşte-te că nu poți să-1 salvezi decât părăsindu-1!

– Ştiu, răspunse Therese; dar de ce îmi spui toate astea, dragul meu? Oare eşti şi tu bolnav? Uiți ca mi-am dat cuvântul?

Palmer îi sărută mâna şi zâmbi. în sufletul lui se strecură din nou calmul.

A doua zi, Laurent veni să le spună că vrea să plece în Elveția pentru a se restabili, fiindcă nu-i prieşte clima Italiei, iar doctorii îl sfătuiesc să nu aştepte până vin căldurile; ceea ce era cât se poate de adevărat.

De aceea hotărâră să se despartă la Florența. Therese nu avea încă alt proiect decât acela de a nu merge acolo unde mergea Laurent; dar văzându-1 atât de epuizat după criza din ajun, fu nevoită să-i promită că va mai sta la

Florența încă o săptămână: voia să-1 împiedice să plece, cât timp nu se restabilise încă.

Săptămâna aceasta fu poate cea mai bună din viața lui Laurent. Generos, cordial, optimist şi sincer, era într-o stare de exaltare cum nu fusese nicicând, nici chiar în timpul celor opt zile de fericire cu Therese. Cuprins de o afecțiune tumultoasă, nu-şi părăsea prietenii, plimbându-se cu ei în trăsură la Cascine, la orele în care mulțimea nu se ducea acolo, mâncând cu ei, bucurându-se ca un copil la gândul că va merge să prânzească la iarbă verde, oferindu-i brațul Theresei - când el, când Palmer - făcând puțin sport cu acesta şi punându-1 pe "Dick turistul" (cum îl numea el) să traseze itinerarul călătoriei lui prin Elveția. Se interesa dacă să plece prin Milano sau prin Genova. Până la urmă se decise s-o ia pe la Genova, trecând prin Pisa si Lucca, apoi mergând de-a lungul litoralului, ori pe uSCat, ori pe mare, în funcție de starea sănătății lui după primele zile de călătorie.

Ziua plecării sosi. Laurent se pregătise cu o veselie melancolică. Glumind întruna despre costumul său, despre bagaje, aspectul eteroclit pe care-1 va avea în haina impermeabilă oferită de Palmer cu de-a sila şi care însemna pe-atunci o noutate în comerț, despre franceza stricată a unui servitor foarte cumsecade găsit de Palmer, primind cu recunoştință şi supunere toate îngrijirile şi răsfățul Theresei, râdea în hohote, însă cu ochii înlăcrimați, în ajunul plecării, avu un uşor acces de febră, însă nu-i dădu nici o importanță. A doua zi de dimineață, trăsura cu care trebuia să plece opri în fața hotelului. Era destul de frig şi Therese se nelinişti.

— Condu-1 până la Spezzia, îi spuse Palmer. Se va îmbarca acolo, dacă nu suportă trăsura. Mi-a picat pe cap o afacere foarte urgentă, care mă mai reține aici pentru douăzeci şi patru de ore.

Uimită de această hotărâre şi de această propunere, Therese refuză să plece cu Laurent.

– Te implor, stărui Palmer; îmi e cu neputință să vin cu voi.

– Ințeleg, dragul meu, dar nu trebuie neapărat sa mă duc cu el!

– Ba da, trebuie!

Therese deduse că lui Palmer i se părea, necesara aceasta încercare. Fu uimită şi tulburată.

- Poți, îl întrebă ea, să-mi dai cuvântul tău de că ai cu adevărat o afacere foarte importantă rezolvat aici?

- Da, răspunse el, pot să ți-1 dau.

– Dacă-i aşa, rămân aici.

– Nu, trebuie să pleci.

– Nu pricep.

– O să-ți explic mai târziu, draga mea. Cred in tine ca în Dumnezeu, vezi bine. Ai şi tu încredere în mine: du-te!

Therese îşi încropi un mic bagaj, pe care-1 aruncă în trăsură şi urcă lângă Laurent, strigându-i lui Palmer:

— Mi-ai dat cuvântul tău de onoare că vii peste douăzeci şi patru de ore!

VIII

Silit într-adevăr să rămână la Florența şi s-o îndepărteze de acolo pe Therese, Palmer se simți lovit de moarte văzând-o că pleacă. Cu toate acestea, primejdia de care îi era teamă nu exista. Firul nu mai putea fi reînnodat. Lui Laurent nici nu-i trecu prin minte s-o înduioşeze pe Therese; însă, convins că nu-i pierduse inima, se decise să-i recâştige prețuirea. Se decise am spus? Nu, el nu-şi făcu nici un calcul, ci simți firesc nevoia să se ridice în ochii femeii pe care o prețuia nespus. Dacă ar fi implorat-o atunci, ea i-ar fi rezistat fără efort, poate chiar l-ar fi disprețuit. Iată de ce se feri s-o facă, sau mai bine spus nici nu se gândi la asta. Fu foarte bine inspirat şi nu făcu această greşeală. îşi luă cu bună-credință şi însuflețire rolul de inimă zdrobită, de copil ascultător şi pedepsit, încât Therese ajunse sa se întrebe dacă nu era el de fapt victima acestei chinuitoare iubiri.

In timpul celor trei zile, Therese se simți fericită în compania lui. Era pentru ea începutul unei ere noi, al unui drum pe care mersese până atunci singură. I se părea minunat să îndrăgească fără amărăciune, fără nelinişte şi fără tensiuni o ființă palidă şi fragilă, care nu mai era, ca să spunem aşa decât un suflet şi pe care avea impresia că-1 regaseşte de pe-acum în paradisul esențelor pure, aşa cum unii visează să se regăsească după moarte.

Therese fusese profund ofensată şi umilită de el, furioasă şi iritată împotriva ei însăşi; această iubire pe care o primise cu atâta curaj şi generozitate, o profanase ca o aventură galantă şi regretase că se lăsase atât de

grosolan înşelată. Simțea acum că renaşte: se împăcase cu trecutul, văzând cum înfloreşte pe mormântul iubirii floarea prieteniei înflăcărate, mai mândră decât pasiunea, chiar în. zilele ei cele mai frumoase.

Ajunseră la Spezzia la zece mai: un orăşel pitoresc, jumătate genovez, jumătate florentin, pe țărmul unui golf albastru şi limpede precum seninul cel mai pur. Nu era incă vremea băilor. Locul părea de o fermecătoare singurătate, vremea proaspătă şi minunată. Văzând aceste frumoase ape liniştite, Laurent, pe care trăsura îl cam ostenise, se hotăra pentru călătoria pe mare. Li se spuse că de doua ori pe săptămână un vaporaş făcea cursa spre Genova. Therese fu mulțumită că nu era chiar în seara aceea. Pentru bolnavul ei, asta însemna douăzeci şi patru de ore de odihnă. Ii reținu o cabină pe vas pentru seara următoare.

Deşi era încă slăbit, Laurent se simțea mai bine ca oricând. Avea un somn şi o poftă de mâncare de prunc.

O moleşeală dulce, semn al vindecării totale, ii cufunda inima într-o stare de tulburare minunată Amintirea vieții trecute se ştergea ca un vis urât. Se simțea şi se socotea transformat radical şi pentru totdeauna.

Restabilit, îşi pierduse facultatea de a suferi. O părăsea pe Therese cu un soi de bucurie triumfătoare printre lacrimi. A se supune poruncilor soartei era un fel de ispăşire voluntară pentru care ea trebuia să-1 prețuiască. O accepta în momentul în care simțea prețul a ceea ce disprețuise. Ducea nevoia de sacrificiu până la a o îndemna pe Therese să-1 iubească pe Palmer, cel mai bun dintre prieteni şi omul cel mai înțelept din lume. Dar alteori izbucnea:

— Nu-mi spune nimic, draga mea Therese! Nu-mi vorbi de el! Nu mă simt încă destul de tare ca să te aud spunându-mi că-1 iubeşti. Taci, nu mă ucide! Să ştii însă că şi eu țin la el! Ce-aş putea să-ți mai spun?

Therese nu pronunță nici măcar o dată numele lui Palmer; iar în clipele în care Laurent, mai puțin eroic, încerca s-o iscodească, îi răspundea:

— Taci, te rog. Am o taină pe care ți-o voi spune mai târziu şi care nu e ce crezi tu. N-ai putea s-o ghiceşti, deci nu mai căuta.

Ultima zi o petrecură plimbându-se cu barca în golful Spezzia. Din când în când trăgeau la mal spre a culege minunatele plante aromatice care cresc în nisip şi coboară până în locul unde începe sa unduiască fluviul molatec şi limpede. Umbrarele sunt rare pe aceste frumoase maluri din care țâşnesc abrupt munți acoperiți de arbuşti înfloriți. Când incepu să fie cald, se opriră

lângă nişte pini şi mancară pe iarbă, printre tufele de levănțică şi rozmarin. Ziua se scurse ca un vis, adică fu scurtă clipită şi totuşi plină de emoții agreabile.

Soarele era acum în amurg şi Laurent se întrista. Vedea de departe fumul vasului Feruccio, care se pregătea să părăsească Spezzia şi norul acela sumbru îi cuprindea sufletul. Therese pricepu ca trebuia să-i găsească o preocupare până-n ultimul moment, aşa că îl întrebă pe barcagiu ce mai e de văzut în micul golf.

— Insula Palmaria şi cariera de marmură, răspunse acesta. Dacă vreți să mergeți, puteți sa vă îmbarcați de acolo, căci, înainte de a ieşi în larg, vaporul se opreşte chiar în față, la Porto-Venere, pentru a lua pasageri sau mărfuri. Aveți tot timpul să ajungeți acolo, vă duc eu!

Se îndreptară spre Insula Palmaria: un bloc abrupt de marmură în partea dinspre mare şi coborând în pantă lină şi fertilă spre golf. Există câteva aşezări cam pe la jumătatea pantei şi două vile pe țărm. Insula pare împlântată ca un meterez natural la intrarea în golf, şi trecerea e foarte dificilă spre micul port, consacrat odinioară zeiței Venus. De aici şi numele de Porto-Venere.

Orăşelul e mizerabil şi nimic nu-i îndreptăţeşte numele poetic; însă poziția lui pe stâncile goale, bătute de valuri agitate ce se îngrămădesc - căci în strâmtoare apa începe să fie adâncă - este dintre cele mai pitoreşti. Nu s-ar putea imagina un decor mai impresionant, mai potrivit pentru a adăposti pirați. Casele negre şi sărăcăcioase, roase de aerul sărat, se înşiră peste măsură de înalte, pe stânca inegală. Nu există un geam care să nu fie spart la micile ferestre, care seamănă cu nişte ochi neliniştiți care pândesc o pradă în zare. Nu e zid să nu fie scorojit, iar tencuiala se desprinde în plăci mari. precum nişte pânze sfâşiate de furtună. Nici o linie verticală în aceste clădiri, care se sprijină unele de altele, gata să se prăbuşească împreună. Ansamblul urca până la extremitatea promontoriului, unde totul se termină brusc, cu o fortăreață veche şi dărăpănată şi cu vârful unei mici clopotnițe, cățărată în chip de foişor, față-n față cu imensitatea. Dincolo de acest tablou, care se detaşează pe fondul apelor mării, se înalță stânci înalte în nuanțe palide, a căror bază, irizată de reflexele mării, pare a se cufunda în ceva nedesluşit şi impalpabil.

Laurent şi Therese contemplau acest ansamblu pitoresc din partea cealaltă a strâmtorii înguste, de pe cariera de marmură. Crepusculul trimitea în prim-plan nuanțe roşiatice care contopeau într-o masă omogenă stâncile,

zidurile vechi şi ruinele, astfel că totul, chiar şi biserica, părea cioplit într-un singur bloc, în vreme ce stâncile mari din zare erau scăldate într-o lumină verde-albăstruie.

Laurent fu impresionat de această privelişte şi, uitând de toate, îmbrățişa peisajul cu o privire de pictor, iar în ochii lui, Therese văzu scânteind, ca într-o oglindă, toate strălucirile cerului incendiat de amurg.

"Slavă Domnului, gândi ea, iată că în fine, artistul din el se trezeşte!"

Intr-adevăr, de când era bolnav, Laurent nu se mai gândise la meseria lui.

Cariera, cu blocurile ei masive din marmură neagră, străbătută de vinişoare galben-aurii, nu oferea decât un interes de o clipă şi Laurent vru sa urce panta rapidă a insulei pentru a vedea de sus largul mării; merse printr-o pădurice de pini deasă, Pana la o cornişă de licheni şi se trezi brusc ca pierdut în spațiu. Stânca înainta deasupra mării care o rosese la bază şi o izbea acum cu un zgomot asurzitor. Laurent nu crezuse că malul era atât de abrupt şi fu cuprins de o asemenea amețeală, încât fără Therese care-1 trase înapoi, ar fi căzut in prăpastie.

In momentul acela îl văzu înfricoşat şi cu privirea rătăcită, ca atunci în pădure.

– Ce s-a întâmplat? îl întrebă ea. Ai halucinații?

– Nu, nu, răspunse el, ridicându-se şi lipindu-se de ea, ca de ceva puternic şi de neclintit; acum nu mai e vis, e aievea! Iată marea, teribila mare care curând mă va lua cu ea! E imaginea vieții la care mă întorc din nou, prăpastia care se va căsca între noi! E vuietul monoton, neobosit, odios, pe care mă duceam noaptea să-1 ascult în rada portului Genova şi care îmi urla blestemul în urechi! E hula implacabilă pe care mă străduiam s-o stăpânesc din barcă şi care mă ducea spre un abis mai adânc, mai nemilos decât cel al apei! Therese, Therese, oare ştii ce faci aruncându-mă monstrului care-şi cască botul hidos pentru a mă sfâşia?

— Laurent! îi zise ea, scuturându-i brațul, Laurent, mă auzi?

Recunoscând vocea Theresei, el păru să-şi revină; îşi dădu seama atunci că se agățase de brațul tremurător şi ostenit al prietenei sale.

— Iartă-mă, iartă-mă, îi spuse el, e o ultimă izbucnire şi nimic altceva. Să plecăm de-aici!

Vasul Feruccio venea dinspre Spezzia cu viteză mare.

– Doamne, iată-1! murmură el. Ce repede mai merge! De s-ar scufunda înainte de a ajunge aici!

– Laurent! zise Therese pe un ton aspru.

– Da, da, nu te teme, draga mea, m-am liniştit. Oare nu ştii că în clipa asta e de-ajuns o privire de-a ta ca să mă supun bucuros? Hai, să vină barca! Gata, s-a terminat! Sunt liniştit, sunt bucuros! Dă-mi mâna, Therese. Vezi doar că nu ți-am cerut nici măcar un sărut în aceste trei zile de singurătate! Nu-ți cer decât o strângere de mână din toată inima. Gândeşte-te la acea zi în care mi-ai spus: "Să nu uiți niciodată că înainte de a-ți fi amantă, ți-am fost prietenă". Ei bine, ai ce ți-ai dorit: nu-ți mai sunt nimic, dar sunt al tău pentru toată viața!...

Sări în barcă, crezând că Therese va rămâne la țărm şi că barca se va întoarce s-o ia după ce el se va urca la bordul lui Feruccio; însă ea sări în barcă lângă el. Ii spuse că vrea să fie sigură că servitorul care trebuia să-1 însoțească şi care se îmbarcase la Spezzia cu bagajele nu uitase nimic din cele trebuincioase stăpânului său pentru călătorie.

Profită aşadar de halta pe care o făcea micul steamer la Porto-Venere, şi urcă pe vas împreună cu Laurent. Vicentino, servitorul de care am pomenit, îi aştepta. Era un om de încredere, ales de domnul Palmer. Therese îl luă deoparte.

– Banii sunt la dumneata, îi spuse ea. Ştiu că stăpânul ți-a cerut să te ocupi de toate cheltuielile de călătorie. Cât ți-a dat?

– Două sute de lire florentine, signora; dar bănuiesc că restul banilor sunt la el.

Therese inspectase buzunarele lui Laurent, în timp ce acesta dormea. Găsise portofelul şi constatase că e aproape gol. Laurent cheltuise mult la Florența, căci boala lui costase enorm. Ii dăduse lui Palmer ceea ce-i mai rămăsese din mica lui comoara rugându-1 să-i facă socotelile, dar acesta nu se uitase la ele. In ce priveşte cheltuielile, Laurent era ca un copil, nu cunoştea prețurile din străinătate, nici măcar valoarea monedelor din diferite provincii. Credea că suma încredințată lui Vicentino va ține mult timp; de fapt însă, pentru un risipitor ca el nu ajungea nici măcar ca să treacă frontiera.

Therese îi înmâna lui Vicentino toți banii pe care-i avea, fără să păstreze nici măcar cât îi era necesar pentru câteva zile; căci, văzându-1 pe Laurent că

se apropie, nu mai apucă să scoată câteva monede de aur din fişicul pe care-1 strecură iute servitorului, spunându-i:

— Iată ce mai avea prin buzunare; cum e foarte distrat, preferă să ai dumneata grijă de bani. Se întoarse apoi către artist, să-i mai strângă o dată mâna. De data asta îl înşela fără remuşcări. Il văzuse odată enervându-se şi suferind când ea voise să-i plătească datoriile; nu mai era acum pentru el decât o mamă şi era dreptul ei să procedeze astfel. Laurent nu văzuse nimic.

— Un moment, Therese! îi spuse el, cu vocea sugrumată de lacrimi. Mai stai! Doar se va anunța clipa în care cei care nu pleacă trebuie să coboare de pe vas.

Ea îşi trecu brațul pe sub al lui şi se duse să-i vadă cabina; era destul de comodă pentru dormit, însă mirosea înfiorător a peşte. Therese îşi căuta flaconul de parfum ca să i-1 lase, dar îşi dădu seama că îl pierduse pe stânca Palmaria.

— Nu-ți face griji, îi zise el, înduioşat de atâta răsfăț. Mai bine mi-ai da un fir din levănțica sălbatică pe care am cules-o împreună.

Therese îşi pusese florile în corsajul rochiei! dacă i le-ar fi lăsat, ar fi însemnat o dovadă de dragoste. Ideea i se păru cam nedelicată şi instinctul ei feminin se împotrivi, dar, aplecându-se peste parapet, văzu într-una din bărcile ce aşteptau, un copil care oferea pasagerilor buchete mari de violete. Căută în buzunar şi găsi un rest de măruntiş pe Care-1 dădu bucuroasă micului vânzător, iar acesta îi aruncă peste bord cel mai frumos buchet de violete; ea îl prinse cu îndemânare şi-1 împrăştie prin cabina lui Laurent, care înțelese delicatețea acestui gest, însă nu află niciodată că violetele fuseseră plătite cu ultimii bani ai Theresei.

Un tânăr, ale cărui veşminte de călătorie, ca şi alura aristocratică, contrastau cu aspectul celorlalți călători, majoritatea vânzători de untdelemn de măsline sau mici negustori de pe coastă, trecu pe lângă Laurent şi văzându-1, exclamă:

— Ia te uită! Dumneata erai?

îşi strânseră mâna cu acea totală stăpânire de sine, în gesturi ca şi în fizionomie, ce caracterizează pe oamenii de lume. Şi totuşi era unul dintre vechii camarazi de plăceri, pe care Laurent îi numea, când vorbea cu Therese în zilele lui de plictiseală, cei mai buni şi unicii lui prieteni. în momentele acelea

adăuga "oameni din lumea mea" pentru că, ori de câte ori se mânia pe Therese, îşi amintea că e un gentilom.

Insă Laurent se schimbase mult, şi în loc să se bucure de întâlnire, îl dădu naibii în sinea lui pe acest martor nedorit al despărțirii lui de Therese. D-l de Verac - căci acesta era numele vechiului prieten -o cunoştea pe Therese, căci îi fusese prezentat de Laurent la Paris; după ce o salută cu respect, îi spuse că se socoteşte foarte norocos să întâlnească Pe acest prăpădit de Feruccio doi tovarăşi de drum ca ea şi Laurent.

— Dar eu nu vă însoțesc, răspunse ea; rămân aici.

– Cum adică? Unde? La Porto-Venere?

– In Italia.

– A! Aşadar, l-ați trimis pe Fauvel cu treburi la Genova şi se întoarce mâine?

– Nu, spuse Laurent iritat de această curiozitate care îi păru indiscretă, eu plec în Elveția, iar domnişoara Jacques nu pleacă. Asta te miră? Află atunci că domnişoara Jacques mă părăseşte şi că sunt foarte amărât din această pricină. Ințelegi acum?

— Nu, spuse Verac zâmbind; dar nu sunt obligat să...

— Ba da, trebuie să înțelegi cum stau lucrurile, reluă Laurent cu o veselie puțin cam arogantă; am meritat ceea ce mi se întâmplă şi mă supun, căci domnişoara Jacques, fără să țină seama de vina mea, a binevoit să-mi fie ca o soră şi ca o mamă în timpul unei boli foarte grele de care am suferit; deci îi datorez tot atâta recunoştință pe cât respect şi prietenie.

Verac fu extrem de uimit de ceea ce auzea. Din toată această poveste, el unul nu înțelegea nimic. Se retrase discret, după ce-i spuse Theresei că nici un gest frumos din partea ei nu-1 poate mira, însă urmări cu coada ochiului cum cei doi îşi luau rămas bun; în picioare, pe scară, împinsă şi îmbrâncită de localnicii care se sărutau zgomotos la auzul clopotului, Therese îl sărută părinteşte pe frunte. Plângeau amândoi; ea coborî apoi în barcă şi se opri în fața scării întunecoase, cu trepte săpate în stâncă prin care se intra în târguşorul Porto-Venere.

Laurent fu uimit.văzând-o că o ia în direcția aceasta în loc să se întoarcă la Spezzia.

"Ah, se gândi el, izbucnind în lacrimi, cu siguranță că Palmer e acolo şi o aşteaptă!"

Dar după zece minute, când Feruccio, ieşind în larg cu oarecare greutate, cotea în dreptul promontoriului, Laurent, aruncând într-acolo o ultimă privire, văzu în dreptul vechii fortărețe o siluetă căreia soarele îi aurea capul şi părul fluturat de vânt; recunoscu părul bălai al Theresei, silueta ei iubită. Era singură. Cuprins de exaltare, Laurent întinse brațele, apoi îşi împreună mâinile în semn de căință, iar buzele sale murmurară vorbe pe care vântul le luă cu el:

— Iartă-mă! Iartă-mă!

D-l de Verac privea încremenit spre Laurent, iar acesta, cu toate că avea oroare de ridicol, nu se sinchisea de privirile vechiului său tovarăş de petreceri. îşi făcea chiar un titlu de glorie din a-1 brava în momentul acela..

După ce coasta se făcu nevăzută în negurile serii, Laurent se aşeză pe o bancă lângă de Verac.

– Ei, îi zise el, istoriseşte-mi şi mie această ciudată aventură! Acum, daca ai început să-mi spui, nu mă lăsa aşa, în drum! Toți prietenii tăi din Paris, întregul Paris, aş putea spune, pentru că eşti un om celebru, o să mă întrebe cum s-a încheiat legătura ta cu domnişoara Jacques, care şi ea este prea cunoscută pentru a nu stârni curiozitatea. Ce să le răspund?

– Că m-ai văzut foarte trist şi foarte ridicol. Ceea ce ți-am spus se rezumă în două cuvinte. Vrei sa ți le spun iarăşi?

– Aşadar tu ai lăsat-o? Aşa e mai bine pentru tine.

– Da, înțeleg, e ridicol să fii trădat, dar e o glorie s-o fi făcut tu primul. Cam aşa consideram şi eu odinioară când vorbeam cu tine; asta era codul nostru; dar mi-am schimbat complet părerile in această privință, după ce am iubit. Am trădat, am fost părăsit şi sunt deznădăjduit, deci vechile noastre teorii n-aveau nici un sens. Caută tu în această ştiință a vieții, pe care am practicat-o amândoi, un argument care să mă descătuşeze de regret şi chin, şi atunci voi spune că ai dreptate.

– Nu voi căuta argumente, dragul meu, suferința n-ai cum s-o judeci. Te compătimesc pentru că eşti nefericit; dar mă întreb dacă există vreo femeie care să merite atâtea lacrimi şi dacă domnişoara Jacques n-ar fi făcut mai bine să-ți ierte infidelitatea decât să te părăsească în halul de dezolare în care eşti. Ca mamă, o găsesc destul de aspră şi de răzbunătoare!

– Asta pentru că nu ştii cât am fost de vinovat şi de absurd. Infidelitatea mi-ar fi iertat-o, sunt convins, însă insultele, reproşurile... mai rău, Verac! I-am spus vorbele pe care o femeie care se respectă nu le poate uita: Mă plictiseşti!

– Cuvântul e dur, cu atât mai mult când e adevărat. Dar dacă nu era? Dacă pur şi simplu erai în toane rele?

– Nu! Era o oboseală morală. N-o mai iubeam. Sau, dacă vrei, mai rău: n-am putut-o iubi câtă vreme a fost a mea. Ține minte asta, Verac, poți să râzi dacă ai chef, dar ține minte, poate să-ți fie de folos. E foarte posibil ca într-o bună dimineață să te trezeşti plictisit de plăcerile amăgitoare şi îndrăgostit până peste cap de o femeie onesta. Aceasta ți se poate întâmpla, aşa cum mi s-a întâmplat şi mie, pentru că nu te consider mai desfrânat decât am fost eu vreodată. Ei bine, după ce vei învinge rezistența acelei femei, o să pățeşti ce-am pățit eu: pentru că luasem tristul obicei de a face dragoste cu femei pe care le disprețuiam, am căpătat o aprigă nevoie de libertate; or, iubirea adevărată nu aspiră către libertate. O să te simți atunci ca o fiară îmblânzită de un copil: totdeauna gata să-1 sfâşie pentru a-şi sfărâma lanțul. Şi în ziua în care-ți vei fi ucis fragilul paznic, vei alerga de unul singur, strigând de bucurie şi scuturându-ți coama; însă atunci, atunci... sălbăticiunile deşertului te vor înspăimânta şi, pentru că ai cunoscut cuşca, nu-ți va mai plăcea libertatea. Oricât de puțin şi oricât de greu vei fi acceptat lanțul, îl vei regreta imediat ce-1 vei fi rupt, şi te vei simți cuprins de teroarea singurătății, fără a fi putut alege între iubire şi desfrâu. Iată o suferință pe care n-o cunoşti încă. Să te ferească Dumnezeu s-o cunoşti vreodată! Iar până atunci, bate-ți joc de toate, ca mine altădată. Ce-i al tău e pus deoparte, dacă desfrâul n-a făcut încă din tine un cadavru!

Zâmbind, d-1 de Verac lăsă acest torent să se reverse, pe care-1 ascultă ca şi cum ar fi fost o cavatină bine interpretată la Teatrul Italian. Cu siguranță că Laurent era sincer; dar poate că şi interlocutorul său avea dreptate să nu acorde o prea mare importanță deznădejdii sale.

IX

După ce vasul Feruccio se pierdu în zare, Therese observă că se înnoptase. Dăduse drumul bărcii pe care o tocmise în acea dimineață şi o plătise la plecarea din Spezzia. Când barcagiul o adusese înapoi la Porto-

Venere, i se păruse că e beat; fiindu-i teamă să se întoarcă singură cu omul acela şi convinsă că va mai găsi o barcă la țărm, îl lăsă să plece. Dar când voi să se întoarcă, îşi dădu seama că nu mai are absolut nici un ban. Nimic mai simplu decât să se ducă la hotelul Crucea de Malta din Spezzia, unde trăsese în ajun, când venise cu Laurent, să ceară să i se plătească barca şi să aştepte acolo venirea lui Palmer; însă ideea de a nu avea nici un ban şi de a aştepta să-i plătească Palmer mâncarea din ziua următoare îi provocă o repulsie copilărească poate, însă intensă, ținând cont de relațiile lor din acel moment. La această repulsie se adăuga o mare nelinişte. Therese observase la plecare tristețea sfâşietoare din ochii lui Palmer, ceea ce o făcu să creadă că în mod neaşteptat se ivise o piedică la căsătoria lor, care prezenta în orice caz - după părerea ei - inconveniente atât de serioase pentru el, încât n-avea nici un sens să lupte împotriva piedicii, de orice natura ar fi fost. De aceea, instinctiv, se decise să rămână pentru moment la Porto-Venere. In micul bagaj, strâns la repezeală, se afla strictul necesar pentru câteva zile. Ca bijuterii avea un ceas şi un lanț de aur, pe care le-ar fi putut lăsa amanet până când ar fi primit banii pe lucrare, bani care trebuiau deja să fi sosit la Genova, sub forma unei dispoziții de plată către un bancher. Ea îl însărcinase pe Vicentino să-i ridice toate scrisorile sosite la post-restant în Genova şi să i le trimită la Spezzia.

Acum însă, trebuia să-şi găsească un adăpost unde să înnopteze, iar Porto-Venere nu i se părea un loc prea îmbietor. Casele înalte, care se scaldă în apă în partea dinspre mare sunt înspre oraş aşezate chiar pe stâncă, aşa că adesea trebuie să te apleci pentru a trece pe sub streşini, care coboară până în mijlocul străzii. Strada îngustă şi în pantă, pietruită cu dale grosolane, e plină de copii, găini şi vase de aramă, în care se strânge apa de ploaie. Aceste vase sunt termometrele localității: apa potabilă este atât de rară, încât de îndată ce apare vreun nor în direcția vântului, gospodinele se grăbesc să scoată toate vasele pe care le au, pentru a nu pierde nimic din binefacerea pe care cerul le-o trimite.

Trecând prin fața porților larg deschise, Therese zări o gospodărie care i se păru mai îngrijită decât altele şi de unde nu venea miros de ulei prea rânced. In prag se afla o femeie sărmană, cu un chip blând si calm ce inspira încredere: se întâmplă ca aceasta sa i se adreseze în italiană. Therese reuşi deci să se ințeleagă cu femeia, care, foarte amabilă, o întreba dacă nu caută pe cineva.

Therese intră, apoi văzu casa şi se interesă dacă gazda are vreo cameră liberă pentru o noapte.

— Fireşte şi chiar mai bună ca asta; veți fi mult mai liniştită aici decât la han, unde marinarii cânta toată noaptea. Insă eu nu sunt hangiță şi, ca să n-am necazuri, vă rog să spuneți cu glas tare mâine pe stradă că mă cunoşteați dinainte.

— Fie, spuse Therese, arată-mi odaia.

Femeia îi spuse să urce câteva trepte şi se trezi într-o odaie mare şi sărăcăcioasă, de unde puteai cuprinde cu privirea întreaga privelişte a mării şi a golfului; Therese îndrăgi această odaie de la prima vedere, fără să ştie prea bine de ce; poate pentru că îi dădea impresia unui refugiu împotriva unor legături pe care nu voia să le accepte. De aici îi scrise mamei sale a doua zi:

"Măicuța mea mult iubită, iată-mă liniştită de vreo douăsprezece ore şi liberă să-mi hotărăsc soarta. Am pus totul sub semnul întrebării şi te las pe dumneata să judeci situația.

Acea iubire nefericită care te înfricoşa atât s-a sfârşit şi aşa va rămâne. Fii pe pace în această privință. L-am condus pe bolnavul meu, care s-a îmbarcat aseară. Nu cred că am izbutit să-i vindec sărmanul suflet - nu prea îmi fac iluzii în această privință -, dar măcar l-am mângâiat şi i-am oferit pentru câteva clipe blândețea prieteniei. De-ar fi să dau crezare vorbelor lui, e pentru totdeauna vindecat de furtunile care-1 mistuiau; totuşi, am văzut că încă mai zace în el acel ceva care îi e caracteristic şi pe care nu l-aş putea defini mai bine decât numindu-l dragostea de ceva ce nu există.

Căci, vai, copilul acesta ar vrea ca iubita pe Venus din Milo însuflețită de spiritul sfintei Tereza patroana mea, sau mai degrabă i-ar trebui ca aceeaşi să fie azi Sapho iar mâine Ioana d'Arc. Vina imi aparține: cum am putut crede că după ce în mintea lui m-a împodobit cu toate atributele divinitații, a doua zi nu va deschide ochii?! Poate că, fără să bănuiesc, am fost o vanitoasă, dacă am putut accepta această adorație! Şi totuşi, îți jur că nu la mine m-am gândit; în ziua în care l-am lăsat sa mă înalțe pe acest altar, i-am spus:

— De vreme ce trebuie neapărat să mă adori în loc să mă iubeşti, ceea ce ar fi cu mult mai bine, adoră-mă, dar, vai, nu mă distruge mâine!

Iar el şi-a distrus idolul! Insă nu mă plâng: prevăzusem acest lucru şi îl acceptasem dinainte.

Dar momente de slăbiciune am avut, şi atunci când a venit clipa aceea îngrozitoare m-am răzvrătit, am suferit; acum, curajul mi-a revenit, şi Dumnezeu m-a ajutat să mă tămăduiesc mai repede decât nădăjduisem.

Să vorbim despre Palmer. Vrei să mă mărit cu el; el vrea acest lucru; şi eu am vrut-o, dar acum stau la îndoială. Vezi, măicuță dragă, îmi fac tot felul de scrupule şi de gânduri. Poate că e şi vina lui. Nu ştiu ce 1-a împiedicat să rămână alături de mine până la plecarea lui Laurent; trei zile m-a lăsat singură cu el, despre care ştiam că vor fi - şi chiar au fost - lipsite de pericole pentru mine; însă Palmer nu ştia şi n-avea cum să garanteze. Ori poate - mai rău - o fi vrut să vadă exact cum stau lucrurile? A dovedit un dezinteres romantic sau o discreție excesivă care la un om ca el nu poate să izvorască decât din bune intenții, dar care totuşi m-a pus pe gânduri.

Ți-am scris cum s-au petrecut lucrurile între noi; s-ar părea că el şi-a făcut un soi de datorie sfântă din a mă reabilita, prin căsătorie, de toată ruşinea pe care am îndurat-o. La rândul meu, am fost cuprinsă de înflăcărarea recunoştinței şi de înduioşarea admirației. Am spus da, i-am promis să-i fiu soție, şi chiar în clipa de față simt că-1 iubesc atât cât mai pot iubi eu acum.

Cu toate acestea şovăi, pentru că am impresia că el regretă. Să fie doar o iluzie? Nu ştiu, dar nu pricep de ce nu m-a însoțit. Când am aflat de groaznica boală a sărmanului Laurent, n-a aşteptat să-i spun "Plec la Florența", mi-a spus "Plecăm!". în timpul celor douăzeci de nopți pe care le-am petrecut la căpătâiul lui Laurent, a stat în odaia de alături şi nu mi-a spus niciodată "Nu vezi că te ucizi?" ci doar "Odihneşte-te puțin, ca să mai capeți putere." N-am observat niciodată la el vreo umbră de gelozie. Se părea că în ochii lui niciodată nu voi fi făcut de-ajuns pentru a salva copilul nerecunoscător pe care într-un fel îl adoptasem amândoi. Acest suflet nobil simțea că încrederea şi generozitatea lui îmi sporeau iubirea şi îi eram profund recunoscătoare că înțelege. Astfel, mă ridica în proprii mei ochi şi mă făcea mândră de a fi soția lui.

Atunci, de ce aceast capriciu sau, această imposibilitate de ultimă clipă? O piedică neprevăzută? Cu voința de care îl ştiu în stare, nu prea cred în piedici; mai degrabă mi se pare că a vrut să mă pună la încercare, şi - mărturisesc - asta mă umileşte. Vai, am devenit teribil de susceptibilă de când am suferit atâtea înjosiri! E firesc, nu? El, care înțelege tot, cum de n-a înțeles asta?

Sau poate că a reflectat bine şi a ajuns în fine şi el la concluzia că nu trebuie să se mai gândească la mine; n-ar fi deloc de mirare. Totdeauna l-am considerat un om prudent şi rezonabil şi am fost profund uimită descoperind în el comori de entuziasm şi de încredere. Poate că este una din acele firi - aşa sunt cei puternici, puri şi fericiți - care se înflăcărează la vederea suferinței şi încep să iubească victimele? Au fost clipe în care mi-am spus asta pentru a mă împăca cu mine însămi. In vremea când îl iubeam pe Laurent, şi eu am crezut asta despre mine, căci mai întâi de toate şi mai mult ca orice, faptul că suferea m-a făcut să mă leg de el!

Tot ce-ți spun aici, măicuță dragă, n-aş cuteza totuşi să-i spun lui Richard Palmer, dacă ar fi de față! Mi-e teamă că îndoielile mele i-ar provoca o mare suferință şi mă simt dezorientată dacă nu pentru ziua de azi, măcar pentru cea de mâine. Nu se va face oare ridicol căsătorindu-se cu o femeie pe care o iubeşte - spune el - de zece ani, dar căreia nu i-a suflat niciodată vreo vorbă despre asta, şi se decide s-o abordeze în ziua când o găseşte rănită şi zdrobită sub călcâiul altui bărbat?

Mă aflu aici într-un groaznic şi încântător port maritim, aşteptând cu destulă pasivitate să mi se decidă soarta. Poate că Palmer este la trei leghe de-aici, la Spezzia, unde ne-am dat întâlnire. Iar eu, ca una ce face pe supărata sau ca o fricoasă, nu mă pot hotărî să mă duc să-i spun "Iată-mă!" Nu, dacă se îndoieşte de mine, nimic nu mai e posibil între noi! Celălalt mă insulta mereu şi-1 iertam. Acestuia nu i-aş putea permite nici chiar umbra unei bănuieli. Să fie asta nedreptate? Nu! De-acum înainte vreau ori o iubire sublimă, ori nimic! Nu eu am căutat-o pe-a lui! El mi-a impus-o, spunându-mi: Va fi un adevărat paradis." Celălalt îmi spusese ca va fi, poate, infernul! Aşa a şi fost, nu m-a înşelat!

Ei bine, nu trebuie ca Palmer să mă înşele, înselându-se pe sine; pentru că, după această nouă greşeală, nu mi-ar mai rămâne decât să neg totul să-mi spun că, precum Laurent, am pierdut pentru totdeauna şi din cauza mea dreptul de a crede, şi nu ştiu dacă aş putea îndura să trăiesc aşa.

Iartă-mă, draga mea, sunt convinsă că frământările mele te îndurerează, cu toate că îmi ceri să ți le împărtăşesc! Cel puțin în privința sănătății mele să nu-ți faci griji; o duc de minune, am în fața ochilor cea mai frumoasă mare, şi deasupra capului cel mai frumos cer din lume. Nu-mi lipseşte nimic, locuiesc la

nişte oameni cumsecade şi poate mâine îți voi scrie că incertitudinile mele s-au risipit. Iubeşte-o totdeauna pe Therese a ta, care te adoră."

Palmer se afla într-adevăr la Spezzia încă din ajun. Sosise înadins exact la o oră după plecarea lui Feruccio. Negăsind-o pe Therese la hotel şi aflând că trebuie să-1 îmbarce pe Laurent la intrarea în golf, aşteptă să se înapoieze. La ora nouă, îl zări pe barcagiu venind singur. Băiatul nu obişnuia să se îmbete: se amețise numai cu o sticlă de vin de Cipru dată de Laurent, pe care o băuse în timp ce cei doi fuseseră în insula Palmaria, îşi amintea destul de bine că îi dusese pe il signore şi pe la signora la bordul lui Feruccio, însă deloc că ar fi adus-o înapoi pe la signora la Porto-Venere.

Dacă l-ar fi interogat cu calm, Palmer şi-ar fi dat seama imediat că barcagiul nu ştie ce spune; dar, cu toate că părea grav şi nepăsător, era un om nervos şi foarte pătimaş. Crezu că Therese a plecat cu Laurent, roşind de ruşine şi fără a cuteza sau a voi să recunoască adevărul; se întoarse la hotel şi petrecu acolo o noapte groaznică.

Nu ne-am propus însă să scriem povestea lui Richard Palmer. Am intitulat istorisirea noastră Ea «i El, adică Therese şi Laurent. Nu vom spune deci despre Palmer decât ceea ce e necesar pentru a clarifica evenimentele în care a fost implicat; socotim că firea sa va fi explicată de-ajuns prin purtare. Ne vom mulțumi doar să precizăm că Palmer era un om pe cât de pătimaş, pe atât de romantic, foarte orgolios (orgoliul binelui şi al frumosului), dar că tăria lui de caracter nu era întotdeauna la nivelul părerii pe care şi-o făcuse despre ea şi că, voind a se ridica neîncetat deasupra firii omeneşti, îşi clădise în materie de dragoste un vis generos, însă irealizabil.

Se deşteptă devreme şi se plimbă pe malul golfului, gândind să se sinucidă, însă se răzgândi dintr-un soi de dispreț față de Therese; apoi, osteneala unei nopți agitate îşi ceru drepturile şi îl făcu mai rezonabil. Therese era femeie, şi el n-ar fi trebuit s-o supună unei încercări periculoase. Ei da, de vreme ce lucrurile stăteau astfel, de vreme ce Therese, pe care o prețuise atât de tare, fusese învinsă de o deplorabilă pasiune, după jurăminte atât de solemne, nu trebuia să mai crezi în nici o femeie şi nici o femeie nu merita jertfa unui om de onoare. Cam acestea erau gândurile lui Palmer în momentul când văzu acostând foarte aproape de el o elegantă corabie neagră, în care se afla un ofițer de marină. Cei opt vâslaşi care conduceau fragila ambarcațiune

pe unda liniştită a apei ridicară cu o exactitate militărească vâslele albe în semn de respect; ofițerul coborî din barcă şi se îndreptă spre Richard, pe care-1 recunoscuse de departe.

Era căpitanul Lawson, comandantul fregatei americane Union, care staționa în golf de un an. Este cunoscut faptul că, în scopul păstrării relațiilor comerciale în anumite părți ale lumii, puterile maritime trimit acolo vase, pentru un număr de luni sau de ani.

Lawson era prieten din copilărie cu Palmer; acesta îi înmânase Theresei o scrisoare de recomandare către căpitan, în cazul în care ea ar fi dorit să viziteze vasul câtă vreme se afla în rada portului.

Palmer crezu că Lawson îi va vorbi despre ea, însă se înşelă; el nu primise nici o scrisoare şi nu se văzuse cu nimeni venit din partea lui Palmer. Lawson îl invită la dejun la bordul vasului său, şi Palmer primi. Union urma să plece către sfârşitul primăverii; ideea de a profita de ocazie pentru a se întoarce în America îi păru îmbietoare lui Palmer. Credea că totul s-a terminat între el şi Therese; totuşi, se decise să mai rămână la Spezzia; peisajul mării avusese totdeauna asupra lui o influență binefăcătoare în momentele grele ale vieții.

Se afla aici de trei zile, petrecându-şi vremea mai mult pe vasul american decât la hotelul Crucea de Malta, străduindu-se să-şi recapete interesul pentru studiile de navigație care-1 preocupaseră o mare parte din viață, când un tânăr ofițer îi povesti într-o dimineață, la micul dejun - mai în glumă, mai în serios - că se îndrăgostise cu o zi în urmă şi ca obiectul pasiunii sale reprezenta o problemă în care ar fi dorit părerea unui om de lume precum d-1 Palmer.

Era vorba despre o femeie care părea să aibă între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani. N-o văzuse decât la fereastra unde stătea şi lucra la o dantela-dantela groasă din bumbac este lucrul de mână al tuturor femeilor simple de pe toată coasta genoveză. Odinioară era o ramură a comerțului pe care războiul de țesut a ruinat-o, dar mai aduce şi astăzi venituri modeste femeilor şi fetelor de pe litoral. Aşadar, tânărul ofițer se îndrăgostise, ținând cont de îndeletnicirea şi de aspectul sărăcăcios al casei, de o femeie simplă; totuşi, croiala rochiei negre şi noblețea trăsăturilor îl intrigau. Femeia avea părul ondulat, nici brun nici blond, ochii visători şi tenul palid; cu siguranță că remarcase faptul că din hanul unde se adăpostea de ploaie, tânărul ofițer o privea cu o vie curiozitate, însă nu binevoise nici să-1 încurajeze, nici să se ferească de privirile lui; îi oferise imaginea exasperantă a unei indiferențe totale.

Tânărul mai adăugă că întrebase pe hangița de la Porto-Venere şi că aceasta îi răspunsese că străina stă acolo de trei zile la o bătrână care o dă drept nepoata ei; însă bătrâna minte cu siguranță, căci e o intrigantă care-i atrage pe călători şi închiriază camere mizere, făcând concurență hanului; pe deasupra se oferă să-i şi hrănească, fireşte foarte prost, fiind lipsită de mijloace; din cauza asta, oamenii serioşi şi călătorii respectabili o dispreţuiesc.

Auzind aceste lucruri, tânărul se dusese îndată la bătrână ca să-i ceară adăpost pentru un prieten pe care - chipurile - îl aştepta, nădăjduind că, daca-i va înşira această poveste, o va face să vorbească şi să-i spună ceva în legătură cu necunoscuta; insă bătrâna se dovedise impenetrabilă, chiar incoruptibilă.

Povestirea stârni atenția lui Palmer; putea fi vorba de Therese; dar oare ce făcea şi de ce se ascundea la Porto-Venere? Fără îndoială, nu era singură; Laurent se afla fireşte şi el pe-acolo. Palmer se întreba întruna dacă n-ar fi preferabil să plece in China, pentru a nu fi martor la propria sa nefericire. Luă totuşi hotărârea cea mai înțeleaptă, şi anume de a încerca să afle cum stau lucrurile.

Se duse îndată la Porto-Venere, unde o descoperi fără nici o greutate pe Therese, care locuia acolo şi se ocupa cu ceea ce i se povestise. Lămurirea fu spontană şi sinceră. Amândoi aveau firi deschise şi nu puteau păstra supărarea; iată de ce şi unul şi altul recunoscură că fuseseră foarte supărați: Palmer pentru că Therese nu-1 înştiințase despre locul unde se ascunsese, Therese pentru că Palmer n-o căutase mai temeinic şi n-o găsise mai iute.

– Draga mea, îi spuse el, pari să-mi reproşezi că te-am expus primejdiei. Insă eu nu credeam în această primejdie!

– Ai dreptate, şi-ți mulțumesc. Atunci, pentru ce erai trist, deznădăjduit aproape, când m-ai văzut plecând? Şi cum e cu putință că, sosind aici, n-ai putut descoperi din prima zi unde mă aflam? Deci ai presupus că plecasem şi era zadarnic să mă mai cauți?

– Ascultă-mă, îi spuse Palmer, ferindu-se să răspundă, şi o să vezi că în aceste zile am avut probleme mari, din cauza cărora mi-am putut pierde capul. Vei pricepe de asemenea de ce, deşi te-am cunoscut de tânără şi te-aş fi putut cere atunci în căsătorie, am trecut pe lângă o fericire pe care n-am încetat s-o regret şi după care am năzuit mereu. Eram pe-atunci iubitul unei femei care şi-a bătut joc de mine în nenumărate feluri. Mă socoteam şi m-am socotit, timp de zece ani, dator s-o ajut să se îndrepte şi s-o protejez. Până la urmă,

nerecunoştinţa şi perfidia ei au atins culmea, şi atunci am putut s-o părăsesc, s-o uit şi să dispun de mine însumi. Ei bine, această femeie, pe care o credeam în Anglia, se afla la Florenţa şi am reîntâlnit-o tocmai când Laurent trebuia să plece. Părăsită de un alt amant care îmi succedase, voia să mă recâştige şi credea că va izbuti; cunoscuse de atâtea ori generozitatea şi slăbiciunea mea! Imi scrise o scrisoare ameninţătoare şi, simulând o gelozie absurdă, declară că va veni să te insulte în prezenţa mea. O ştiu în stare de scandal şi nu voiam cu nici un preţ să fii nici măcar martoră la furiile ei. N-am putut s-o conving să nu vină decât făgăduindu-i că voi avea o lămurire cu ea în aceeaşi zi. Locuia la hotelul unde stăteam şi noi cu bolnavul nostru, iar când trăsura a venit să-1 ia pe Laurent, a apărut şi ea, dornică de scandal. Intenţia ei infamă şi ridicolă era să strige în faţa tuturor celor din hotel şi de pe stradă că eu îmi împart noua amantă cu Laurent de Fauvel. Din pricina asta am vrut să pleci cu el, iar eu am rămas ca s-o calmez pe nebună, fără să te compromit şi fără să te silesc s-o vezi sau s-o auzi. Să nu mai spui acum că am vrut să te pun la încercare, lăsân-du-te singură cu Laurent. Am suferit de-ajuns, aşa că nu mă învinui! Iar când am crezut că plecaseşi cu el, toate furiile din infern s-au ridicat împotriva mea.

– Tocmai asta îţi reproşez, zise Therese.

– Ce să fac? exclamă Palmer. Am fost atât de crud înşelat în viaţa mea! Această ticăloasă răscolise în mine o întreagă lume de amărăciuni şi dispreţ.

– Şi dispreţul acesta s-a revărsat împotriva mea?

– O, Therese, nu spune aşa ceva!

– Şi eu am cunoscut multe deziluzii şi cu toate astea am crezut în tine.

– Să nu mai vorbim despre asta, draga mea, regret că am fost silit să-ţi mărturisesc trecutul meu. Vei crede acum că el poate influenţa viitorul şi că, asemeni lui Laurent, o să te pun să plăteşti pentru toate suferinţele pe care le-am suportat. Draga mea Therese, să alungăm aceste gânduri triste. Te afli într-un loc care predispune la spleen. Barca ne aşteaptă; vino să te instalezi la Spezzia.

– Nu, spuse Therese, rămân aici.

– Cum? Ce spui? Noi doi, să ne certăm?

– Nu, dragul meu Dick, reluă ea, întinzându-i mâna; cu tine nu vreau să mă cert niciodată. Te rog din suflet, fă astfel încât afecţiunea noastră să fie un ideal de sinceritate, căci şi eu tânjesc acelaşi lucru; dar ştiam că eşti gelos, şi ai fost, asta nu poţi nega. Ei bine, află că nu stă în puterea mea să nu sufăr

îngrozitor din cauza acestei gelozii, atât de neaşteptate, dacă mă gândesc la toate promisiunile tale, aşa că mă întreb către ce ne îndreptăm în clipa de faţă şi de ce trebuie ca la ieşirea din iad să intru în purgatoriu, eu, care nu năzuiam decât către tihnă şi singurătate? Insă nu doar pentru mine mă tem de noile suferinţe pe care le întrezăresc; dacă ar fi cu putinţă ca în materie de iubire unul să fie fericit când celălalt suferă, calea devotamentului ar fi lesne de urmat; dar lucrurile nu stau aşa, vezi bine; nu pot avea o clipă de durere pe care să n-o simţi şi tu. Iată deci cum îţi stric viaţa; eu, care doream numai s-o fac pe a mea inofensivă, iată-mă nefericind pe cineva! Nu, Palmer, crede-mă; ni s-a părut că ne cunoaştem, dar nu ne-am cunoscut. Ceea ce mă încântase la tine era ceva ce nu mai ai încrederea. Nu pricepi că, umilită cum eram, aveam nevoie de ea ca să te pot iubi, de ea şi de nimic altceva? Dacă as îndura acum afecpunea ta, cu scăderile, îndoielile si furtunile ei, n-ai avea dreptul oare să gândeşti că măritându-mă cu tine fac un calcul? O, nu spune că această idee n-o să-ţi treacă niciodată prin minte; o să-ţi treacă fără să vrei. Ştiu prea bine cum se trece de la o bănuială la alta şi cât de iute coborâm de la întâia deziluzie la un dezgust insultător! Or eu, vezi, am gustat de-ajuns din fierea asta! Nu mai vreau şi nu mai sunt capabilă să suport ceea ce am suportat; ţi-am spus-o chiar din prima zi şi dacă tu ai uitat, eu îmi amintesc. Să îndepărtăm aşadar ideea de căsătorie şi să rămânem prieteni. îmi reiau provizoriu cuvântul dat, până când voi putea conta pe preţuirea ta, de care socotisem că mă bucur. Dacă nu vrei să te supui unei încercări, să ne despărţim imediat. In ce mă priveşte, îţi jur că nu vreau să-ţi fiu obligată în nici un fel, nu vreau să-mi faci nici cel mai mic serviciu în situaţia de faţă. Vreau să-ţi înfăţişez această situaţie căci trebuie să-mi înţelegi hotărârea. Mă aflu aici, găzduită şi hrănită pe datorie, căci nu mai am absolut nimic, i-am dat tot ce-am avut lui Vicentino, pentru cheltuielile de călătorie ale lui Laurent; însă am norocul că ştiu să fac dantelă mai repede şi mai bine decât femeile de prin partea locului şi, aşteptând să primesc de la Genova banii ce mi se cuvin, pot să capăt aici un câştig modest cu care nu s-o răsplătesc, dar măcar s-o despăgubesc pe buna mea gazdă de puţina hrană pe care mi-o asigură. Nu simt nici înjosire, nici suferinţă din această stare de lucruri, care va trebui să dureze până când îmi vor sosi banii. Voi vedea atunci ce hotărâre voi lua. întoar-ce-te la Spezzia şi vino să mă vezi când vrei; o să lucrez dantelă stând de vorbă cu tine.

Palmer fu nevoit să se supună, şi se supuse bucuros. Nădăjduia să recâştige încrederea Theresei şi simţea că o tulburase din vina lui.

X

Câteva zile mai târziu, Therese primi o scrisoare din Geneva. Laurent se învinuia în scris de toate faptele de care se învinuise şi prin viu grai, ca şi cum ar fi vrut să consacre în acest fel mărturia pocăinţei lui.

"Nu, scria el, n-am ştiut să te merit. Am fost nedemn de o iubire atât de generoasă, de curată şi dezinteresată. Ţi-am istovit răbdarea, dar chiar şi un înger s-ar fi săturat de mine! Ah, Therese, pe măsură ce revin la viaţă şi la sănătate, şi-mi privesc trecutul ca într-o oglindă, zăresc spectrul unui om, pe care l-am cunoscut, dar pe care nu-1 mai înţeleg. Fireşte, nenorocitul acela era smintit; ţi se pare oare cu neputinţă, Therese, ca numai cu câteva luni înainte de boala îngrozitoare de care m-ai salvat ca prin minune eu să mai fiu întrutotul conştient de vorbele şi faptele mele? O, dacă ar fi aşa, n-ar fi trebuit oare să mă ierţi?... Dar, vai, ceea ce îţi spun e curată nebunie. Cel care-şi omoară tatăl n-ar putea invoca aceeaşi scuză ca şi mine? Binele, răul, este pentru prima oară când aceste noţiuni mă frământă. Inainte de a te cunoaşte şi a te face să suferi, iubita mea, nu mă gândisem la asta nicicând. Pentru mine răul era un monstru ce spurcă în îmbrăţişările-i hidoase pleava oamenilor, drojdia societăţii; cum ar fi putut să se apropie răul de mine, eu, un tip şic din lumea bună, eu, frumosul Parisului, fiul nobil al Muzelor!

Ah, nefericitul de mine! M-am purtat precum un criminal şi nici măcar nu mi-am dat seama! A fost nevoie să te pierd ca să pot înţelege, să te pierd pe tine, unica mea avere, unica fiinţă care m-a iubit vreodată şi care a putut să iubească un copil nerecunoscător şi smintit ca mine! Doar în momentul când

îngerul meu păzitor şi-a întors faţă de la mine, reluându-şi zborul spre ceruri, am înţeles că rămâneam pentru totdeauna singur şi abandonat pe pământ".

După aceste fraze înflăcărate, Laurent îşi schimbă deodată tonul, trecând la subiecte prozaice:

"N-o să mă crezi, dar ajungând la Geneva, prima mea grijă, înainte de a mă gândi să-ţi scriu, a fost să mă duc să-mi cumpăr o jiletcă. Da, o jiletcă de vară, foarte drăguţă, pe măsura mea şi foarte frumos croită, pe care.am găsit-o la un croitor francez (întâlnire foarte plăcută pentru un călător sătul de acest oraş de ceasornicari şi de naturalişti). Iată-mă deci, plimbându-mă pe străzile Genevei, încântat de jiletca mea cea nouă şi oprindu-mă în faţa unei librării, în care o anumită ediţie din Byron, legată cu un gust deosebit, mi se părea o ispită irezistibilă. Ce să citeşti într-o călătorie? Eu nu pot suporta cărţile de călătorie, decât numai dacă îmi vorbesc despre ţări în care nu mă voi putea duce niciodată. Prefer poeţii, care se plimbă în lumea viselor lor, aşa că mi-am cumpărat ediţia. Apoi am urmărit la întâmplare o fată frumoasă ce mergea în faţa mea; purta o rochie foarte scurtă şi gleznele ei mi s-au părut minunat plăsmuite. Am început s-o urmăresc cu gândul mai mult la jiletca mea decât la ea. Brusc a luat-o la dreapta, şi eu la stânga, fără să-mi dau seama, aşa că am ajuns înapoi la hotel unde, când să-mi pun în valiză cartea cea nouă, am regăsit violetele pe care le-ai presărat în cabina lui Feruccio la despărţire. Le culesesem una câte una cu grijă şi le păstram ca pe o relicvă; văzându-le, am plâns ca un copil..."'

Mai departe îi scria:

"Mi-ai cerut să-ţi făgăduiesc că-mi voi îngriji sănătatea, spunându-mi:

— De vreme ce eu ţi-am redat-o, îmi aparţine oarecum şi am dreptul să-ţi interzic s-o mai pierzi.

Vai, dragă Therese, ce vrei oare să fac cu această blestemată sănătate care începe să mă ameţească precum un vin nou? Primăvara e în floare şi e anotimpul dragostei, dar oare depinde de mine să iubesc ? N-ai putut tu să-mi inspiri adevărata iubire şi încă mai crezi că aş putea întâlni o femeie în stare să înfăptuiască miracolul ăsta? Unde să găsesc o asemenea zână? în societate? Fireşte că nu, acolo nu întâlneşti decât femei care nu sunt dispuse nici să rişte, nici să se sacrifice. Desigur că au dreptate, iar tu, biata mea prietenă, le-ai putea spune că cei pentru care ne jertfim sunt nişte nerecunoscători; dar ce vină am eu dacă nu mă mai pot hotărî să împart o femeie ori cu soţul, ori cu

amantul? Să iubesc o fată inocentă? Să mă însor aşadar cu ea? Nu zău, Therese, nu te poţi gândi la aşa ceva fără să râzi... sau să te cutremuri. Eu, înlănţuit în numele legii, când nu sunt capabil s-o fac în numele propriei mele voinţe!

Odată am avut un prieten care iubea o fenieie uşoară şi se socotea un om fericit. I-am făcut curte acestei amante "credincioase" şi am avut-o pentru un papagal verde, pe care amicul meu nu voia să i-l cumpere. Spunea cu candoare:

— Ei, drace, dar el e vinovat; de ce n-a vrut să-mi dea papagalul?

Din ziua aceea mi-am jurat să nu iubesc niciodată o femeie întreţinută, adică o fiinţă care tânjeşte la tot ceea ce iubitul ei nu-i dăruieşte.

Să iubesc o actriţă? Asta m-a tentat adesea; însă ar trebui ca iubita mea să renunţe la public, şi acesta e un iubit pe care nu mă simt capabil să-1 înlocuiesc. Nu, nu, Therese, eu nu pot iubi! Cer prea mult şi cer ceea ce nu ştiu să dau; aşadar, va trebui să mă întorc la viaţa de până acum. Poate că e mai bine aşa pentru că imaginea ta nu va fi pângărită niciodată de vreo comparaţie posibilă. Oare de ce n-aş avea femei pentru simţuri şi o iubită pentru suflet? Nu depinde nici de tine, nici de mine. Therese, să nu fii tu iubita aceea, acel ideal visat, pierdut, plâns şi visat din nou, mai mult ca oricând. Nu te simţi jignită. Nu-ţi voi spune nimic niciodată. Te voi iubi în tăcere, în gândurile mele, fără ca cineva să ştie şi fără ca vreo altă femeie să poată să spună vreodată;

— Am înlocuit-o pe Therese.

Draga mea, trebuie să-mi faci o favoare pe care mi-ai refuzat-o în timpul ultimelor zile atât de senine şi de dragi mie, pe care le-am petrecut împreună: vorbeşte-mi despre Palmer. Ai socotit că asta mi-ar face rău. Ei bine, te-ai înşelat. M-ar fi ucis prima dată când te-am întrebat mânios în ce relaţii te afli cu el: eram încă bolnav, şi încă puţin smintit, însă când mi-am revenit, când m-ai lăsat să ghicesc taina, pe care nu erai silită să mi-o încredinţezi, am sirnţit, în ciuda durerii mele, că acceptându-ţi fericirea îmi reparam toate greşelile. V-am urmărit atent: am observat că te iubeşte cu patimă şi. că faţă de mine are totuşi o duioşie de tată. Vezi tu. Therese, asta m-a răscolit. Nu-mi închipuisem atâta generozitate, atâta măreţie în dragoste. Ferice de Palmer! Ce sigur e de tine, cât de bine te înţelege şi cât de mult te merită deci! Asta mi-a amintit de vremurile când îţi spuneam: — Iubeşte-1 pe Palmer; mi-ai face plăcere! Ah, ce sentiment odios îmi cuprinsese pe atunci sufletul! Voiam să

scap de iubirea ta, care mă copleşea de remuşcări, şi cu toate astea, dacă mi-ai răspuns "Ei bine, îl iubesc...", te-aş fi ucis!

Iar el - suflet minunat - te iubea încă de atunci, şi n-a şovăit să-ți fie devotat în clipa când poate că mă mai iubeai încă! Intr-o asemenea situație, eu aş mai fi îndrăznit să mă încumet. Aveam o mare doză din acel orgoliu pe care noi, bărbații din lumea lună, îl arborăm cu atâta mândrie, şi care a fost inventat de proşti ca să ne oprească să descoperim sau să redescoperim fericirea.

Da, draga mea, vreau să mă spovedesc până la capăt. Atunci când îți spuneam "Iubeşte-1 pe Palmer", credeam câteodată că-1 şi iubeşti, şi asta mă îndepărta şi mai mult de tine. In ultimul timp, am fost adesea gata să mă arunc la picioarele tale, dar un gând mă oprea:

" E târziu, iubeşte pe altul. Eu i-am cerut-o; însă ea n-ar fi trebuit să accepte acest lucru. Aşadar, Inedemnară de mine!"

Iată cum judecam în nebunia mea. şi totuşi - acum sunt sigur - dacă m-aş fi întors cu sincerita la tine, mi l-ai fi sacrificat pe Dick, iubindu-1 chiar. Ai fi reluat viața chinuită pe care ți-o impuneam Deci, am făcut bine - nu-i aşa? - că am fugit, despărțindu-mă de tine, am simțit acest lucru! Da Therese, de aceea am avut puterea să fug la Florența fără să-ți spun o vorbă. Simțeam că te omor cu zile şi că nu mai aveam altă modalitate de a-mi îndrepta greşelile decât lăsându-te singură cu un bărbat care te iubea într-adevăr.

Acelaşi lucru mi-a dat curaj şi la Spezzia, în acea zi în care aş mai fi putut încerca să-mi obțin iertarea; însă îți jur că n-am avut acest gând mârşav. Nu ştiu dacă îi spuseseşi barcagiului să nu ne piardă din ochi: dar crede-mă, era zadarnic. Mai bine m-aş fi aruncat în mare decât să trădez încrederea pe care Palmer mi-o arătase, lăsându-ne singuri.

Spune-i aşadar că țin mult la el - atât cât sunt eu capabil -. că grație vouă am izbutit să suprim în mine pe cel de odinioară. Am suferit groaznic, dar în momentul de față sunt mândru de purtarea mea. Toți vechii mei prieteni ar zice că am fost un prost sau laş, pentru că n-am încercat să-mi ucid rivalul în duel, iar apoi să părăsesc, scuipând-o în față, pe femeia care mă înşelase! Da, Therese, poate că şi eu aş fi gândit la fel despre altul. Dar purtarea mea v-a dovedit, sper, că nu sunt chiar un om de nimic.

Vorbeşte-mi aşadar de Palmer şi nu te teme că voi suferi: din contră, mă va mângâia şi mă va înviora în momentele de spleen, căci sunt încă foarte

slăbit, iar când mă gândesc la ce aş fi putut fi şi la ceea ce sunt pentru tine, mintea mi se întunecă din nou. Dacă-mi scrii că eşti fericită, îmi voi spUne cu mândrie: "Aş fi putut tulbura, disputa şi poate ruina această fericire; n-am făcut-o. Deci ea este oarecum şi opera mea, iar acum am dreptul la prietenia Theresei".

Therese răspunse afectuos "sărmanului ei copil", cum îl numea acum, închizadu-1 astfel în sanctuarul trecutului. Therese îl iubea pe Palmer, adică voia să-1 iubească, credea că îl iubeşte. Nu-şi închipuia că ar fi putut vreodată să regrete vremea când in fiece dimineață, se deştepta - după propriile-i spuse - cu groaza că se va prăbuşi casa peste ea.

Cu toate acestea, ceva îi lipsea, o tristețe necunoscută o stăpânea de când se afla la Porto-Venere, Se simțea desprinsă de viață, deşi aceasta nu i se părea uneori lipsită de farmec; însă o apăsa ceva trist şi mohorât care nu ținea de firea ei şi pe care singură nu şi-1 putea lămuri.

Ii fu imposibil să facă ceea ce Laurent îi cerea în legătură cu Palmer; îl lăudă pe scurt şi-i comunică din partea lui gânduri pline de afecțiune; însă nu se putea hotărî să-1 ia pe Laurent drept confident al intimității dintre ei. Ii era greu să-i împărtăşească situația reală, adică să-i vorbească despre lucruri asupra cărora ea însăşi nu se decisese încă. Şi chiar dacă s-ar fi decis, nu era oare prea devreme să-i spună lui Laurent: "îmi pare rău dacă mai suferi, dar eu mă mărit" ?

Banii pe care îi aştepta nu sosiră decât două săptămâni mai târziu. Therese lucră dantelă timp de două săptămâni cu o încăpățânare dezolantă pentru Palmer. Când se văzu în fine în posesia câtorva bancnote, îşi plăti cu dărnicie gazda şi îşi permise să iasă cu Palmer la plimbare în jurul golfului; însă ceru să mai rămână o vreme la Porto-Venere, fara a putea explica de ce ține la această aşezare sărăcăcioasă.

Există situații morale pe care mult mai lesne le simți decât le defineşti. Therese îşi deschise sufletul doar în scrisorile adresate mamei sale.

"Tot aici mă aflu - îi mărturisea ea în iulie - in ciuda unei călduri mistuitoare. M-am agățat ca o cochilie de stânca pe care niciodată n-ar fi putut creşte vreun copac, dar care împrăştie adieri datatoare de viață. Aici clima e aspră, dar sănătoasă, iar spectacolul permanent al mării, pe care altădată n-o puteam suporta, mi-a devenit oarecum necesar. Ținutul ce se întinde îndărătul

meu - în mai puțin de două ceasuri pot să ajung la el cu barca - e minunat primăvara. Dacă te afunzi pe pământurile care mărginesc golful, la două sau trei leghe de coastă, găseşti aşezările cele mai stranii. Există o regiune de terenuri sfâşiate de nişte cutremure vechi, şi care prezintă neregularitățile cele mai ciudate. Ele formează un şir de coline din nisip roşu, acoperite cu pini şi buruieni. înşirându-se unele deasupra altora şi având pe creste drumuri destul de largi, care se afundă brusc în prăpastie, încât nu mai ştii încotro s-o apuci. Iar dacă te întorci din drum şi ți se întâmplă să te rătăceşti în labirintul de poteci bătătorite de copitele animalelor, descoperi alte abisuri; uneori, Palmer şi cu mine ne-am plimbat ore în şir pe vârfurile împădurite, fără să regăsim drumul pe care venisem. De-acolo, ochiul cuprinde un întins ținut cultivat, întrerupt din loc în loc de zone accidentate, iar dincolo de această imensitate se întinde nesfârşirea albastră a mării. Acolo, zarea pare infinită. înspre nord şi est se înalță Alpii maritimi, ale căror creste, puternic conturate, erau incă acoperite de zăpadă când am ajuns aici.

Acum însă, nu mai întâlneşti nenumărații arbuşti cu flori albe care împrăştiau un parfum suav şi delicat în primele zile de mai. Atunci era un adevărat rai pe pământ; pădurile erau pline de grozame parfumate şi salcâmi galbeni, strălucitori ca aurul, printre tufişurile negre de mirți. Acum, totul e pârjolit de arşiță, pinii emană o aromă acrişoară. iar din câmpurile atât de înmiresmate şi înflorite până mai ieri, n-au rămas decât tulpini retezate şi negre, de parcă s-ar fi abătut focul asupra lor; după ce s-a strâns recolta, pământul fumegă în soarele amiezii, şi trebuie să te scoli dimineața devreme, pentru ca plimbarea să nu-ți fie un chin. Or, cum de-aici sunt necesare pe puțin patru ceasuri, fie cu barca, fie pe jos, ca să ajungi în partea împădurită a regiunii, întoarcerea nu e agreabilă, iar toate înălțimile care înconjoară golful, mărețe ca formă şi ca înfățişare, sunt pleşuve; de aceea, tot la Porto-Venere sau în insula Palmaria se respiră aerul cel mai pur.

Apoi la Spezzia există un flagel: țânțarii ce se nasc în apele stătătoare ale unui mic lac din apropiere şi în întinsele mlaştini pe care cultura le dispută apelor mării. însă aici pământul nu musteşte de apă; n-avem decât mare şi stâncă, deci nici insecte, nici iarbă, dar ce nori de aur şi de purpură, ce furtuni sublime, ce linişte maiestoasă! Marea este un tablou ce-şi schimbă culoarea şi sentimentele în fiece clipă din zi şi din noapte. In ea sunt genuni pline de un vuiet a cărui înfricoşătoare varietate nu ti-o poți închipui, toate hohotele

deznădejdii, toate imprecațiile iadului par a-şi fi dat întâlnire, şi, de la ferestruica mea aud noaptea glasurile adâncurilor urlând nemaiauzite bacanale sau cântând imnuri sălbatice.

Ei bine, toate acestea îmi plac acum mie, care aveam gusturi câmpeneşti şi iubeam colțurile verzi şi liniştite. Poate că am rămas din această dragoste dureroasă cu obişnuința furtunilor şi cu nevoia de zgomot! Noi, femeile, suntem ființe atât de ciudate! Trebuie să-ți mărturisesc, scumpa mea, că s-au scurs multe zile până ce m-am obişnuit cu lipsa de suferință. Nu ştiam ce să fac cu mine, nemaiavând pe nimeni de servit şi de îngrijit. Ar fi trebuit ca Palmer să fie puțin nesuferit; însă - ce nedreptate! - de îndată ce mi s-a părut că încearcă, m-am revoltat, iar acum când a redevenit bun ca un înger, nu ştiu pe cine să dau vina de plictisul îngrozitor care mă cuprinde câteodată. Vai, da, aşa este!... Dar mai bine m-aş preface că nu observ şi în nici un caz să nu te mai întristez cu nebunia mea. Voiam să nu îți vorbesc decât de acest ținut, de plimbările şi de îndeletnicirile mele, de odăița mizeră de la mansardă, sub acoperiş sau mai curând pe acoperiş, unde vreau să fiu singură, neştiută de nimeni, uitată de toți, fără obligații, fără clienți, fără treburi şi fără altă muncă decât cea care-mi place; pun copilaşi să-mi pozeze şi mă amuz compunând grupuri. Pe tine te preocupă însă altceva: vrei să ştii ce e în inima mea şi ce am de gând. Ei bine, află că sunt foarte hotărâtă să mă mărit cu Palmer şi că îl iubesc; însă nu m-am putut încă decide să fixez vreo dată, mă tot întreb cu teamă cum ne vom simti a doua zi după căsătorie. Nu mai sunt la vârsta iluziilor, şi când ai dus viața pe care am dus-o eu, o sută de ani de experiență, deci de temeri. M-am crezut cu totul indiferentă față de Laurent, şi, într-adevăr, la Genova eram chiar aşa în ziua în care mi-a spus că sunt blestemul lui, cea care-i ruinează talentul şi faima. Dar acum nu mă mai simt la fel de eliberată: de când cu boala, cu remuşcările lui, cu scrisorile de o duioşie şi de o abnegație încântătoare pe care mi le-a expediat în ultimele două luni, simt că datoria mă leagă şi acum de acest copil nefericit şi n-aş vrea să-1 ofensez părăsindu-1 cu totul. Or acest lucru s-ar putea întâmpla a doua zi dupa căsătorie. Palmer a avut un acces de gelozie si acesta s-ar putea repeta în ziua în care ar avea dreptul să-mi spună: "Vreau !". Nu-1 mai iubesc pe Laurent, draga mea, ți-o jur, aş prefera să mor decât să-1 iubesc; însă în ziua când Palmer va voi să distrugă prietenia care a supraviețuit în mine acestei patimi nefericite, poate că nu-1 voi mai iubi pe Palmer.

I-am împărtăşit temerile mele; el înțelege, căci se socoteşte foarte înțelept şi continuă să creadă că ceea ce i se pare azi just şi bun nu va fi nicicând altfel în ochii lui. Iar eu îl cred, dar îi cer să lase zilele să treacă fără să le numere, în calmul dulce în care ne aflăm. E drept că am unele accese de spleen: însă Palmer nu e o fire foarte perspicace şi pot să i le ascund. Imi pot permite să arborez în fața lui ceea ce Laurent numea aerul meu de pasăre bolnavă, fără ca asta să-1 înfricoşeze. Dacă în viitor voi reuşi să am nervii iritați şi sufletul întunecat fară ca el să observe şi să sufere, vom putea fi cât se poate de fericiți împreună. Dacă ar începe însa să-mi iscodească privirile absente, să încerce să străpungă vălul viselor mele, să fie capabil de toate cruzimile copilăreşti cu care mă copleşea Laurent în momentele mele de cădere, n-aş mai fi capabilă sâ lupt şi aş prefera să mă omoare imediat; s-ar sfârşi mai repede."

Cam în aceeaşi vreme, Therese primi de la Laurent o scrisoare atât de fierbinte, încât se nelinişti. Nu mai era entuziasmul prieteniei, era cel al iubirii. Therese îi ascunsese relațiile ei cu Palmer, ceea ce îi stârnise artistului speranța că o vor putea lua de la capăt. Nu mai putea trăi fără ea; făcuse eforturi inutile pentru a se întoarce din nou la viața de plăceri. Acum dezgustul îl înăbuşea.

"Ah, Therese, îi spunea el, altădată ți-am reproşat că eşti prea castă în iubire, că ai fost făcută mai degrabă pentru mănăstire decât pentru dragoste. Cum am putut să hulesc astfel? De când mă străduiesc iar să mă dedau viciului, mă simt redevenind cast precum copilăria, iar femeile cu care mă întâlnesc îmi spun că aş fi un bun călugăr. Nu, nu voi uita nicicând că între noi a fost ceva mai mult decât iubire, a fost un poem în doi, ai cărui autori şi ale cărui personaje eram în acelaşi timp, fără să realizăm acest lucru. Therese, dacă încă nu eşti a lui Palmer, nu poți fi decât a mea! Cu cine altul vei găsi acele emoții înflăcărate, acele profunde înduioşări ? Toate zilele pe care le-am petrecut împreună au fost oare rele ? N-au fost oare şi zile frumoase? Şi de altfel tu femeie devotată, tu fericirea o cauți oare? Te poți lipsi să suferi pentru cineva şi nu m-ai numit tu uneori, când îmi iertai rătăcirile, supliciul tău iubit şi chinul necesar? Adu-ți aminte. Therese, adu-ți aminte! Ai suferit si trăieşti. Eu sunt cel care te-a făcut să suferi, şi asta mă ucide! N-am ispăşit oare de-ajuns? Au trecut trei luni de agonie pentru sufletul meu!..."

Apoi veneau reproşurile. Therese îi spusese ori prea mult, ori prea puțin. Manifestările ei de prietenie erau ori prea puternice - asta dacă era doar prietenie -, fie prea reci şi prea prudente dacă era iubire. Trebuia ca ea să aibă curajul să-i dăruiască fie viața, fie moartea.

Therese se decise să-i răspundă că-1 iubeşte pe Palmer, că-1 va iubi mereu, dar fără a-i vorbi de proiectul de căsătorie, pe care nu se putea hotărî să-1 socotească o decizie luată. Ea îndulci cât putu lovitura pe care această mărturisire urma s-o dea orgoliului lui Laurent.

"Află, îi scrise ea, că nu - aşa cum pretindeai tu - pentru a te pedepsi mi-am dăruit inima şi viața altcuiva. In ziua în care am răspuns afecțiunii lui Palmer, te iertasem de mult; ca dovadă că am venit în grabă la Florența împreună cu el. Socoteşti oare, dragul meu copil, că îngrijindu-te în timpul bolii tale n-am fost decât o soră de caritate? Nu, nu datoria era cea care mă țintuia la căpătâiul tău, ci iubirea unei mame. Iar o mamă nu trebuie întotdeauna să ierte? Ei bine. totdeauna va fi aşa, înțelegi? De fiecare dată când, fără a-1 lipsi pe Palmer de ceea ce îi datorez, voi putea să-ți fiu de folos, să te îngrijesc şi să te mângâi, mă vei regăsi. Tocmai pentru că Palmer nu se opune să-ți fiu alături, l-am iubit şi îl iubesc. Dacă ar fi trebuit să trec din brațele tale în brațele duşmanului tău, mi-ar fi fost groază de mine însămi, dar s-a întâmplat exact contrariul. Mâinile noastre s-au întâlnit atunci când ne-am jurat să veghem întotdeauna asupra ta şi să nu te părăsim niciodată."

Therese îi arătă lui Palmer această scrisoare, iar fel, adânc mişcat, voi la rândul său să-i scrie lui Laurent, pentru a-i face aceleaşi promisiuni de trainică solicitudine şi afecțiune.

Laurent îi lăsă multă vreme să aştepte răspunsul, începuse din nou să trăiască un nou vis, şi acum îl vedea pierdut fără nădejde de reîntoarcere. La început, fu adânc îndurerat: însă se hotărî să se scuture de această durere, pe care nu se simțea în stare s-o suporte. Se petrecea în el una din acele schimbări violente, care câteodată erau mântuirea, iar alteori blestemul vieții lui.

Ii scrise Theresei:

"Fii binecuvântată, sora mea adorată: sunt fericit, sunt mândru de prietenia ta trainică, iar cea a lui Palmer m-a înduioşat până la lacrimi. De ce nu mi-ai vorbit sincer mai demult, răutăcioaso? N-aş mai fi suferit atât. De fapt, ce-mi trebuia? Să ştiu că eşti fericită, şi nimic mai mult. Venisem să mă

arunc la picioarele tale pentru că te-am crezut singură şi tristă; voiam să-ți spun:

— Pentru că suferi, noi să suferim împreună. Vreau să împart cu tine tristețea, amărăciunile şi singurătatea.

Aceasta nu era şi datoria şi dreptul meu? Dar eşti fericită, Therese, deci şi eu! Te binecuvântez că mi-ai spus-o. Sunt în sfârşit eliberat de remuşcările ce-mi sfâşiau inima! Vreau să păşesc cu fruntea sus, să trag cu putere aer în piept şi să gândesc că n-am întinat şi distrus viața celei mai bune prietene ale mele. Ah, sunt mândru că simt această bucurie generoasă în locul îngrozitoarei gelozii care mă chinuia altădată!

Draga mea Therese, dragul meu Palmer, sunteți îngerii mei păzitori. Mi-ați purtat noroc. Datorită vouă simt în fine că eram făcut pentru altceva decât pentru existența pe care am dus-o. Renasc, simt cum coboară adierea cerului în plămânii mei ce tânjesc după aer curat. Ființa mea se preschimbă. Simt ca voi iubi!

Da, voi iubi, şi chiar iubesc!... Iubesc o fată frumoasă şi pură, care nu ştie încă nimic şi lângă care gust plăcerea tainică de a-mi păstra secretul inimii şi de a părea, de a deveni tot atât de candid, de vesel şi de copil pe cât este ea. Ah, cât de frumoase sunt aceste prime zile în care emoția se naşte! Nu sălăşluieşte ceva sublim şi înspăimântător în acest gând: Mă voi trăda, adică mă voi dărui mâine sau poate chiar în seara asta?

Bucură-te, Therese, de acest deznodământ. Gândeşte-te că renaşterea unei ființe ce părea pierdută şi care în loc să se târască în noroi îşi desfăşoară aripile ca o pasăre este opera dragostei, a blândeții, a mâniei, a asprimii, a iertării şi a prieteniei tale! Binecuvântați-mă amândoi, prieteni, şi rugați-vă pentru mine; voi iubi!"

Tot restul scrisorii era pe acelaşi ton. Primind acest imn de fericire şi de recunoştință, Therese simți pentru prima dată că şi fericirea ei e totală şi sigură. Ii întinse mâinile lui Palmer, spunând:

— Spune-mi, unde şi când ne căsătorim?

XI

Se hotărâră ca ceremonia să aibă loc în America. Pentru Palmer era o bucurie imensă să i-o prezinte pe Therese mamei sale şi să primească, în prezenţa ei, binecuvântarea căsătoriei. Mama Theresei nu-şi putea permite să asiste, chiar dacă ceremonia ar fi avut loc în Franţa. Işi găsea însă o compensaţie în fericirea pe care o simţea ştiindu-şi fiica legată de un om înţelept şi devotat. Nu-1 suportase niciodată pe Laurent şi tot timpul îi fusese teamă că Therese va cădea din nou sub dominaţia lui.

Vasul Union se pregătea de plecare. Căpitanul Lawson se oferise să-i îmbarce pe Palmer şi pe logodnica lui. La bord era o adevărată sărbătoare la gândul că vor traversa oceanul împreună cu cei doi. Tânărul căpitan se străduia să-şi repare îndrăzneala faţă de Therese printr-o comportare plină de respect şi de preţuire.

Therese se pregătea să se îmbarce în ziua de 18 august, când primi de la mama ei o scrisoare prin care aceasta o implora să treacă mai întâi prin Paris, măcar pentru douăzeci şi patru de ore, căci ea urma să vină acolo pentru nişte probleme de familie. Intr-adevăr, cine ştie când s-ar mai fi întors Therese din America şi ar mai fi putut-o vedea! Biata mamă nu era deloc fericită alături de ceilalţi copii ai ei, pe care pilda unui tată bănuitor şi certăreţ îi făcea neascultători şi reci faţă de ea. Din această cauză o adora pe Therese: doar ea se dovedise o fiică iubitoare şi o prietenă devotată. Voia s-o binecuvânteze şi s-o îmbrăţişeze, poate pentru ultima oară, căci se simţea îmbătrânită înainte de vreme, bolnavă şi ostenită de această viaţă lipsită de linişte şi afecţiune.

Palmer fu mult mai contrariat de această scrisoare decât vru să mărturisească. Cu toate că admisese totdeauna cu o satisfacţie aparentă posibilitatea unei prietenii statornice între el şi Laurent, nu încetase să fie neliniştit, fără să vrea, în privinţa sentimentelor ce puteau renaşte în inima Theresei la o eventuală revedere. Fireşte, nu-şi dădea seama de aceasta când pretindea contrariul; se lămuri însă când tunul de pe vasul american făcu să răsune golful Spezzia în tot cursul zilei de 18 august, în semn de rămas bun.

Tresărea la fiecare bubuitură, iar la ultima îşi frânse mâinile de durere.

Therese nu simţise nimic din neliniştile lui Palmer, după lămurirea pe care o avusese la începutul şederii lor în acel ţinut.

— Dumnezeule, ce se întâmplă? exclamă ea uimită, privindu-1 cu atenţie. Ce presimţiri ai?

– Da, chiar aşa este, răspunse în grabă Palmer. Am o presimțire... e vorba de Lawson, prietenul meu din copilărie. Nu ştiu de ce...Da, asta e, o presimțire!

– Ți-e teamă să nu i şe întâmple vreo nenorocire pe mare?

– Poate! Cine ştie! în orice caz, slavă cerului, tu nu eşti expusă pentru că mergem la Paris.

– Dar Union trece prin Brest şi rămâne acolo cincisprezece zile. Acolo ne îmbarcăm, nu-i aşa?

– Da, da, cu siguranță, dacă până atunci nu se întâmplă o nenorocire.

Şi Palmer rămase cuprins de tristețe, însă Therese nu înțelese ce se petrece cu el, Cum ar fi putut ghici? Laurent se afla la Baden, preocupat de căsătoria lui, după cum le scrisese, de altfel.

Plecară a doua zi de dimineață cu diligenta şi, fără să se oprească nicăieri, se întoarse în Franța prin Torino şi prin Mont-Cenis.

Călătoria fu de o îngrozitoare tristețe. Palmer vedea peste tot semne prevestitoare de rău; avea superstiții şi slăbiciuni care nu-i stăteau deloc în fire. El, atât de liniştit şi lesne de mulțumit, se lăsă pradă unor extraordinare accese de mânie împotriva surugiilor, a vameşilor, a drumurilor, a trecătorilor. Therese nu-1 mai văzuse astfel şi nu se putu împiedica să i-o spună. îi răspunse ceva lipsit de importanță, însă cu o expresie atât de întunecată şi pe un ton atât de plin de mâhnire, încât ea se sperie de el şi deci şi de viitor.

Pentru unii oameni, soarta este nemiloasă. In vreme ce Palmer şi Therese se întorceau în Franța prin Mont-Cenis, Laurent se întorcea prin Geneva. Ajunse la Paris cu câteva ore înaintea lor. Era foarte preocupat: descoperise că, pentru a-i da posibilitatea de a călători câteva luni, Therese se lipsise de roți banii pe care-i avea în Italia; de asemenea, auzise (căci mai devreme sau mai târziu totul se află) de la cineva care trecuse prin Spezzia cam tot pe-atunci, că domnişoara Jacques trăia la Porto-Venere în cea mai cruntă sărăcie şi că făcea dantelă pentru a plăti o locuință de şase lire pe lună.

Umilit şi cuprins de remuscări, revoltat şi mâhnit, el voi să afle adevărul despre situația Theresei. O ştia prea mândră pentru a primi bani de la Palmer şi i se părea foarte posibil că, dacă nu primise banii pentru lucrările de la Genova, fusese silită să-şi vândă mobila de la Paris.

Alergă într-un suflet pe Champs-Elysees, cutremurându-se la gândul că va găsi nişte necunoscuți instalați în casa dragă, de care nu se putea apropia fără ca inima să-i bată puternic. Fiindcă nu se zărea nici un portar, sună la

poarta grădinii, aşteptând ca o persoană străină să vină să-i deschidă. Nu ştia nimic despre apropiata căsătorie a Theresei şi nici de faptul că era liberă să se mărite. Ultima scrisoare în care ea îi vorbea despre acestea sosise la Baden a doua zi după plecarea lui.

Imensă îi fu bucuria când o văzu în poartă pe bătrâna Catherine. îi sări de gât, dar se întristata îndată la vederea chipului ei încremenit.

– Ce căutați aici? îi spuse ea cu indignare. Ați aflat deja că domnişoara soseşte azi? Nu puteți s-o lăsați în pace? Iar ați venit s-o faceți nefericită? Ştiam că v-ați despărțit şi eram foarte bucuroasă, pentru că prea multe necazuri i-ați făcut. Din pricina asta nu mai țin la dumneavoastră ca pe vremuri. Ei, gata, nu mai stați s-o aşteptați; doar nu aveți de gând s-o ucideți!

– Spui că se întoarce azi! exclama Laurent întruna.

Asta-i tot ce auzise din reproşurile bătrânei servitoare. Intră în atelierul Theresei, în salonaşul liliachiu, în dormitor, ridică pânzele cenuşii aşternute de Catherine peste tot pentru a proteja mobilele Examina una câte una mobilele stranii şi încântătoare, obiecte de artă şi de gust, plătite de Therese din munca ei; nu lipsea nimic. Nimic nu părea schimbat din situația Theresei la Paris, iar Laurent repeta întruna cu un aer puțin rătăcit, privind-o pe Catherine, care îl urma, nemulțumită:

— Soseşte astăzi!

Atunci când spusese că iubeşte o frumoasă fată cu o dragoste suavă ca şi ea, Laurent se lăudase. Crezuse că-i spusese Theresei adevărul,- scriindu-i cu înflăcărarea care-1 cuprindea când vorbea despre sine şi care contrasta atât de straniu cu tonul batjocoritor şi glacial pe care se credea obligat să-1 întrebuințeze în lume. Declarația pe care ar fi trebuit să o facă tinerei fete la care visa n-o mai făcuse. O pasăre ori un nor trecând într-o seară pe cer fusese de-ajuns pentru a dărâma edificiul şubred care se născuse dimineața în această minte de copii şi de poet. Il cuprinse teama de ridicol, sau poate teama de a se vindeca de pasiunea lui fatală pentru Therese.

Stătea acolo, fără să-i răspundă Catherinei, care, voind să pregătească totul pentru sosirea dragei ei stăpâne, se hotărî să-1 lase singur. Laurent era stăpânit de o agitație extraordinară. Se întreba de ce se întoarce Therese la Paris fără să-1 anunțe. Se întorcea pe ascuns cu Palmer, sau procedase ca el: îi vorbise despre o fericire care nu exista şi la care nici nu se mai gândea? Oare întoarcerea ei bruscă şi misterioasă disimula despărțirea de Dick?

Laurent era în acelaşi timp bucuros şi înfricoşat. O seamă de gânduri şi emoții îl frământau. Avu o clipă de rătăcire, când mobilele acoperite cu pânză cenuşie i se părură nişte morminte într-un cimitir. îi fusese întotdeauna groază de moarte şi, fără voie, se gândea mereu la ea. O vedea în juru-i sub toate înfățişările. Crezu că este înconjurat de giulgiuri şi |e ridică înspăimântat, strigând:

– Cine a murit? Therese? Palmer? Văd şi simt că a murit cineva în locul în care m-am întors acum!...

– Nu, tu eşti acela, îşi răspunse el sieşi, tu, care ai petrecut în această casă unicele clipe fericite ale vieții tale şi care acum te reîntorci aici inert, părăsit şi uitat precum un cadavru!

Catherine se întoarse pe nesimțite, ridică pândele, şterse mobila de praf, deschise ferestrele larg, ridică storurile şi puse flori în vazele mari chinezeşti, aşezate pe console aurite. Se apropie apoi de el şi-i spuse:

— Ei bine, zău aşa, ce căutați aici?

Trezit ca dintr-un vis, Laurent privi în jurul său cu un aer pierdut, zări florile care se reflectau în oglinzi, mobilele Boulle ce străluceau în soare; o atmosferă de sărbătoare venea ca prin farmec s-o înlocuiască pe cea întunecată, efect al absenței, atât fie asemănătoare cu moartea.

Nălucirea sa urmă un alt curs.

— Ce caut aici? Azi e zi de sărbătoare pentru Therese: a dat cuiva o întâlnire de dragoste şi, fireşte, nu pe mine, care sunt mort, mă aşteaptă! Ce să caute un cadavru în această odaie nupțială? Ce va spune oare când mă va vedea aici? Imi va spune ca tine, biată bătrână: "Pleacă! Locul tău e într-un sicriu!"

Laurent vorbea ca într-un delir. Catherinei i se făcu milă de el. "E smintit, gândea ea, întotdeauna a fost smintit."

Şi în vreme ce se întreba cum să-1 ia cu binişorul ca să-1 convingă să plece, auzi o trăsură ce se oprise în stradă. Bucuroasă s-o revadă pe Therese, uită de Laurent şi fugi să deschidă.

In uşă se aflau Palmer şi Therese; însă, dornic să se curețe de praful călătoriei, şi nevrând să descarce bagajele acolo, el urcă din nou înapoi în trăsură şi porunci să fie dus la hotelul Meurice, spunându-i Theresei câ-i va aduce valizele în doua ore şi că va veni să cineze împreună cu ea.

Therese o îmbrățişa pe devotata Catherine şi, întrebând-o întruna cum o dusese în absența ei, intră în casă, cu acea curiozitate plină de nerăbdare, dar şi de bucurie, pe care o încearcă firesc oricine revede un loc în care a trăit mult timp; de aceea, Catherine nu avu timp să-i spună că Laurent e acolo, şi ea îl găsi livid, absorbit şi încremenit parcă pe sofaua din salon. Adâncit în visări sinistre, n-auzise nici trăsura, nici zgomotul uşilor ce se deschideau la repezeală. Când o văzu în fața lui, scoase un urlet înfiorător, se repezi s-o îmbrățişeze şi căzu fără suflare, leşinat aproape, la picioarele ei.

Infricoşată la gândul că se îmbolnăvise din nou, Therese îi scoase cravata şi-i dădu să respire săruri, căci Laurent se înăbuşea, şi inima îi bătea atât de puternic, încât tot corpul i se zguduia, ca electrizat, dar îşi reveni repede. Arăta bine. Se îngrăşase. Repeta întruna că niciodată nu se simțise mai bine. că e fericit s-o vadă mai frumoasă, cu privirea limpede ca în cea dintâi zi a iubirii lor. Ingenunche înaintea ei şi-i sărută picioarele, în semn de respect şi adorație. Efuziunile sale erau atât de intense, încât Therese se nelinişti şi socoti că trebuie să-i vorbeasca neîntârziat de plecarea ei apropiată şi de apropiata căsătorie cu Palmer.

– Cum? Ce? Ce zici? strigă Laurent, livid de parcă ar fi căzut trăsnetul lângă el. Plecare! Căsătorie!... Cum! De ce? Iar visez? Ai pronunțat tu aceste cuvinte?

– Da, răspunse ea, le pronunț. Iți şi scrisesem; n-ai primit scrisoarea mea.

— Plecare! Căsătorie! repetă Laurent; dar altă dată spuneai că e cu neputință! Aminteşte-ți! De atâtea ori mi-a părut rău că nu pot închide gura oamenilor care te bârfeau şi să-ți ofer numele meu şi întreaga mea viață. Iar tu spuneai: "Niciodată, niciodată cât timp omul acela trăieşte!" A murit oare? Sau îl iubeşti poate pe Palmer cum nu m-ai iubit pe mine niciodată, de vreme ce nesocoteşti pentru el scrupule ce mi se păreau întemeiate, precum şi scandalul îngrozitor pe care-l socotesc inevitabil ?

— Contele nu mai trăieşte şi sunt liberă.

Laurent fu stupefiat de această mărturisire, şi uita de toate intențiile lui de prietenie frățească şi dezinteresată. Criza pe care Therese o anticipase la Genova avu loc aici şi fu deosebit de dureroasă. Laurent începu să-şi închipuie cu exaltare fericirea de care s-ar fi bucurat fiind soțul Theresei şi vărsă un potop de lacrimi, fără ca vreo vorbă înțeleaptă sau dojenitoare să ajungă la

sufletul lui chinuit şi deznădăjduit. Durerea lui era atât de intensă şi lacrimile atât de sincere, încât Therese nu putu să rămână de piatră la această scenă patetică. Nu putuse niciodată să-1 vadă pe Laurent suferind, fāra sa simtă toată amărăciunea unei mame care ceartă, dar cedează. Se strădui zadarnic să-şi rețină propriile lacrimi. Nu erau lacrimi de regret, nu se lăsa înşelată de amețeala care-1 cuprinse pe Laurent pentru că nu era altceva decât amețeală; însă se simțea zdruncinată, lovită de o durere inexplicabilă. Până la urmă, izbuti să-1 calmeze şi, vorbindu-i cu blândețe şi dragoste, îl convinse să accepte căsătoria ei ca cea mai înțeleaptă şi mai bună soluție pentru amândoi. Cu un zâmbet trist, Laurent îi dădu dreptate.

— Da, recunoscu el. eu aş fi fost un soț insuportabil, iar el te va face fericită! Cerul îți datora această răsplată şi această compensație. Ai perfectă dreptate să-i mulțumeşti şi să socoteşti că ne fereşte pe amândoi - pe tine de o viață chinuită, pe mine de remuşcări mai amare decât cele din trecut. Şi tocmai pentru că totul e înțelept, logic şi bine gândit, mă simt atât de nefericit.

Incepu din nou să plângă în hohote.

Palmer se întoarse fără ca ei să-1 fi auzit. Era stăpânit de o presimțire groaznică, şi, fără să mai stea pe gânduri, tiptil, ca un soț gelos, se apropie, încercând să nu facă gălăgie. Se opri în uşa salonului, recunoscând vocea lui Laurent. "Ah, eram sigur", îşi spuse el şi sfâşie mănuşa pe care se hotărâse să şi-o pună chiar în fața uşii, ca să aibă timp de gândire înainte de a intra. Se gândi că e preferabil să bată la uşă.

— Intră! strigă Therese, uimită că cineva îi face insulta de a bate la uşa salonului ei.

Văzându-1 pe Palmer, păli. Gestul său fusese mai grăitor decât multe vorbe: o bănuia.

Palmer îi remarcă paloarea, însă nu-i ghici cauza.

De asemenea văzu că ea plânsese, iar fața răvăşită a lui Laurent îi spori nelinştea. Prima privire pe care cei doi bărbați o schimbară fu o privire plină de ură şi sfidare; se îndreptară apoi unul spre celălalt, neştiind dacă să-şi întindă mâna sau să se strângă de gât.

In momentul acela Laurent se dovedi mai bun şi mai sincer decât celălalt, căci avea unele gesturi fireşti care te făceau să-i ierți greşelile. Desfăcu brațele şi-1 îmbrățişa pe Palmer cu efuziune, însă fară să-şi ascundă lacrimile care îl înecau iarăşi..

– Ce s-a întâmplat? întrebă Palmer, privind-o pe Therese.

– Nu ştiu, răspunse ea pe un ton hotărât; i-am spus adineauri că ne căsătorim şi că plecăm. Asta l-a îndurerat. Crede pesemne că îl vom uita. Spune-i, Palmer, că, de departe sau de aproape, îl vom iubi mereu.

– E un copil răsfăţat! răspunse Palmer. Ar fi trebuit să ştie că eu îmi respect promisiunile şi că în primul rând vreau fericirea ta. Oare va trebui să-1 luăm cu noi în America ca să nu mai sufere şi să nu te mai facă să plângi, Therese?

Aceste vorbe fură rostite pe un ton imposibil de descris. Era un amestec de afecţiune părintească şi de adâncă amărăciune.

Therese înţelese. Ceru să i se aducă pălăria şi salul apoi îi spuse lui Palmer:

– Hai să mâncăm la cabaret. Catherine nu mă aştepta decât pe mine şi n-a pregătit masa pentru două persoane.

– Vrei să spui pentru trei? interveni Palmer, pe acelaşi ton, jumătate afectuos, jumătate ironic.

– Dar eu nu cinez cu voi, răspunse Laurent, care pricepu în fine ce se petrecea în mintea lui Palmer. Vă las; o să mai trec să-mi iau rămas bun. Când plecaţi?

— Peste patru zile, spuse Therese.

— Cel puţin! adăugă Palmer, privind-o în mod straniu; dar ăsta nu e un motiv să nu cinăm împreună în seara asta. Te rog, Laurent, fă-mi plăcerea de a veni cu noi la Les Freres-Provengaux; după aceea vom face o plimbare cu trăsura prin Bois de Boulogne. Ne vom aminti de Florenţa. Hai, te rog!

– Dar sunt aşteptat în altă parte, spuse Laurent.

– Perfect, anunţi să nu te mai aştepte. Poftim hârtie şi condei! Scrie, te rog, scrie!

Palmer vorbea pe un ton ce nu admitea replică: din câte îşi amintea Laurent, acesta era felul lui de a se adresa prietenilor. Therese ar fi dorit ca el să refuze, şi dintr-o singură privire l-ar fi putut face să înţeleagă acest lucru, dar Palmer n-o slăbea din ochi şi părea să interpreteze totul pe dos.

Laurent era foarte sincer. Când minţea, era primul care se lăsa înşelat de minciuna lui. Se crezu destul de tare pentru a ţine piept acestei situaţii delicate, dorind să-i redea lui Palmer încrederea de odinioară. Din nefericire, când mintea omului, stăpânită de aspiraţii mărețe, a ajuns pe anumite culmi,

dacă ameţeala o cuprinde, ea nu coboară, ci se rostogoleşte. Aşa se întâmplase şi cu Palmer. Suflet generos şi cinstit cum puţine sunt pe lume, el avusese ambiţia să-şi stăpânească emoţiile provocate de o situaţie penibilă. Acum îl părăseau; cine l-ar fi putut condamna?

Cina fu de o nemaipomenită tristeţe; cu toate ca Palmer îşi asumase rolul de amfitrion şi ţinea să le ofere musafirilor săi mâncărurile şi vinurile cele mai alese, acestora totul li se părea amar, şi Laurent, după eforturi zadarnice de a-şi recăpăta starea de spirit de la Florenţa, refuză să-i mai acompanieze în Bois de Boulogne. Palmer, care, pentru a-şi da curaj, băuse puţin mai mult decât de obicei, stărui într-un mod enervant pentru Therese.

– Zău, îi zise ea, nu mai insista atâta. Laurent are dreptate să refuze; dacă mergem în trăsura ta deschisă, se poate să fim văzuţi de oameni care ne cunosc, care nu sunt obligaţi să ştie în ce situaţie deosebită ne aflăm şi ar putea gândi, pe socoteala fiecăruia dintre noi, lucruri destul de neplăcute.

– Fie, atunci să ne întoarcem la tine, spuse Palmer, mă voi duce apoi să mă plimb de unul singur, simt nevoia să iau aer.

Văzând că Palmer vrea cu orice chip să-1 lase singur cu Therese, pesemne pentru a-i supraveghea sau a-i surprinde, Laurent plecă. Se întoarse acasă foarte trist; se gândea că Therese nu e fericită poate, şi fără să vrea se bucura oarecum să remarce că Palmer nu e mai presus de firea omenească, aşa cum îşi închipuise şi cum îl descrisese Therese în scrisori.

Vom trece repede peste cele opt zile care urmară, opt zile ce făcură puţin câte puţin să se prăbuşească eroicul roman, închipuit de cei trei nefericiţi prieteni cu mai multă sau mai puţină intensitate. Cea care-şi făcuse cele mai multe iluzii fusese Therese, care, în pofida unor temeri şi previziuni destul de înţelepte, se decisese să-şi lege viaţa de a lui Palmer, faţă de care, oricare i-ar fi fost din momentul acela greşelile, ea trebuia şi voia să se tina de cuvânt. Dar deodată Palmer o eliberă fagăduială, printr-o serie de bănuieli cu mult mai jignitoare decât fuseseră toate insultele lui Laurent.

Intr-o dimineaţă, după ce-şi petrecuse noaptea ascuns în grădina Theresei, Palmer se pregătea sa plece, când ea îi ieşi în drum la poarta grădinii şi-i zise:

— Ai stat aici şase ore în şir, iar eu. te-am zărit din odaia mea. Acum eşti absolut convins că n-a fost nimeni la mine în noaptea asta?

Therese era iritată, dar, provocând această lămurire pe care Palmer i-o refuză, mai spera încă să-1 aducă din nou pe calea încrederii; dar el luă într-alt fel lucrurile.

– Observ, Therese, îi spuse el, că te-ai plictisit de mine, de vreme ce pretinzi o mărturisire, după care voi fi vrednic de dispreț în ochii tăi. Nu cred, totuşi, că te-ar fi costat aşa de mult să-i închizi, fiind vorba de o slăbiciune cu care te-am plictisit prea mult. De ce nu m-ai lăsat să sufăr în tăcere? Ți-am aruncat eu insulte sau cuvinte amare? Ți-am scris oare volume de ocări, pentru ca a doua zi să plâng la picioarele tale şi să le neg cu vehemență, iar a treia zi să încep din nou să te chinuiesc? Ți-am pus vreodată vreo întrebare indiscretă? De ce n-ai dormit liniştită azi-noapte, în vreme ce eu stăteam aşezat pe bancă, fără să-ți tulbur liniştea cu strigăte sau lacrimi? Nu-mi poți ierta o suferință care poate mă face să roşesc, însă pe care am cel puțin orgoliul de a vrea şi de a şti s-o ascund? Ai iertat mult mai multe lucruri unui om care n-a avut tot atâta curaj.

– Nu i-am iertat nimic, Palmer, de vreme ce l-am părăsit pentru totdeauna. Cât despre suferința pe care o mărturiseşti, şi pe care socoti că o ascunzi atât de bine, să ştii că mie mi-e clar ca lumina zilei şi că sufăr mai mult decât tine din cauza ei. Afla ca mă umileşte profund şi că, venind din partea unui om puternic şi înțelept ca tine, mă ofensează de mii de ori mai mult decât injuriile unui copil în delir.

— Da, da, e drept, răspunse Palmer. Aşadar, eşti supărată din pricina mea, şi pentru totdeauna. Ei bine, Therese, totul s-a terminat între noi. Fă şi tu pentru mine ce-ai făcut pentru Laurent: rămâi prietena mea.

— Mă părăseşti?

— Da, Therese, dar fără a uita că atunci când ai avut bunăvoința să făgăduieşti că vei fi a mea, ți-am pus numele, averea şi prețuirea mea la picioare. Eu îmi țin promisiunea: să ne căsătorim aici, fără vâlvă şi fără bucurie, acceptă-mi numele şi jumătate din avere, iar apoi...

– Apoi?

– Apoi voi pleca, mă voi duce s-o îmbrățişez pe mama şi... tu vei fi liberă!

– Vrei să mă ameninți că te sinucizi?

– Nu, pe onoarea mea! Sinuciderea e o laşitate, mai ales când ai o mamă ca a mea. O să călătoresc, o să fac din nou înconjurul lumii şi nu vei mai auzi vorbindu-se despre mine!

Pe Therese o asemenea propunere o revoltă.

– Aceasta, Palmer, îi spuse ea, mi se pare o glumă de prost gust şi te ştiu om serios. Imi place să cred că nu mă socoteşti capabilă să primesc ceea ce-mi oferi pentru a-ți rezolva o problemă de conştiință. Propunerea ta mă jigneşte.

– Therese! Therese! strigă Palmer cu violență, strângând-o cu deznădejde în brațe, jură-mi pe memoria copilului pe care l-ai pierdut că nu-1 mai iubeşti pe Laurent şi-ți cad la picioare ca să te implor să-mi ierți nedreptatea.

Therese îşi retrase brațul învinețit şi-1 privi pe Palmer în tăcere, ofensată până-n adâncul inimii de făgăduiala cerută; formularea i se părea mai dură şi mai brutală decât durerea fizică pe care o simțea.

— Copilul meu, strigă ea apoi printre hohote de plâns, îți jur ție care eşti în ceruri, că nici un bărbat n-o va mai umili pe biata ta mamă.

Se duse şi se încuie în odaia ei. Nu avea absolut nimic să-şi reproşeze față de Palmer, şi nu voia să se coboare, ca o femeie vinovată, până la a-i da explicații. In plus, întrezărea un viitor groaznic lângă un om în stare de asemenea gelozie: după ce stârnise de două ori ce credea el că poate fi un pericol pentru ea, o făcea vinovată de propria lui imprudență. Se gândi la viața îngrozitoare a mamei sale lângă un bărbat gelos pe trecut şi îşi spuse pe bună dreptate că, după suferința pe care i-o pricinuise pasiunea lui Laurent, fusese o nebunie din partea ei să mai poată crede în fericire lângă un alt bărbat.

La rândul lui, Palmer avea un fond de rațiune şi mândrie care nu-i permitea să mai spere că o va face fericită pe Therese după o asemenea scena. Simțea că nu se vindeca de gelozie şi se încăpățâna să o creadă întemeiată. îi scrise Theresei:

"Dragă prietenă, iartă-mă dacă te-am întristat; dar mi-e imposibil să nu recunosc că eram gata să te atrag într-o prăpastie a deznădejdii. îl iubeşti pe Laurent, l-ai iubit tot timpul, chiar fără să vrei, şi poate că-1 vei iubi mereu. Asta ți-e soarta. Am vrut să te apăr de ea, ai vrut-o şi tu. Recunosc şi acum că, acceptându-mi dragostea, erai sinceră şi că ai făcut tot posibilul ca să răspunzi. Eu însumi mi-am făcut multe iluzii; însă cu fiecare zi, de când ne-am întors de la Florența, le simțeam cum se risipesc, parcă el ar fi continuat să se comporte ca un ingrat, aş fi fost salvat; însă remuşcarea şi recunoştința lui te-au înduioşat. Şi eu am fost mişcat, şi totuşi am încercat să par calm. In zadar. De-atunci încoace, ați îndurat amândoi din pricina mea suferințe nemărturisite, pe care eu totuşi le-am ghicit. Lui îi revenise toată vechea

dragoste față de tine, iar tu, cu toate că luptai împotriva acestui sentiment, regretai că eşti a mea. Vai, Therese, atunci ar fi trebuit să te dezlegi de jurământ! Eram gata să-ți redau libertatea. Te-am lăsat să pleci cu el la Spezzia; de ce n-ai făcut-o?

Iartă-mă, îți reproşez că ai pătimit mult ca să mă faci fericit şi să-ți legi viața de a mea. Şi eu am luptat din greu, ți-o jur! Acum, în cazul că mai vrei să-mi accepți devotamentul, sunt pregătit să lupt şi să sufăr din nou. Gândeşte-te dacă vrei să mai suferi şi dacă, urmându-mă în America, nădăjduieşti să te vindeci de această patimă nefericită care-ți prevesteşte un trist viitor. Sunt gata să te iau cu mine, însă te implor, să nu mai vorbim de Laurent şi să nu mă consideri vinovat pentru că am ghicit adevărul. Să rămânem prieteni, vino să stai la mama mea, şi dacă peste câțiva ani nu mă vei socoti nevrednic de tine, acceptă să-mi porți numele şi să trăieşti în America, fără să te mai gândeşti vreodată să te întorci în Franța.

Aştept răspunsul tău vreme de opt zile la Paris,

Richard"

Therese refuză oferta ce-i ofensa mândria. îl iubea încă pe Palmer, şi totuşi se simțea atât de jignită că e acceptată din milă, când ea nu avea nimic să-şi reproşeze, încât îi ascunse durerea ce-j sfâşia inima. Simțea, de asemenea, că nu ar fi putut rămâne alături de el decât prelungind chinul pe care el nu mai avea puterea să-1 ascundă şi că existența lor ar fi fost, din clipa aceea, o luptă şi o amărăciune de fiecare clipă. Plecă la Paris împreună cu Catherine, fără să spună nimănui unde se duce şi se închise într-o căsuță la țară, pe care o închine pentru trei luni.

XII

Palmer plecă în America, luându-şi cu el durerea amară, îndurând-o cu demnitate, dar neputând recunoaşte că se înşelase. Avea un gen de încăpățânare care-1 ajuta să înfăptuiască cu hotărâre orice act, dar nu să continue pe un drum dureros şi într-adevăr anevoios. Se crezuse capabil s-o

vindece pe Therese de dragostea ei nefericită, şi credința lui înflăcărată, imprudentă dacă vreți, îi înlesnise miracolul; dar pierdea roadele în momentul în care trebuia să le culeagă, pentru că nu rezistase la ultima încercare.

Trebuie adăugat că cea mai proastă tactică cu putință în întemeierea unei relații serioase, este să vrei să stăpâneşti prea devreme o inimă zdrobită, căci gelozia respectivă este o boală fără leac şi dă naştere unor furtuni pe care nici bătrânețea nu le potoleşte întotdeauna.

Dacă Palmer ar fi fost un om cu adevărat puternic sau mai calm şi mai înțelept, ar fi putut s-o salveze pe Therese de suferințele ce o aşteptau. Ar fi trebuit poate s-o facă, pentru că ea i se încredințase cu o sinceritate şi un dezinteres demne de solicitudine şi respect: însă mulți oameni par puternici, când de fapt sunt doar energici, şi Palmer era unul dintre aceştia. Dar merita fireşte regretele Theresei şi vom vedea curând că era capabil de gesturile cele mai nobile şi de acțiunile cele mai curajoase. Singura lui eroare fusese de a fi crezut în durata neclintită a ceea ce la el fusese un efort spontan de voință.

La început, Laurent nu ştia nimic de plecarea lui Palmer în America; fu consternat negăsind-o nici pe Th6rese, care plecase fără să-şi ia adio. Primise de la ea numai câteva rânduri:"Eşti unicul meu confident în Franța în legătură cu proiectata căsătorie cu Palmer. Căsătoria nu va mai avea loc. Ține secretul. Plec."

Scriindu-i cu răceală lui Laurent aceste câteva cuvinte, Therese simțea un soi de amărăciune împotriva lui. Oare acest copil nefericit nu era pricina tuturor durerilor ei? Dar curând îşi dădu seama că, de data aceasta, supărarea nu are sens. Purtarea lui Laurent fusese admirabilă şi față de Palmer, dar şi față de ea, în timpul celor opt zile blestemate care spulberaseră totul. După izbucnirea din prima zi, acceptase situația cu multă candoare şi făcuse tot ce putea pentru a nu-1 nemulțumi pe Palmer. Nu încercase nici măcar o dată,să profite pe lângă Therese de acuzațiile nedrepte ale logodnicului ei. Vorbea întruna de el cu respect şi prietenie. Printr-un straniu concurs de împrejurări, de data aceasta el fusese cel care se purtase cu eleganță. De altfel, Therese nu putea să nu recunoască faptul ca, dacă Laurent se comporta câteodată ca un nebun, mergând până la atrocitate, în mintea lui nu era loc pentru nimic meschin sau josnic.

In cele trei luni care trecură după plecarea lui Palmer, Laurent continuă să se dovedească demn de prietenia Theresei. Izbutise să-i găsească ascunzătoarea, însă

nu-i tulbură liniştea cu nimic. Intr-o zi, ii scrise, reproşându-i cu blândețe răceala cu care îşi luase rămas bun de la el şi faptul că nu avusese încredere în el, că nu-1 considerase ca pe un frate când fusese necăjită: el nu venise oare pe lume tocmai pentru a o sluji, a o consola, a o răzbuna dacă trebuie? Urmară apoi întrebări la care Therese trebuia să răspundă. Palmer o ofensase cumva? Voia să se ducă la el şi să-i ceară satisfacție?

"Oare am comis o imprudență care să te fi jignit? Ai ceva să-mi reproşezi? Zău că nu mă socoteam vinovat! Dacă sunt cauza durerii tale, ceartă-mă, iar dacă nu, spune-mi că-mi îngădui să plâng împreună cu tine."

Therese îl dezvinovăți pe Richard, fără nici o explicație. îi interzisese lui Laurent să mai vorbească despre Palmer. In hotărârea nobilă de a nu întina amintirea logodnicului ei, îi dădu să înțeleagă că ea provocase ruptura. Aceasta însemna, poate, să-i redea lui Laurent unele speranțe (şi ea nu voia să i le lase); dar există situații când, orice-ai face, comiți în mod inevitabil stângăcii care te duc la pierzanie.

Scrisorile lui Laurent erau pline de afecțiune şi duioşie. Scria fără artificiu şi fără pretenții, deseori fără gust; era când voit emfatic, când trivial, fără falsă pudoare. Insă cu toate defectele lor, scrisorile lui erau străbătute de un accent de sinceritate care le făcea convingătoare: simțeai la fiece cuvânt vâpaia tinereții şi seva clocotitoare a artistului genial.

In plus, Laurent se apucase de lucru cu înfrigurare, hotărât să nu mai ducă niciodată o existență de desfrâu. Inima lui sângera la gândul privațiunilor îndurate de Therese ca să-i ofere mişcare, aer curat şi slnătate, când îl trimisese în Elveția. Dorea să se achite față de ea, şi cât mai iute.

Curând Therese simți că afecțiunea acestui copil sărman, cum continua el să se numească, îi era de o mare mângâiere şi că, dacă lucrurile ar fi putut continua astfel, ea avea să însemne cel mai frumos sentiment pe care-1 cunoscuse.

Il încuraja, pe un ton matern, să continue pe calea muncii pe care el susținea că pornise pentru totdeauna.

Scrisorile ei erau blânde, resemnate şi de-o afecțiune castă; însă Laurent simțea că din ele emana o profundă tristețe. Therese mărturisea că e puțin

suferindă şi pomenea adesea de moarte, bătându-şi joc de ea cu o melancolie sfâşietoare. Era cu adevărat bolnavă: fără dragoste şi fără muncă se plictisea. Luase cu ea o mică sumă de bani, însemnând o rămăşiță din ceea ce câştigase la Genova, şi făcea economii foarte mari pentru a putea rămâne la țară cât mai mult posibil. Parisul o îngrozea. Apoi, poate că îi era în acelaşi timp şi dor de Laurent şi teamă de a-1 revedea transformat, supus şi îmbunat în toate chipurile, după cum se înfățişa în scrisori. Nădăjduia că el se va căsători: de vreme ce o dată avusese această veleitate, gândul cel bun se putea întoarce. Il încuraja în acest sens. El răspundea când da, când nu. Therese aştepta mereu ca iubirea de altădată să nu mai răzbată din scrisorile lui; el îi pomenea mereu de ea câte puțin, însă cu o delicatețe acum încântătoare, iar trăsătura dominantă a acestor reveniri la un sentiment nu îndeajuns de înăbuşit era o tandrețe suavă, o sensibilitate expansivă, un fel de pietate filială înflăcărată.

Când veni iarna, nemaiavând bani, Therese se văzu silită să se întoarcă la Paris, unde o chemau clientela şi diverse obligații. Ii ascunse lui Laurent întoarcerea, nevrând să-1 vadă prea curând; însă mânat de un soi de inspirație, el trecu pe ulița lăturalnică unde se afla casa ei. Zări obloanele deschise şi intră, beat de fericire. Era o bucurie naivă şi aproape copilărească, iar Therese ar fi părut o mironosiță ridicolă dacă ar fi fost bănuitoare şi prudentă. O lasă să cineze, implorând-o să vină la el în seara aceea, ca să-i arate un tablou pe care tocmai îl terminase şi voia neapărat să cunoască părerea ei înainte de a-1 preda. Tabloul era vândut şi plătit; dar dacă Therese i-ar fi adus vreo critică, ar mai fi lucrat la el câteva zile. Trecuseră vremurile triste în care Therese "nu se pricepea, poseda judecata realistă şi îngustă a portretiştilor, nu era în stare să aprecieze o lucrare făcută din imaginație" etc... Acum ea era "muza şi puterea lui inspiratoare. Fără ajutorul sufletului ei divin nu era în stare de nimic. Cu sfaturile şi încurajările ei, talentul lui nu se va dezminți în nici un fel."

Therese uită de trecut şi, fără să se lase îmbătată de prezent, consideră că nu are dreptul să refuze ceea ce un artist nu refuză niciodată unui confrate. După cină, chemă o birjă şi se duse la Laurent.

Găsi atelierul cufundat într-o lumină vie care punea în valoare tabloul. Era o lucrare frumoasă şi puternică. Acest geniu straniu avea calitatea de a realiza în perioadele de pauză progrese mai mari decât cei care lucrează cu perseverență. Din cauza călătoriilor şi a bolii, îşi încetase activitatea timp un

an, şi se părea că-i fusese de-ajuns să se gandescă la ea, ca să se descătuşeze de defectele de până atunci. Dobândise totodată calităţi noi, despre care n-ar fi crezut că ar fi compatibile cu firea lui; exactitatea desenului, blândeţea chipurilor, farmecul execuţiei, tot ce avea să placă de-acum încolo publicului, fără ca el să scadă în ochii celorlalţi artişti.

Therese fu încântată şi înduioşată. îi împărtăşi via sa admiraţie, stăruind asupra a tot ce socotea în măsură a-i trezi nobilul orgoliu al talentului, a domina relele porniri ale trecutului. Nu-i făcuse nici o critică şi-i interzisese să mai retuşeze ceva.

Deşi modest în felul său de a fi şi de a vorbi, Laurent era şi mai orgolios decât îl socotea Therese. In adâncul inimii, se simţea îmbătat de laudele ei, ştiind-o cea mai ingenioasă şi mai bună observatoare dintre toate fiinţele capabile să-1 aprecieze. Ii revenea nevoia imperioasă de a împărţi cu ea suferinţele şi bucuriile vieţii de artist, ca şi speranţa de a deveni un maestru, pe care doar ea i-o putea reda în momentele de slăbiciune.

După ce admiră multă vreme tabloul, Therese se întoarse pentru a examina un chip, de care Laurent spunea că va fi şi mai încântată; însă în locul unui tablou, Therese o zări pe mama ei, zâmbind în pragul odăii lui Laurent.

Doamna C. venise la Paris cu treburi importante: pe de o parte fiul ei se căsătorea (domnul C... era şi el de câtva timp la Paris), pe de altă parte, aflase că Therese îşi reluase corespondenţa cu Laurent şi nutrea temeri în legătură cu viitorul ei; venise la pictor cu gândul sa-i spună tot ceea ce o mamă îi spune unui bărbat pentru a-1 împiedica să-i distrugă fiica.

Dar Laurent era înzestrat cu elocvenţa inimii. O calmă pe sărmana mamă şi o rugă să mai rămână, spunându-i:

— Therese urmează să vină: vreau să-i jur la picioarele dumneavoastră că voi fi mereu pentru ea ceea ce va dori ea, fie frate, fie soţ, dar în orice caz sclavul ei.

Pentru Therese şi pentru mama ei revederea fu o minunată surpriză, pentru că nici una nici alta nu se aşteptau să se vadă atât de curând. Se îmbrăţişară, plângând de bucurie. Laurent le duse într-un salonaş plin de flori, unde li se servi cu mult lux ceaiul. Laurent era bogat, câştigase zece mii de franci şi era bucuros şi mândru că-i va putea restitui Theresei toţi banii cheltuiţi pentru el. Fu absolut fermecător în seara aceea; câştigă inima fiicei şi

încrederea mamei, având totuşi delicateţea de a nu pomeni nimic despre dragoste. Dimpotrivă, îmbrăţişând mâinile împreunate strâns ale celor două femei, exclamă cu sinceritate că era cea mai frumoasă zi din viaţa lui şi că singur cu Therese nu se simţise niciodată atât de fericit, de împăcat cu sine.

Câteva zile mai târziu, doamna C... fu prima care-i vorbi Theresei de căsătorie. Biata femeie, care jertfise totul pentru a duce o existenţă onorabilă, şi, în ciuda problemelor intime, credea că procedase bine, nu putea îndura ideea de a-şi vedea fiica abandonată de Palmer şi considera că venise momentul ca Therese să-şi facă o situaţie alegând pe. un altul. Laurent era acum celebru şi la modă. Niciodată o căsătorie nu păruse mai potrivită. Tânărul şi marele artist se eliberase de defectele lui. Therese avea asupra lui o influenţă care reuşise să domine cele mai dificile crize ale anevoioasei lui împliniri, iar el o iubea cu o dragoste neţărmurită Era ca o datorie pentru amândoi să reînnoade o relaţie care nu fusese niciodată cu totul distrusă şi. oricât s-ar fi străduit ei - nici nu putea fi vreodată. Laurent îşi justifica purtarea din trecut prin nişte raţionamente extrem de subtile. După spusele lui, Therese l-ar fi răsfăţat de la început cu prea marea ei blândeţe şi îngăduinţă. Dacă, de la întâia ingratitudine, s-ar fi arătat jignită, poate l-ar fi vindecat de tristul obicei căpătat pe lângă femeile de proastă speţă, de a se comporta ca un nebun. Ea l-ar fi învăţat ce înseamnă respectul ce i se cuvine femeii ce se dăruieşte din dragoste.

Un alt argument pe care Laurent îl aducea pentru a se dezvinovăţi, şi care părea şi mai serios, era cel pe care-1 menţionase şi în scrisori:

Pesemne eram bolnav fără să ştiu, când am început să mă port urât cu tine. O congestie cerebrală se abate ca un trăsnet asupra omului, dar nu e greu de presupus că, în cazul unui bărbat tânăr şi puternic, s-a produs cu mult timp în urmă o criză profundă, care i-a afectat raţiunea şi împotriva căreia voinţa sa nu a putut să reacţioneze. Nu aşa au stat oare lucrurile cu mine, dragă Therese, înaintea acelei boli care a fost gata să mă răpună? Nici tu, nici eu, nu ne-am putut da seama, dar îmi aduc aminte că mi se întâmpla să mă deştept dimineaţa fără să pot deosebi relitatea de visele de peste noapte. Ţi-aminteşti că nu eram capabil să lucrez, că locul în care ne găseam îmi pricinuia o aversiune bolnăvicioasă şi că avusesem deja în pădure... o nălucire extraordinară: în fine, că atunci când îmi reproşai cu blândeţe vorbele dure şi acuzaţiile nedrepte, te ascultam cu un aer buimac, crezând că toate sunt invenţii de-ale tale? Biată femeie! Şi te niai acuzam pe tine că eşti nebună! Dar

de vreme ce ştii că eram nebun, trebuie să-mi ierți greşelile involuntare. Compară comportarea mea de după boală cu cea de dinainte! Nu e ca o renaştere a sufletului meu? Nu m-ai regăsit dintr-odată la fel de încrezător, de supus şi de devotat, pe cât fusesem de sceptic, de irascibil şi de egoist înainte de criza după care am redevenit eu însumi? Şi din momentul acela, oare ai avut ceva să-mi reproşezi? Nu acceptasem oare căsătoria ta cu Palmer ca pe o pedeapsă meritată? M-ai văzut chinuindu-mă de durere la gândul că te voi pierde pentru vecie: oare am spus vreo vorbă împotriva logodnicului tău? Dacă mi-ai fi ordonat să alerg după el şi chiar să-mi zbor creierii ca să ți-1 aduc înapoi, aş fi făcut-o, în aşa măsură sufletul şi voința mea îți aparțin! Vrei şi acum asta? Spune o vorbă doar şi, dacă existența mea te deranjează sau te duce la pierzanie, sunt gata să-i pun capăt. Spune vorba asta şi nu vei mai auzi niciodată de nenorocitul care nu mai are altceva de făcut pe lume decât să trăiască ori să moară pentru tine.

Therese nu se mai simțea atât de puternică de când se confrunta cu această dublă iubire, care de fapt nu constituia decât o unică dramă: dacă Laurent n-ar fi făcut-o să sufere, lui Palmer nu i-ar fi venit niciodată ideea de a o lua de soție, iar ea, la rândul ei, nu-1 acceptase decât din deznădejde. însă Laurent nu dispăruse nici o clipă din viața ei, pentru ca metoda convingerii, folosită de Palmer ca s-o silească să-1 accepte, era o perpetuă revenire la legătura tristă de care el voia s-o ajute să uite, amintindu-i-o mereu.

Apoi, după despărțirea de Palmer, reluarea relațiilor dintre cei doi reprezentase pentru Laurent o adevărată renaştere a pasiunii, iar pentru Therese o nouă formă de devotament, mai delicat şi mai blând decât însăşi dragostea. Ea suferise din pricină că Palmer o părăsise, însă nu-şi pierduse curajul. Se simțea încă puternică împotriva nedreptății: nu era genul de femeie care să sufere şi să se vaite veşnic din cauza unor regrete zadarnice şi unor dorințe nerealizabile. Reacționa rapid, fiind ajutata şi de o inteligență destul de vie. Işi clădise un înalt ideal de libertate morală, iar atunci când iubirea şi încrederea în ceilalți îi erau înşelate, avea destul orgoliu pentru a nu disputa fâşie cu fâşie pactul sfâşiat. Ii plăcea atunci să-i redea cu generozitate şi fără reproşuri libertatea celui care i-o cerea.

Insă devenise mult mai slabă decât în prima tinerețe, în sensul că îşi recăpătase nevoia de a iubi şi de a năzui, multă vreme reprimată în urma teribilelor încercări prin care trecuse. Multă vreme îşi imaginase că va trăi aşa

şi că arta va fi singura pasiune. Dar se înşelase şi acum nu-şi mai putea face iluzii în legătură cu viitorul. Trebuia să iubească, dăruindu-se cu blândețe şi devotament, pentru a satisface cu orice preț elanul matern - fatalitatea caracterului şi a vieții ei. Obişnuia să sufere pentru cineva şi avea nevoie să mai sufere, iar dacă această necesitate - stranie, dar întâlnită la unele femei şi la unii bărbați - nu o făcuse la fel de miloasă față de Palmer decât față de Laurent, e pentru că Palmer i se păruse prea puternic şi nu avea nevoie de devotamentul ei. Palmer se înşelase deci când ii dăruise sprijin şi mângâiere, cerându-i să nu se gândească decât la ea: Theresei îi lipsise convingerea că-i este necesară.

Laurent, mai naiv fiind, poseda acel farmec deosebit care pe ea o atrăgea în mod fatal: slăbiciunea! Nu şi-o disimula, ci, din contră, se lăuda cu această infirmitate înduioşătoare a geniului său, în fraze sincere, pline de emoție. Dar - vai! - şi el se înşela. Nici el nu era slab, aşa cum nici Palmer nu era puternic, în măsura în care se voia fiecare. De îndată ce slăbiciunea lui era biruită, îşi recăpăta -ca un copil răsfățat - putința de a-i face pe alții să sufere.

Laurent era pradă unei fatalități nemiloase, după cum o recunoştea singur în clipele lui de luciditate. Ai fi zis că, zămislit din iubirea a doi îngeri, ar fi supt lapte de la o Furie şi i-ar fi rămas în sânge un dram de turbare şi de deznădejde. Era una din acele firi - mult mai des întâlnite decât s-ar crede - care, în ciuda unor idei sublime şi a unor intenții minunate, nu pot atinge apogeul facultăților lor fără a cădea imediat într-un soi de epilepsie intelectuală.

Apoi, el, ca şi Palmer, voia să înfăptuiască acel lucru imposibil, care constă în a pretinde să-ți tragi fericirea din deznădejde şi să guşti plăcerile divine ale fidelității conjugale şi ale prieteniei pe ruinele unui trecut proaspăt distrus. Ar fi fost nevoie de tihnă pentru aceste două suflete sângerânde încă; Therese o cerea, cu teroarea unei oribile presimțiri; dar Laurent credea că trecuseră zece secole, nu zece luni de când se despărțiseră şi suferea din cauza unor dorințe legate mai degrabă de spirit decât de instincte; ori, tocmai aceasta ar fi trebuit s-o neliniştească pe Therese.

Dar ei, Laurent i se părea cu totul regenerat Putea acum să rămână singur cu ea fără să mai aibă accese de exaltare ca altădată şi putea să-i vorbească ceasuri în şir cu afecțiunea cea mai sublimă. El care, după spusele lui, crezuse mult timp că a amuțit, simțea în fine că talentul său atinge

plenitudinea. O silea pe Therese să i se consacre, arătându-i fără încetare că are de săvârşit faţă de el o misiune sfântă, aceea de a-1 sustrage nebuniilor tinereţii, ambiţiilor maturităţii şi egoismului depravat al bătrâneţii. Ii vorbea de el şi mereu de el; de ce nu? Vorbea atât de frumos! Cu ajutorul ei, el va deveni un mare artist, un suflet mare, un om mare; şi ea îi datora aceasta, căci îi salvase viaţa! Iar Therese, cu trista naivitate a sufletelor iubitoare, socotea acest raţionament desăvârşit şi-şi făcea o datorie din ceea ce la început oferise drept iertare.

Şi aşa sfârşi prin a reînnoda această nefericită legătură, având numai fericita inspiraţie să amâne data căsătoriei: voia să pună la încercare hotărârea lui Laurent, temându-se pentru el şi doar pentru el de o relaţie definitivă. Dacă n-ar fi fost vorba decât de ea, nu s-ar mai fi gândit la nimic. Ce imprudenţă!

Prima fericire a Theresei nu durase o săptămână întreagă, aşa cum spune cu tristeţe un cântec vesel; cea de-a doua nu ţinu nici douăzeci şi patru de ore. Reacţiile lui Laurent erau subite şi violente pe lângă intensitatea bucuriilor lui. Noi spunem reacţiile lui, Therese vorbea despre retractările lui şi acesta era termenul adecvat. El se supunea acelui impuls implacabil pe care-1 au unii adolescenţi de a ucide sau de a distruge ceea ce iubesc cu patima. S-au observat asemenea porniri crude la bărbaţi cu firi foarte diferite, iar istoria îi consideră perverşi: mai bine ar fi să spunem că au instincte pervertite fie de o maladie a creierului contractată în mediile în care s-au născut, fie din impunitatea, ce ucide judecata, pe care anumite situaţii le-au înlesnit de la primii paşi în viaţă. S-au văzut tineri regi înjunghiind căprioare pe care păreau să le îndrăgească, doar pentru plăcerea de a le vedea măruntaiele palpitând. Oamenii de geniu sunt şi ei nişte regi în mediul în care trăiesc, monarhi absoluţi şi îmbătaţi de propria lor putere. Sunt unii pe care-i roade setea de dominare, iar fericirea dominării asigurate înflăcărează până la furie.

Aşa era Laurent, în care cu siguranţă se zbăteau doi oameni foarte diferiţi. Ai fi zis că două suflete, certându-se care dintre ei să-i anime trupul, se luptau îndârjit ca să se alunge unul pe celălalt. In fmijlocul acestor porniri contrare, nefericitul îşi ipierdea discernământul şi cădea puţin câte puţin, epuizat ori de victoria îngerului, ori de cea a demoului.

Iar când se analiza pe sine, i se părea câteodată că citeşte într-o carte de magie şi că găseşte cu o înfricoşătoare şi magnifică luciditate cheia acelor conjuraţii cărora le cădea pradă.

— Da, îi spunea el Theresei, sunt prada acelui fenomen pe care taumaturgii îl numesc posesiune. In mine se luptă două spirite. Să fie într-adevăr unul bun şi unul rău? Nu cred: cel care te înspăimântă, scepticul, violentul, teribilul, nu face rău decât în măsura în care nu e liber să facă binele, aşa cum îl concepe el; dar vrea să fie liniştit, înțelept, vesel, indulgent; iar celălalt vrea să-şi îndeplinească rolul de înger bun: să fie pasionat, entuziast, devotat. Da. Până la urmă, negându-se unul pe celălalt, cei doi îngeri care se află în mine sfârşesc prin a crea un diavol.

In legătură cu acest subiect straniu, Laurent îi spunea întruna Theresei lucruri pe cât de frumoase, pe atât de înfricoşătoare.

Tot ce Therese se temuse că va îndura din cauza lui Laurent dacă ar fi devenit soția lui Palmer, avu de îndurat din cauza lui Palmer, devenind din nou iubita lui Laurent. Teribila gelozie retrospectivă, cea mai rea dintre toate, pentru că se leagă de toate, însă nu poate înfăptui nimic, îl sfâşia pe nefericitul artist. Amintirea lui Palmer deveni pentru el o fantomă, un vampir. Se încăpățâna ca Therese să recunoască tot ce se întâmplase la Genova şi la Porto-Venere, şi pentru că ea refuza, o acuză că ar fi încercat chiar de atunci să-1 înşele. Uitând că în vremea aceea Therese îi scrisese "II iubesc pe Palmer", şi ceva mai târziu "Mă mărit cu el", îi reproşa că ținuse mereu cu o mână fermă şi perfidă lanțul de speranță şi de dorință care-1 lega de ea.

Therese îi arătă toată corespondența lor şi ei fu silit să recunoască că ea îi spusese la timpul potrivit tot ce socotea cinstit să-i spună pentru a-1 detaşa de ea. Atunci se calmă şi fu de acord că ea se purtase cu o delicatețe extremă, dezvăluindu-i puțin câte puțin întreg adevărul, pe măsură ce el părea dispus să-1 suporte fără durere şi de asemenea pe măsură ce ea însăşi căpăta încredere față de viitorul pe care Palmer i-1 oferea. Recunoscu de asemenea că ea nu-1 mințise niciodată, nici chiar atunci când refuzase să-i dea explicații, îndată după boala lui; Laurent mai credea atunci într-o reconciliere, însă ea îi spusese:

– Totul s-a sfârşit între noi. Ceea ce am decis şi acceptat pentru mine însămi este taina mea şi n-ai dreptul să-mi pui întrebări.

– Da, da, ai dreptate! exclamă Laurent. Curiozitatea bolnăvicioasă este un chin, sunt un ticălos că vreau să ți-o aplic şi ție. Da, dragă Therese, te supun unor interogatorii înjositoare, tocmai pe tine, care nu-mi datorai decât uitarea şi care m-ai iertat cu atâta generozitate! Uitând că eu sunt cel vinovat, încerc să

ridic vălul de pudoare la care sufletul tău are dreptul. Iți mulțumesc pentru tăcerea ta şi te prețuiesc cu atât mai mult. Asta dovedeşte că nu i-ai permis niciodată lui Palmer să-ți pună întrebări despre durerile şi bucuriile noastre. Acum înțeleg: o femeie nu numai că nu datorează astfel de mărturisiri intime bărbatului ei, ci trebuie chiar să i le refuze. Bărbatul care le pretinde o umileşte pe femeia iubită. Ii cere un act de laşitate, şi în acelaşi timp o întinează în mintea lui, asociindu-i imaginea cu cea a tuturor fantomelor care-1 obsedează. Da, Therese, ai dreptate, fiecare trebuie să încerce să păstreze puritatea idealului său, iar eu mă străduiesc neîncetat să-1 profanez şi să-1 smulg din templul pe care i-1 închinasem.

După asemenea explicații, şi în special după ce Laurent se declara gata să le pecetluiască cu propriul său sânge şi cu propriile sale lacrimi, se părea ca vor trăi în linişte şi fericire. Insă lucrurile nu stăteau aşa. Sfâşiat de o mânie ascunsă, Laurent îşi reluă întrebările, insultele şi sarcasmele chiar de-a doua zi. Petreceau nopți în şir în discuții jenante, şi Laurent simțea parcă o adevărată nevoie de a se tortura pe sine şi de a o aduce la disperare pe Therese. După astfel de scene, s-ar fi zis că nu le mai rămâne decât să se omoare. Therese se aştepta mereu la asta şi era pregătită, căci viața începuse să-i fie un supliciu, dar Laurent, nu. Doborât de oboseală, adormea, iar îngerul cel bun părea că se întoarce pentru ca să-i legene somnul şi să-i pună pe chip zâmbetul angelic al unor creații cereşti.

Regulă invariabilă, extraordinară, însă nedezmințită pentru acest organism straniu, somnul îi schimba toate hotărârile. Dacă adormea cu inima plină de duioşie, se deştepta dornic de război, iar dacă în ajun plecase blestemând, dimineața venea iute să binecuvânteze.

De trei ori Therese îl părăsi şi fugi departe de Paris; de trei ori el fugi după ea şi o sili să-1 ierte, cuprins de disperare, căci, de îndată ce o pierdea începea din nou s-o adore şi s-o implore cu toate lacrimile unui regret înflăcărat.

In acest iad în care se cufundase din nou, închizând ochii şi jertfindu-şi propria viață, Therese fu totodată jalnică şi sublimă.. Impingea devotamentul până la sacrificii care îi înspăimântau pe prietenii ei, atrăgându-şi deseori dezaprobarea, dacă nu chiar dispreţul oamenilor mândri şi înțelepți care nu ştiu ce înseamnă să iubeşti.

Dar această iubire a Theresei pentru Laurent era de neînțeles până şi pentru ea. Nu instinctele o împingeau spre el, căci Laurent, pângărit de desfrâul în care se cufunda din nou pentru a ucide iubirea ce n-o putea stinge prin voință, o dezgusta mai rău decât un cadavru. Nu-i mai dăruia mângâieri, iar el nu mai cuteza să i le ceară. Nu se mai lăsa fermecată de elocința sau căințele lui, suav de copilăreşti. Nu mai putea crede nici în ziua de mâine: iar încântătoarele înduioşări, care de atâtea ori îi reconciliaseră, nu mai erau pentru ea decât semnele înfiorătoare ale furtunii şi naufragiului. O mai lega de el o milă imensă, cea care ajunge un obicei statornic față de acele ființe cărora le-am iertat multe. S-ar părea că iertarea naşte la infinit iertare. Când o mamă a apucat să-şi spună că are un fiu incorigibil care trebuie ori să moară, ori să ucidă, nu mai are nimic altceva de făcut decât să-1 abandoneze sau să accepte orice. Therese se înşelase de fiecare dată când crezuse că-1 vindecă pe Laurent părăsindu-1. E perfect adevărat că el se îmbuna atunci, însă numai câtă vreme spera în iertare. Atunci pierdea speranța, se refugia în lene şi desfrâu. Atunci, ea se întorcea pentru a-1 salva şi izbutea să-1 convingă să lucreze vreme de câteva zile. Dar cât de scump plătea puținul bine pe care reuşea să-1 facă! Când îl apuca din nou dezgustul pentru viața normală, nu-i mai ajungeau ocările ca să-i reproşeze că vrea să facă din el ceea ce "patroana ei, Therese Levasseur, făcuse din Jean-Jacques", adică, după spusele lui, "un idiot şi un maniac". Cu toate acestea, în această milă a Theresei pe care el o cerşea cu atâta înflăcărare, simțindu-se ofensat de îndată ce o căpăta, exista un respect entuziast şi poate chiar uşor fanatic față de geniul artistului. Această femeie, pe care el o acuza că este burgheză şi mărginită, când o vedea lucrând cu simplitate şi perseverență, pentru a-şi căpăta siguranța materială, era o mare artistă, cel puțin în iubire, pentru că accepta tirania lui Laurent ca fiind de drept divin şi-i jertfea propria ei mândrie, propria ei muncă, tot ceea ce alta, mai puțin devotată, ar fi numit poate propria ei glorie. Iar nenorocitul de el vedea şi înțelegea acest devotament, iar când îşi dădea seama de ingratitudinea lui, era sfâşiat şi învins de regrete. I-ar fi trebuit poate o iubită indiferentă şi robustă, căreia să nu-i pese nici de accesele lui de furie, nici de regretele lui, de nimic, doar cu condiția să-1 domine. Insă Therese nu era aşa: ea se istovea de oboseală şi de amărăciune, şi Laurent căuta atunci în ruinarea ființei sale, în otrava beției, uitarea de moment a propriilor sale lacrimi.

XIII

Intr-o seară, avură din nou o discuție atât de îndelungată şi lipsită de sens, încât ea nu-1 mai ascultă şi ațipi într-un fotoliu. După câteva clipe, un foşnet uşor o făcu să deschidă ochii. Laurent arunca pe podea cu un gest convulsiv, ceva strălucitor: era un pumnal. Therese zâmbi şi închise din nou ochii. înțelegea vag, ca prin vis, că el voise s-o ucidă. In momentul acela totul îi era indiferent. Să se odihnească de viață şi de gânduri - prin somn ori prin moarte - asta urma s-o hotărască soarta. Ea disprețuia moartea, iar Laurent crezu că pe el; iată de ce, disprețuindu-se pe sine, o părăsi în cele din urmă.

Trei zile mai târziu, Therese, decisă să facă un împrumut care să-i îngăduie o călătorie mai îndelungată, o absență efectivă - viața de chinuri şi de scandaluri o împiedica să lucreze şi o ruina - se duse pe Quai des Fleurs, cumpără un buchet de trandafiri albi şi îl trimise lui Laurent în semn de rămas bun, fără să-i dea comisionarului numele ei. Intorcându-se acasă, găsi şi ea un buchet de trandafiri albi, în semn de rămas bun de la Laurent. Amândoi se pregăteau de plecare, dar nu mai plecă nici unul. Coincidența acestor trandafiri albi îl înduioşa pe Laurent până la lacrimi. Alergă la Therese şi o găsi făcându-şi bagajele. Avea un loc rezervat la diligentă de ora şase seara. Şi Laurent la fel, în aceeaşi diligentă. Se gândiseră amândoi să revadă Italia unul fără celălalt.

– Atunci să plecăm împreună! exclamă el.

– Nu, nu mai plec, răspunse ea.

– Therese, ne străduim degeaba! Legătura îngrozitoare care ne uneşte nu se va sfărâma niciodată. Este o nebunie să mai credem aşa ceva. Iubirea mea a rezistat la tot ceea ce poate ruina un sentiment şi zdrobi un suflet. Iubeşte-mă aşa cum sunt, şi dacă nu, să murim împreună. Vrei să mă iubeşti?

– In zadar aş vrea, nu mai pot, spuse Therese.Imi simt inima secată.

– Atunci vrei să mori?

– Ştii doar că moartea nu mă impresionează; însă nu vreau nici să trăim, nici să murim împreună.

– Ştiu, crezi în eternitatea eului şi nu vrei să mă regăseşti pe lumea cealaltă. Biata de tine, te înțeleg!

– Nu ne vom regăsi, Laurent, sunt convinsă de asta. Fiece suflet se îndreaptă spre focarul său de atracție. Pe mine mă atrage tihna, iar tu vei fi mereu şi pretutindeni atras de furtună.

– Vrei să spui că tu nu meriți infernul?

– Nici tu, dar răul tău e altul, asta-i tot!

– Dacă mă părăseşti, ce mă aşteaptă pe lumea asta?

— Faima, după ce nu vei mai căuta iubirea.

Laurent căzu pe gânduri. Repetă maşinal de câteva ori "Faima!", apoi îngenunche în fața căminului şi scormoni jăraticul, aşa cum obişnuia să facă atunci când voia să fie singur cu propriile lui gânduri. Therese ieşi ca să-şi amâne plecarea. Ştia prea bine că Laurent ar fi urmărit-o.

Când se înapoie îl găsi liniştit şi bine dispus.

– Lumea asta, spuse el, nu e decât o comedie stupidă; dar de fapt de ce să vrem să ne înălțăm deasupra ei, de vreme ce nu ştim ce se află mai sus şi nici măcar dacă se află ceva? Faima de care ție nu-ți pasă, o cunosc prea bine....

– Dar nu de faima celorlalți...

– Care ceilalți?

– Cei care cred în ea şi o îndrăgesc.

– Dumnezeu ştie, Therese, dacă eu mai cred în ea şi dacă n-o batjocoresc ca pe o farsă! Insă, omul poate iubi un lucru a cărui valoare mediocră o ştie. Poți îndrăgi un cal nărăvaş care te azvârle şi-ți frânge gâtul, tutunul care te otrăveşte, o piesă mediocră care-ți provoacă râsul sau faima care nu e decât o mascaradă! Faima! Ce înseamnă ea oare pentru un artist în viață? Articolele de ziar care te sfâşie făcând să se vorbească despre tine, laudele pe care nu le citeşte nimeni, pentru că pe public nu-1 interesează decât criticile îndârjite, iar dacă îi ridici idolul în slăvi, nu-i mai pasă de el. Apoi, grupurile care se înghesuie şi se perindă în fața unei pânze pictate, comenzile monumentale care îți exaltă bucuria şi orgoliul, lăsându-te pe jumătate mort de oboseală fără să-ți fi înfăptuit ideea... Şi Institutul, o gloată de oameni şi care ei înşişi....

Aici Laurent revărsă cele mai amare sarcasme şi-şi încheie discursul astfel:

— Ce mai?! Asta e faima lumească. Scuipi pe ea, însă nu te poji lipsi de ea, căci altceva mai bun nu există!

Discuția lor se prelungi până seara, batjocoritoare, filozofică şi din ce în ce mai impersonală. Ascultându-i, văzându-i, ai fi crezut că sunt doi prieteni buni care nu s-au certat niciodată. Această situație ciudată se repetase de nenumărate ori în plină criză, căci ori de câte ori inimile lor tăceau, inteligențele lor se înțelegeau şi se potriveau.

Lui Laurent i se făcuse foame şi vru să cineze cu Therese.

– Dar cu plecarea ta cum rămâne? întrebă ea. Se apropie ora.

– Dacă tu nu mai pleci!...

– Dacă tu rămâi, plec eu.

– Bine, Therese, plec! Adio!

Ieşi brusc şi se întoarse după un ceas.

— N-am prins diligenta, spuse el, rămâne pe mâine. N-ai mâncat încă?

Copleşită de gânduri, Therese îşi uitase cina pe masă.

- Dragă Therese, îi spuse el, fă-mi o ultimă favoare; vino să iei masa cu mine undeva, iar după aceea să mergem la un spectacol oarecare. Vreau să redevin prietenul tău şi nimic altceva. Asta va fi vindecarea mea şi salvarea noastră. Pune-mă la încercare. Nu voi mai fi nici gelos, nici pisălog, nici chiar îndrăgostit. Uite, să ştii că am o altă iubită, o femeie din lumea bună, delicată şi scundă, luminoasă ca un fir de lăcrămioară. E măritată. Sunt prieten cu iubitul ei, şi-1 înşel. Am doi rivali, înfrunt în două rânduri moartea când capăt întâlnire de la ea. E foarte excitant pentru mine, şi aceasta estetaina iubirii mele. Aşadar, şi simțurile şi imaginația mea sunt pe deplin satisfăcute în această aventură; dăruiesc doar inima mea şi schimbul de idei dintre noi.

– Refuz, zise Therese.

– Cum? Eşti într-atât de vanitoasă încât să fii geloasă pe un om pe care nu-1 mai iubeşti?

— Asta nu! Nu mai sunt în situația de a-mi lega viața de cineva şi nu înțeleg o prietenie precum cea pe care mi-o ceri, fără un devotament desăvârşit. Vino să mă vizitezi aşa cum vin şi alți prieteni ai mei, cu asta sunt de acord; însă nu-mi cere o intimitate specială, chiar numai de formă.

— Inţeleg, Therese: ai alt iubit!

Therese ridică din umeri şi nu răspunse nimic. El dorea nebuneşte ca ea să se fălească cu vreun capriciu, aşa cum făcuse el. Simțea că se înviorează iar

şi are nevoie de luptă. Aştepta cu nelinişte ca ea să-i răspundă la provocare, pentru a o copleşi cu reproşuri şi dispreț şi eventual să-i declare după aceea că născocise povestea cu această nouă iubită doar ca s-o silească să se trădeze. Nu mai înțelegea nimic din rezistența pasivă a Theresei. Ar fi preferat să se creadă urât şi înşelat decât inoportun ori indiferent.

Insă Therese îl obosi în cele din urmă cu mutismul ei.

— La revedere, îi spuse el. Mă duc să cinez şi de-acolo la balul Operei dacă n-o să fiu prea beat.

Rămasă singură, Therese analiza pentru a mia oară prăpastia acestei existențe tainice. Oare ce-i lipsea pentru a fi una dintre cele mai strălucitoare? Rațiunea.

"Dar oare ce e rațiunea, se întreba Therese, şi cum poate să existe geniul fără ea? Fiind o forță atât de puternică, el poate ucide oare rațiunea şi să-i supraviețuiască? Ori poate că rațiunea nu e decât o însuşire izolată, a cărei îmbinare cu celelalte însuşiri nu e întotdeauna necesară?

Therese căzu într-un fel de reverie metafizică. Ea socotea rațiunea un ansamblu de idei, nu un detaliu; că toate facultățile unei ființe bine orânduite îi împrumută şi îi procură rând pe rând câte ceva; că ea este mijloc şi un scop totodată, că nici o capodoperă nu se poate dispensa de legile ei şi nici un om nu poate avea o valoare reală după ce a batjocorit-o.

Işi rememora viața unor mari artişti, se gândi de asemenea la cea a artiştilor contemporani. Peste tot adevărul se asociază cu năzuința către frumos, şi totuşi există mereu anomalii îngrozitoare, figuri strălucitoare şi străfulgerate precum cea a lui Laurent. Aspirația către sublim era o boală a epocii şi a mediului în care trăia Therese. Era ca un soi de febră care îi cuprindea pe tineri şi-i făcea să disprețuiască condițiile de fericire normală, ca şi obligațiile vieții obişnuite. Prin forța lucrurilor, Therese însăşi se vedea aruncată fără voie în acest cerc fatal al infernului omenesc. Devenise tovarăşa, jumătatea intelectuală a unuia dintre aceşti smintiți sublimi, a unuia dintre aceste genii extravagante, era martoră la agonia perpetuă a lui Prometeu, la renăscândele furii ale lui Oreste; îndura consecințele acestor dureri inexprimabile, fără a le înțelege cauza sau a le putea găsi remediul.

Cu toate acestea, Laurent redevenea uneori entuziast şi bun, iar izvorul pur al inspirației sacre nu secase; el nu era un talent epuizat, ci un om căruia

viitorul încă îi stătea în faţă. Trebuia oare să-1 laşi pradă delirului ce-1 stăpânea şi oboselii ce-1 secătuia?

Dar Therese se aflase prea des lângă această prăpastie, pentru a nu simţi şi ea uneori ameţeala. Propriul ei talent, precum şi propriul ei caracter fuseseră gata să se angajeze fără ştirea ei pe drumul deznădejdii. Avusese acea exaltare a suferinţei care adesea te face să vezi în ansamblu mizeriile vieţii şi care pluteşte între graniţele realului şi ale imaginarului; însă printr-o reacţie caracteristică spiritului ei, năzuia spre adevăr, care nu e nici una, nici alta, nici idealul absolut, nici fapta fără poezie. Simţea că frumuseţea se află aici şi că.trebuie să caute viaţa materială simplă şi demnă pentru a regăsi viaţa normală a sufletului. Işi făcea amare reproşuri că se neglijase atâta timp; apoi,,după o clipă, îşi reproşa că se preocupă prea mult pe propria-i soartă, când Laurent se afla într-o primejdie atât de mare.

Cu toate vocile sale - a prieteniei, a opiniei publice -, viaţa îi striga să se ridice şi să-şi vină în fire. Intr-adevăr, aceasta era datoria sa în faţa: societăţii, al cărei imperativ general este: "Mergeţi pe drumul cel bun, lăsaţi-i să moară pe cei ce se abat de la el". Iar religia oficială adaugă: "Celor înţelepţi şi buni - fericirea veşnică, iar celor orbi şi revoltaţi - infernul!" Aşadar, puţin îi pasă înţeleptului de pierzania nebunului!

Această concluzie o indigna pe Therese.

"In ziua când mă voi socoti fiinţa cea mai bună şi cea mai de preţ din lume, gândi ea, atunci voi recunoaşte sentinţa de moarte a tuturor celorlalţi: însă dacă ziua aceea va sosi, nu voi fi eu mai nebună ca toţi nebunii? Departe de mine nebunia vanităţii care naşte egoismul! Prefer să sufăr pentru altul!"

Era aproape de miezul nopţii când se ridică din fotoliul pe care se lăsase să cadă, inertă şi zdrobită, cu patru ore în urmă. Se auzi soneria. Un comisionar îi aduse o cutie şi un bilet. în cutie se aflau un domino şi o mască de satin negru. Biletul conţinea câteva cuvinte scrise de mâna lui Laurent: Senza veder, senza parIar...

Fără a se vedea şi fără a-şi vorbi...

Ce înseamnă oare aceasta enigmă? Voia oare s-o cheme la bal mascat şi să încerce s-o iubească fără să o recunoască? Fantezie de poet, sau ofensă de libertin?

Therese trimise înapoi cutia şi se aşeză din nou în fotoliu; însă nu mai putea chibzui în tihnă. Nu trebuia oare să încerce totul pentru a smulge această victimă nebuniei sale?

"Mă duc, îşi zise ea, îl voi urma pas cu pas, voi vedea ce existență duce când- nu e cu mine, voi şti ce-i adevărat din povestirile lui murdare, în ce măsură iubeşte răul, cu candoare sau cu afectare, dacă are într-adevăr gusturi depravate, sau dacă încearcă doar să se amețească. Cunoscând tot ceea ce n-am vrut să cunosc despre el şi despre societatea suspectă pe care o frecventează, tot ce îndepărtam cu dezgust din amintirile lui şi din închipuirea mea, voi găsi poate un punct de legătură, un mod de a-1 smulge acestui vârtej."

Işi aduse aminte de dominoul trimis de Laurent, la care abia se uitase. Era din satin. Trimise pe cineva să-i cumpere unul din "gros de Naples", îşi puse o mască, îşi ascunse părul cu grijă, se găti cu panglici de diferite culori, pentru a-şi schimba înfățişarea, astfel ca Laurent să n-o poată recunoaşte; chemă apoi o trăsură şi plecă singură la balul Operei.

Nu călcase nicicând pe-acolo. Masca i se părea înăbuşitoare, insuportabilă. Se strecură în linişte pe coridoare, căutând colțuri mai ferite, pentru a se opri când obosea, pentru a porni din nou, când vedea pe cineva venind spre ea; dând astfel tot timpul impresia că e în trecere, izbuti mult mai lesne decât sperase să fie absolut singură şi liberă în această mulțime agitată.

In vremea aceea, nu se dansa la balul Operei, iar singura costumație permisă era dominoul negru. De aceea, mulțimea părea mohorâtă şi gravă, cu toate că preocupările ei nu erau mai elevate decât cele ale participanților la o orgie; dar, văzută de sus, în mare, părea impunătoare. Din oră-n oră, o orchestră zgomotoasă cânta cadriluri înflăcărate, ca şi cum administrația ar fi vrut să îndemne mulțimea să încalce interdicția de a se dansa; însă nimeni nu părea să se gândească la asta. Furnicarul negru continua să înainteze încet, şoptind în mijlocul acestui vacarm, care se sfârşea cu o împuşcătură: finalul ciudat, fantastic, n-avea darul să tulbure sinistra petrecere.

Vreme de câteva clipe, Therese fu intrigată de acest spectacol în asemenea măsură, încât uită unde se află şi se crezu într-o lume de coşmar. Il căuta pe Laurent şi nu-1 găsea.

Se încumetă atunci să intre într-un foaier unde se aflau, fără mască şi fără costum, câțiva bărbați cunoscuți în tot Parisul, şi se pregătea să se retragă - după ce-i trecuse în revistă -, când auzi într-un colț pe cineva pronunțându-i

numele. Se întoarse şi văzu pe bărbatul pe care-1 iubise atât de mult, aşezat între două femei mascate; în vocile lor răzbătea ceva moale şi dur totodată, dezvăluind osteneala simțurilor şi amărăciunea spiritului.

– Ei, spunea una dintre ele, ai părăsit-o în fine pe faimoasa Therese? Am auzit că ți-a pus coarne în Italia şi că tu nu voiai să crezi.

– A început el să bănuiască ceva, zise cealaltă, în ziua când a reuşit să-1 alunge pe fericitul rival.

Therese se simți rănită de moarte văzând că durerosul roman al existenței ei stârnea asemenea interpretări, însă durerea îi spori când îl văzu pe Laurent zâmbind şi replicând fetelor că habar n-au ce spun: apoi schimbă vorba, fără indignare, ca şi cum nici nu-i păsa de ce auzise. Therese nu l-ar fi socotit niciodată capabil de o asemenea purtare. Rămase pe loc să asculte: simțea cum o sudoare rece îi lipeşte masca de obraz.

Dar Laurent nu le povesti acelor fete nimic compromițător. Flecărea, se amuza de trăncăneala lor şi le răspundea ca un om de lume. Fetele nu prea erau spirituale, şi el îşi disimula de două sau trei ori un căscat discret. Dar continua să stea cu ele, fără să îi pese de faptul că lumea îl vede în această companie; se lăsa admirat, căscând de osteneală, nu de plictiseală efectivă; blând, distrat şi amabil, vorbea cu nişte femei pe care abia le întâlnise de parcă ar fi fost femei din lumea bună, nişte prietene serioase, cu care evoca amintiri memorabile.

Trecu mai bine de un sfert de ceas. Therese stătea încremenită. Laurent era cu spatele la ea, pe o banchetă lipită de un glasvand. Când grupurile de pe holuri se opreau în fața uşii, hainele şi dominourile alcătuiau un fond opac, geamul devenea o oglindă neagră, în care imaginea Theresei se reflecta fără ca ea să-şi dea seama. Laurent o văzu la diverse intervale, însă nu-i dădu atenție; puțin câte puțin, imobilitatea acestei măşti îl neliniştea şi le spuse fetelor, arătându-le-o în oglinda sumbră:

– Masca nu vi se pare ceva înspăimântător?

– Dar ce, noi te speriem?

– Nu, voi nu, căci vă ştiu chipul, în spatele acestei bucăţi de satin; însă un chip pe care nu-1 ghiceşti şi pe care nu-1 ştii şi te fixează cu o privire atât de arzătoare... eu plec, m-am săturat.

– Adică, te-ai săturat de noi.

– Nu, m-am săturat de bal. Te sufoci aici. Vreţi să veniţi să vedeţi cum ninge? Eu mă duc în Bois de Boulogne!

– Vrei să murim de frig acolo?

– Ei! Din aşa ceva nu se moare! Veniţi?

– Nu!

– Cine vine cu mine în domino până în Bois de Boulogne? întrebă el, ridicând vocea.

Un grup de siluete negre se repezi ca un stol de lilieci în jurul lui.

— Cât dai? spuse una dintre ele.

— Imi faci portretul? se interesă o alta.

— Mergem pe jos sau călare? întrebă o a treia.

— O sută de franci de persoană pentru cine vrea să meargă pe jos, în zăpadă, sub clar de lună. Eu o să vă privesc de departe. Vreau să studiez efectul... Câte sunteţi? adăugă el după câteva clipe. Zece! Nu e mare lucru! Oricum, haideţi!

Trei rămaseră pe loc, gândind:

— N-are nici un ban. Ne mai pomenim şi cu o pneumonie.

— Voi rămâneţi? Bun, tot sunt şapte! Bravo număr cabalistic, cele şapte păcate capitale! Minunat! Mi-era că o să mă plictisesc, dar asta e o ăscocire care mă salvează.

"Ei, îşi spuse Therese, e un capriciu de artist! Isi mai aminteşte că e pictor. Incă nu e totul pierdut."

Insoţi straniul grup până în peristil, ca să fie sigură că năstruşnica idee e într-adevăr pusă în aplicare; însă frigul le făcu să dea înapoi şi pe cele mai hotărâte şi Laurent se lăsă convins să renunţe. Toate cereau în locul escapadei un dineu festiv.

— Asta nu, zise el, nu sunteţi decât nişte fricoase şi nişte egoiste, întocmai ca femeile cinstite. Eu mă duc în societatea aleasă. Cu atât mai rău pentru voi!

Insă ele îl readuseră în foaier, unde Laurent începu, împreună cu un alt grup foarte slobod la gură, o discuție atât de deplasată, încât Therese, plină de dezgust, se retrase. Era prea târziu: Laurent iubea viciul; ea nu mai avea nici o putere asupra lui.

Laurent oare chiar iubea viciul? Nu, sclavul nu îndrăgeşte jugul şi biciul: însă când a devenit sclav din vina lui, când a lăsat să i se fure libertatea pentru că într-o zi i-a lipsit curajul sau prudența, atunci se obişnuieşte cu sclavia şi cu toate chinurile. Anticii spuneau că Jupiter îi ia jumătate din suflet celui pe care 1-a adus într-o asemenea stare.

Aşa că Laurent îşi merita pedeapsa; ar fi putut-o ispăşi: Therese însăşi fusese gata să se jertfească pentru el, dar n-o făcuse.

In vreme ce urca în trăsură ca să se întoarcă acasă, Therese văzu că în aceeaşi trăsură sare un bărbat: era Laurent. O recunoscuse în momentul când ea părăsea foaierul, după un gest involuntar de dezgust, pe care nu putuse să şi-1 stăpânească.

— Threse, îi propuse el, să ne întoarcem la bal. Vreau să strig tuturor bărbaților: "Sunteți nişte brute!" şi tuturor femeilor: "Sunteți nişte infame!", vreau să strig numele tău sfânt acestei gloate imbecile, să mă arunc la picioarele tale şi să muşc țărâna, atrăgându-mi tot disprețul, toate ocările, toată ruşinea! Vreau să mă spovedesc cu voce tare în această uriaşă mascaradă, aşa cum făceau cei dintâi creştini în templele barbare...

Inflăcărarea dură până când Therese îl aduse acasă. Nu mai pricepea deloc de ce şi cum un bărbat atât de lucid, de stăpân pe sine, atât de plăcut causeur în societatea acelor fete de la balul mascat devenea din nou pasionat până la nebunie în prezența ei.

— Din pricina mea îți pierzi mințile, zise ea. Adineauri ți se vorbea despre mine ca despre o netrebnică, şi asta nu părea să te trezească. Am devenit pentru tine un fel de nălucă răbdătoare. Or, eu nu asta am vrut. Să ne despărțim aşadar, eu nu-ți pot face decât rău.

XIV

A doua zi, se mai văzură totuşi o dată. El o imploră să-i ofere o ultimă zi de conversație fructuoasă şi de plimbare paşnică, liniştită - burgheză, cum

spunea el. Merseră împreună în Jardin des Plantes, se aşezară sub un cedru uriaş, şi urcară în labirint. Era o vreme blândă; nu era nici urmă de zăpadă. Un soare livid străpungea norii liliachii. Mugurii plantelor erau de pe-acum umflați de sevă. Laurent era poet, se simțea în acea zi poet şi artist contemplativ: o linişte adâncă, extraordinară, fără regrete, fără dorință, fără speranțe; ici şi colo puțină veselie. Pentru Therese, care îl observa cu mirare, părea incredibil că totul se sfârşise între ei. Dar furtuna reveni, îngrozitoare, a doua zi, fără motiv, fără pretext, exact cum se iveşte pe cerul verii, numai şi numai pentru că a fost frumos cu o zi în urmă. Apoi, din zi în zi, totul deveni mai sumbru şi, ca la sfârşitul lumii, doar lungi şiruri de fulgere mai străpungeau întunericul. Intr-o noapte, veni la ea foarte târziu, într-o stare de completă nebunie; fără a-i spune un cuvânt, se trânti pe canapeaua din salon şi adormi acolo.

Therese se duse în atelier şi se rugă Domnului cu foc şi deznădejde s-o scape de acest chin. Era descurajată. Laurent depăşea orice limite. Disperată, plânse toată noaptea.

Se iveau zorile când auzi sunând la uşa ei. Catherine dormea, şi Therese crezu că vreun trecător întârziat greşise adresa. Soneria se auzi însă şi a doua oară, şi a treia oară. Therese merse să se uite pe ferestruica din casa scării, deasupra uşii principale. Văzu un copil de vreo zece-doisprezece ani, ale cărui straie vădeau bunăstarea; chipul ridicat către ea i se păru angelic.

– Cine eşti, copilaşule? întrebă ea; te-ai pierdut cumva prin cartier?

– Nu, răspunse el, cineva m-a adus aici; o caut pe o doamnă care se numeşte domnişoara Jacques.

Therese coborî, deschise uşa şi se uită la copil cu o emoție puternică. I se păruse că 1-a mai văzut undeva sau că seamănă cu cineva cunoscut, însă nu putu să-şi dea seama cu cine. Copilul părea şi el emoționat şi nehotărât.

II duse în grădină pentru a-i pune întrebări; dar el, în loc să-i răspundă, întrebă, tremurând ca o frunză:

— Dumneavoastră sunteți domnişoara Jacques?

– Da, dragul meu; ce doreşti de la mine? Cu ce-ți pot fi de folos?

– Să mă luați la dumneavoastră şi să rămân cu dumneavoastră, dacă vreți!

– Dar cine eşti?

– Sunt fiul contelui X...

Therese îşi stăpâni un strigăt, primul ei impuls fu să respingă copilul; dar brusc fu frapată de asemănarea acestuia cu un chip pe care îl pictase de curând, privind în oglindă, pentru a-1 trimite mamei sale, şi acest chip era al ei.

— Stai! strigă ea, luându-1 pe copil în brațe cu o mişcare convulsivă. Cum te cheamă?

. — Manoel.

– Doamne! Şi cine e mama ta?

– Ei, vedeți, mie mi s-a spus să nu vă istorisesc totul dintr-o dată! Mama mea a fost mai întâi contesa X..., care trăieşte la Havana; ea nu mă iubea defel şi-mi spunea deseori: "Tu nu eşti copilul meu, nu sunt silită să te iubesc". Dar tatăl meu mă iubea, şi îmi spunea adesea: "Nu eşti decât al meu, tu n-ai mamă". A murit acum optsprezece luni, şi contesa mi-a zis: "Eşti al meu şi vei rămâne alături de mine". Asta pentru că tata îi lăsase 'bani cu condiția ca eu să trec drept fiul amândurora. însă sentimentele ei erau aceleaşi şi mă plictiseam tare mult cu ea, când un domn din Statele Unite care se numeşte Richard Palmer a venit să mă ceară. Contesa a spus: "Nu, nu vreau". Atunci, domnul Palmer mi-a zis: "Vrei să te duc la adevărata ta mamă, care crede că ai murit, şi care va fi foarte bucuroasă să te revadă?" Am spus: "Da, fireşte!" Atunci, domnul Palmer a venit noaptea într-o barcă, pentru că noi locuiam pe malul mării; eu m-am sculat încet-încet, şi am navigat împreună până la un vapor mare, şi iată-ne.

– Iată-vă! zise Therese, care ținea copilul strâns la pieptul ei şi, ca scuturată de friguri, îl sorbea din ochi şi-1 săruta în timp ce el vorbea; dar unde e Palmer?

– Nu ştiu, zise copilul. M-a dus la poartă şi mi-a spus "Sună!", după care nu l-am mai văzut.

– Să-1 căutăm, zise Therese, ridicându-se; nu poate fi departe.

Şi alergară amândoi până când îl ajunseră din urmă pe Palmer, care stătea la o distanță oarecare, aşteptând să fie sigur că mama îşi recunoscuse fiul.

— Richard! Richard! strigă Therese, aruncându-se la picioarele lui în mijlocul străzii pustii încă, întocmai cum ar fi făcut şi dacă ar fi fost înțesată de lume. Tu eşti Dumnezeu pentru mine!

Nu putu spune mai mult; nebună de fericire, simțea cum o podidesc lacrimile.

Palmer o duse sub copacii de pe Champs-Elysees şi o aşeză pe o bancă. Ii trebui cel puțin un ceas să se calmeze şi să-şi revină, să-şi mângâie băiatul fără să-1 sufoce.

— Acum, zise Palmer, mi-am plătit datoria. Mi-ai oferit zile de fericire şi de speranță şi voiam să-ți ofer şi eu ceva. Te aşteaptă o viață întreagă de iubire şi de mângâiere, pentru că acest copil este un înger şi-mi vine foarte greu să mă despart de el. L-am lipsit de o moştenire şi-i datorez alta în schimb. N-ai voie să te opui: am toate dispozițiile trebuincioase. In buzunarul lui se află un portofel care îi asigură prezentul şi viitorul. Adio, Therese.Rămân prietenul tău pe viață şi pe moarte.

Palmer plecă fericit; făcuse o faptă bună. Therese nu voi nici măcar să mai intre în casa în care Laurent dormea. Luă o birjă, după ce-i trimise Catherinei printr-un comisionar toate indicațiile necesare, scrise într-o cafenea mică unde luă masa cu fiul ei. Petrecură împreună toată ziua, făcând tot felul de drumuri pentru a-şi cumpăra cele de trebuință pentru o lungă călătorie. Spre seară, Catherine veni cu bagajele, iar Therese plecă să-şi ascundă copilul, munca, bucuria, viața, undeva în fundul Germaniei. Fericirea o făcuse egoistă: nu se mai gândi la Laurent. Era mamă. şi mama ucisese pentru totdeauna în ea pe amanta lui Laurent.

Acesta dormi până seara şi se pomeni singur. Se dădu jos din pat, bombănind-o pe Therese că plecase la plimbare fără să se pregătească ceva de mâncare. Fu uimit că n-o găseşte nici pe Catherine. Ii dădu dracului pe toți şi plecă.

Abia după câteva zile pricepu ce se întâmplase. Când văzu casa Theresei subînchiriată, mobilele împachetate ori vândute şi când săptămâni şi luni de-a rândul nu primi nici o ştire de la ea, îşi pierdu orice speranță şi nu se mai gândi decât cum să se azvârle în vâltoarea vieții.

Abia după un an reuşi să-i trimită o scrisoare. Se mărturisea vinovat de toate cele ce se întâmplaseră. O ruga să-i acorde prietenia de odinioară, apoi, întorcându-se la pasiunea ce-i legase, sfârşea astfel:

"Ştiu bine că nu merit din partea ta nici măcar atât, căci te-am blestemat şi, disperat că te pierdusem, am făcut eforturi deznădăjduite ca să mă lecuiesc. Da. m-am străduit să-ți denigrez caracterul şi puterea în proprii mei ochi; te-

am bârfit cu cei care te urăsc şi mi-a făcut plăcere să-i aud vorbind şi cu cei care nu te cunosc. M-am purtat cu tine, în lipsa ta, aşa cum mă purtam când eram împreună! De ce nu mai eşti aici? Tu eşti vinovată dacă o să înnebunesc... nu trebuia să mă abandonezi... Nenorocitul de mine, simt că te detest la fel de mult cât te iubesc. Simt că toată existența mea nu voi face altceva decât să te iubesc şi să te blestem... Văd că tu mă urăşti! Aş vrea să te ucid! Dar dacă ai fi aici, m-aş arunca la picioarele tale! Therese, Therese,

ai devenit oare un monstru, de nu mai ştii ce-i mila? O, ce teribilă pedeapsă să simți o iubire fără leac, amestecată cu o furie nepotolită! Doamne, ce-am făcut pentru a ajunge să pierd totul, până şi libertatea de a iubi sau de a urî?"

Therese îi răspunse:

"Adio pentru vecie! Să ştii însă că am iertat absolut tot ce-ai făcut şi că nu vei putea face niciodată vreun lucru pe care eu să nu-1 iert. Dumnezeu îi pedepseşte pe unii oameni de geniu să rătăcească în furtună şi să zămislească în durere. Te-am examinat destul, cu umbrele şi cu lumina ta, cu măreția şi cu slăbiciunile tale, ca să-mi dau seama că eşti victima destinului şi că nu trebuie să fii cântărit cu aceeaşi balanță, ca majoritatea celorlalți oameni. Chinul şi îndoiala ta, adică ceea ce tu numeşti osânda ta, este, poate, însăşi condiția gloriei.

Invață aşadar s-o accepți. Ai năzuit din răsputeri către un ideal de fericire, pe care nu l-ai atins decât în vis. Ei bine, visele tale, copil drag, reprezintă pentru mine realitatea, talentul, viața; oare nu eşti artist?

Fii liniştit, Dumnezeu te va ierta că n-ai putut să iubeşti! Te pedepsise la o neostoită aspirație, astfel ca tinerețea să nu-ți fie absorbită de o femeie. Femeile viitorului, cele care îți vor contempla opera peste secole, acelea vor fi surorile şi iubitele tale."